

Συραζα (Α.) Τσαρμιν (Σ.) 69 ΤΔΒ.

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1120

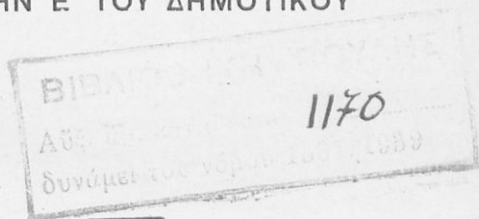
9 69 ΠΔΒ
Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Χωραφάς (Α.) Ποταμιάνας (Σ.)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΣΤΙΑΣ
ΔΟΥΛΕΙΑ
ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 1897, 1989
Ιωάννης Δ. Κολλαρός
1258. 46.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

38 - Όδος Τσώρτσιλ - 38

Ψηφιοποιήθηκε από το Ίνστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

002
ΕΛΕ
ΕΤΡΑ
1120

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπω-
λείου τῆς «Ἑστίας».

Τυπογραφεῖον Ἀδ/φῶν Γ. Ρόδη, Κεραμικοῦ 42

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.
ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

1. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στὴ Ρώμη.

Ὅχιτ' αἰῶνες πρὶν γεννηθῆ ὁ Χριστὸς, ἓνα μικρὸ χωριουδάκι τῆς Ἰταλίας, μὲ λίγες καλύβες ἐπάνω σ' ἓνα λόφο, ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ μεγαλώνῃ, κατέβηκε ἀπὸ τὸ λόφο, ἀπλώθηκε στὶς γειτονικὲς κοιλάδες καὶ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε πολιτεία ξακουστή. Μὲ τὸ δυνατό της χέρι ἄρπαξε τίς γύρω χώρες καὶ ἄλλες ἀκόμη μακρινότερες, καὶ στὸ τέλος μιά μέρα τὸ μικρὸ χωριὸ κατάρθωσε νὰ καταχτήσῃ ὅλη τὴν κατοικημένη γῆ γύρω ἀπὸ τὴ Μεσόγειο καὶ νὰ ἐξουσιάσῃ ὅλο τὸ γνωστὸ τότε κόσμο.

Τὸ μικρὸ αὐτὸ χωριὸ ἦταν ἡ Ρώμη. Ὁ λόφος ὅπου πρωτοχτίστηκε ἡ Ρώμη ἦταν ὁ Παλατῖνος. Τὸ ποτάμι ποὺ κυλοῦσε τὰ θολὰ νερά του πλάι στὸν Παλατῖνο ἦταν ὁ μεγάλος Τίβερης.

Τώρα θὰ ρωτήσῃ κανεὶς : Πῶς ἔγινε αὐτὸ τὸ θαῦμα, ἓνα μικρὸ χωριὸ νὰ γίνῃ ἔτσι δυνατό ποὺ νὰ κυριαρχήσῃ σὲ ὅλο σχεδὸν τὸν κόσμο ;

Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔγινε, γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἔχτισαν πρῶτοι τὰ καλύβια τους ἀπάνω στὸν Παλατῖνο εἶχαν ξεχωριστὲς ἀρετὲς : Βρῆκαν μὲ τὸν καιρὸ ἀρχηγούς καλοὺς, ἔκαμαν νόμους δίκαιους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν αὐστηρά, δούλευαν πολὺ, δὲν ἔχαναν τὸν καιρὸ τους σὲ διασκεδάσεις, ζοῦσαν μὲ οικονομία καὶ πρὸ πάντων κατάλαβαν, πῶς τότε μονάχα καλοπερνοῦν τὰ ἄτομα, ὅταν ἡ πατρίδα τους εἶναι εὐτυχημένη. Αὐτὸ τοὺς ἔκαμε νὰ θυσιάσουν πολλὰς φορὲς τὴν προσωπικὴ τους ὠφέλεια γιὰ τὸ καλὸ τῶν ἄλλων. Μὲ ἄλλα λόγια αὐτὸ τοὺς ἔκαμε ν' ἀγαποῦν τὴν πατρίδα τους πρὶν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ἔτσι κατάρθωσαν νὰ κυριαρχήσῃ ἡ Ρώμη σὲ ὅλον τὸν κόσμο.

Εἶπαμε πῶς τὸ ἄπλωμα αὐτὸ τῆς Ρώμης ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ. Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλη τὴ χώρα ποὺ εἶχε γύρω της τὸ

Λάτιο. "Επειτα πήρε δλη τήν ἄλλη Ἱταλία. "Υστερα ἀπὸ τήν Ἱταλία πήρε τὴ Σικελία καὶ δὲν ἄργησε νὰ πάρῃ τὴν Ἀφρική, τὴν Ἰσπανία, τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησο, τὴ Μικρὴ Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴ Γαλλία καὶ ἕνα μέρος ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἀγγλία.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἀγαποῦσαν μόνο τὰ ὄπλα τους καὶ μάθαιναν καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου. Ἀκόμη ἤξεραν νὰ κυβερνοῦν καλὰ τὴ χώρα τους καὶ μὲ τοὺς νόμους τοὺς σοφοὺς ποὺ εἶχαν κάμει κατάρθωσαν νὰ κυβερνοῦν καλὰ καὶ τοὺς λαοὺς ποὺ καταχτοῦσαν. Σὲ αὐτὰ δείχτηκαν μεγάλοι. Καθυστεροῦσαν ὁμως σὲ ἄλλα πολλά. Στὶς τέχνες, νὰ ποῦμε, καὶ στὰ γράμματα ἔμεναν τότε πίσω. Ἦταν τόσο περιορισμένη ἡ ζωὴ τους καὶ ἀπλή, ποὺ δὲν ἔνοιωθαν τέτοια ἀνάγκη. Ὅταν ὁμως μεγάλωσε τὸ κράτος τους, ὅταν πῆραν τίς ἑλληνικὲς χώρες καὶ εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους τὸν πολιτισμὸ ποὺ ἀνοθοῦσε στὴν Ἑλλάδα, ἄρχισαν ν' ἀλλάζουν τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους.

Οἱ στρατηγοὶ τοὺς ἔφερναν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ μέρη στὴν Ἱταλία ἀγάλματα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα πολλὰ καλλιτεχνήματα γιὰ νὰ στολιζοῦν τὰ παλάτια τους.

Πολλοὶ Ρωμαῖοι μὲ τοὺς συχνοὺς πολέμους ἔμεναν χρόνια ὀλόκληρα στὴν ἀνατολή, ἄλλοι στρατιῶτες καὶ ἄλλοι ἔμποροι, καὶ ζοῦσαν μὲ τοὺς Ἑλληνας μαζί.

Πολλοὶ πάλι Ἑλληνας πῆγαν στὴ Ρώμη. Ἄλλους τοὺς πῆραν οἱ Ρωμαῖοι δούλους καὶ ἄλλοι πῆγαν μόνοι τους, γιὰ νὰ ζητήσουν τύχη.

Στὴ Ρώμη ἄλλοι Ἑλληνας ἀνοιξαν σχολεῖα, ὅπου μάθαιναν τοὺς Ρωμαῖους ἑλληνικὰ καὶ τοὺς ἐξηγοῦσαν τὰ ἑλληνικὰ βιβλία. Ἄλλοι τοὺς μάθαιναν ρητορικὴ καὶ ἄλλοι, μηχανικοὶ καὶ καλοὶ ἀρχιτέκτονες, ἔχτιζαν μεγάλα μνημεῖα καὶ χτίρια ποὺ ἔμειναν ἀθάνατα.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν νὰ διαβάζουν τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, συνήθισαν νὰ καταλαβαίνουν τίς ἰδέες τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ θαυμάζουν ὅσα ἔργα κατασκεύαζαν οἱ καλλιτέχνες τους, καὶ ἄρχισαν νὰ ζοῦν ὅπως οἱ Ἑλληνας καὶ νὰ μιλοῦν στὰ σπίτια τους ἑλληνικὰ.

Στὶς μεγάλες οἰκογένειες τῆς Ρώμης εἶχαν Ἑλληνας δασκάλους γιὰ τὰ παιδιά τους, καὶ ἅμα αὐτὰ μεγάλωναν τὰ ἔστελναν γιὰ νὰ σπουδάσουν στὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀλεξάνδρειας, στὴ Ρόδο καὶ σὲ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις.

Αὐτὸ ἔκανε ἕνα Ρωμαῖο νὰ εἰπῇ μιὰ φορά:

«Λένε πὼς ἡ Ρώμη κατάρχησε τὴν Ἑλλάδα, μὰ ἐγὼ βλέπω πὼς ἡ Ἑλλάδα κατάρχησε τὴ Ρώμη».

2. Ἡ θρησκεία τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Ρωμαῖοι πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς, τοὺς ἴδιους σχεδὸν ποὺ πίστευαν τότε καὶ οἱ Ἑλληνας. Τὴν ἐποψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χή όμως που άρχισε ή Ρώμη νά κυριαρχή στόν κόσμο, στήν Έλλάδα είχε προχωρήσει ή φιλοσοφία. Οί φιλόσοφοί της είχαν κλονίσει τήν πίστην τών Έλλήνων στή θρησκεία τους και πολλοί δέν πίστευαν πιά καθόλου στούς θεούς. Έτσι και οί Ρωμαίοι παίρνοντας τόν έλληνικό πολιτισμό πήραν μαζί και τό κακό τής έποχής εκείνης, τήν άπιστία στούς θεούς.

Η άπιστία αύτή διαδόθηκε σιγά σιγά σέ όλόκληρο τό ρωμαϊκό κράτος και έτσι άρχισε ή παληά θρησκεία νά γκρεμίζεται. Τά μαντεία σώπασαν και δέν έδιναν πιά, όπως άλλοτε, χρησμούς. Οί ναοί έμειναν έρημοι, χωρίς πιστούς.

Στά χρόνια αύτά φάνηκε στά βάθη τής άνατολής, στήν Ίουδαία, ό Κύριος ήμών Ίησους Χριστός και έφερε στόν κόσμο τήν άληθινή θρησκεία, που διαδόθηκε μέ τόν καιρό σέ όλα τά έθνη και τά έσωσε από τήν άμαρτία.

3. Η διδασκαλία του Χριστού.

Η διδασκαλία του Χριστού βρίσκεται στα εύαγγέλια. Ο Ίησους διδασκε πώς ό άνθρωπος πρέπει πρώτα ν' αγαπά τό Θεό, και έπειτα ν' αγαπά τους άλλους ανθρώπους σάν τόν έαυτό του. Έλεγε πώς ό άνθρωπος πρέπει, όταν τόν κακολογούν, νά συγχωρή τόν ύβριστή του μέ όλη του τήν καρδιά. Και όταν του κάνουν κακό, νά μήν κάνη και αύτός τό ίδιο, παρά ν' αγαπά όσους τόν μισούν και νά ευεργετή εκείνους που του έκαμαν κακό.

Έλεγε ακόμη πώς ό άνθρωπος πρέπει νά έχη τήν καρδιά του καθαρή, δηλαδή όχι μόνο νά μήν κάνη τό κακό, παρά ούτε νά τό βάζη καν στό νού του.

Έλεγε πώς όποιος είναι σπλαχνικός και συμπονετικός μέ τους ανθρώπους, πώς όποιος είναι ταπεινός, ύπομονετικός, φτωχός και δίκαιος, θα πάρη μιá μέρα τήν άνταμοιβή του από τό Θεό.

Έλεγε ακόμη πώς ό Θεός είναι ό κοινός πατέρας για όλους τους ανθρώπους. Έμπρός στό Θεό όλοι είναι τό ίδιο. Δέν ξεχωρίζουν ούτε πλούσιοι ούτε φτωχοί, ούτε έλεύθεροι ούτε δοϋλοι, ούτε Έλληνες, ούτε Ίουδαίοι, ούτε βάρβαροι. Ξεχωρίζουν μονάχα όσοι έχουν στήν καρδιά τους καλωσύνη. Γι' αυτούς, έλεγε, είναι φυλαγμένοι μιá θέση στή βασιλεία τών ουρανών.

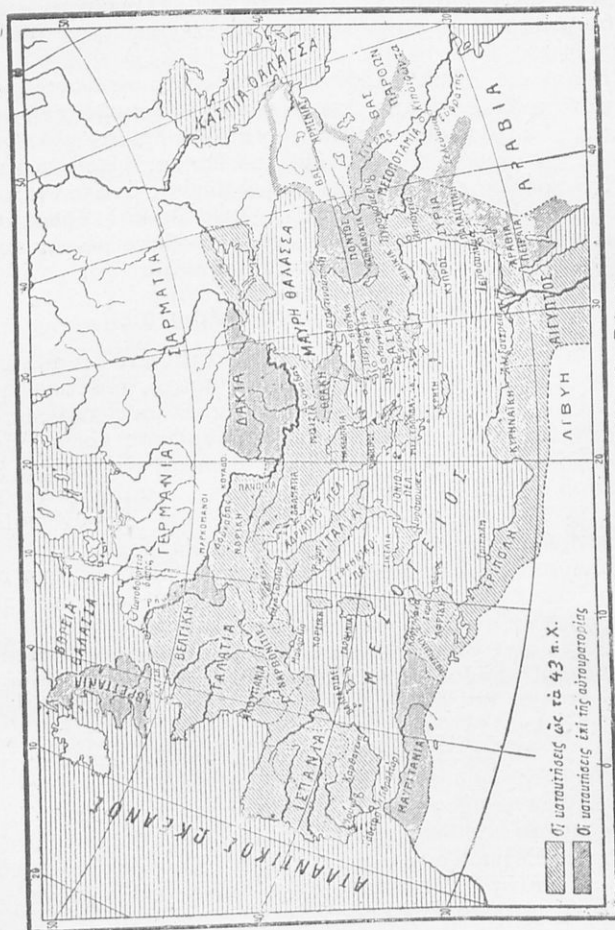
4. Πώς διαδόθηκε ό χριστιανισμός.

Ο άπόστολος Παύλος.

Η διδασκαλία του Χριστού άπλώθηκε γρήγορα. Δύο άφορμές βοήθησαν σ' αύτό.

Πρώτα γιατί ό χριστιανισμός μεταχειρίστηκε για γλώσσα του τά έλληνικά, που τά μιλούσαν τότε σέ πολλά μέρη και σέ όλόκληρο σχεδόν τήν άνατολή.

“Επειτα γιατί οι Ρωμαίοι κυριαρχούσαν παντού. Στο άπέραντο Ρωμαϊκό κράτος οι λαοί δὲν ἦταν πιά χωρισμένοι μὲ σύνορα κι’ ἔτσι ὁ χριστιανισμὸς βρῆκε ἐλεύθερο τὸ δρόμο παντοῦ.

Εἰκ. 1. Ἡ κομμοκρατορία τῆς Ρώμης.

Στὴν Ἰουδαία καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἀσία, τὴ νέα θρησκεία τὴν διδάξαν οἱ μαθητὲς τοῦ Ἰησοῦ.

“Ἐλεγαν στοὺς Ἰουδαίους πὼς ἦρθε ὁ Μεσίας ποὺ τὸν περίμεναν τόσα χρόνια οἱ προφῆτες τους. “Ἔτσι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐγένιναν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Γι’ αὐτὸ καὶ τὰ πρῶτα χρόνια γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς χριστιανὸς ἔπρεπε νὰ γίνῃ πρῶτα Ἰουδαῖος.

“Υστερα όμως έπεσαν τὰ εμπόδια αυτά, και εκείνος πού τὰ έρριξε πρώτος ήταν ο άπόστολος Παύλος.

Στήν άρχή ο Παύλος ήταν Ισραηλίτης, κυνηγοϋσε τούς χριστιανούς και λεγόταν Σαύλος.

Κάποια μέρα όμως, ένφ πήγαινε από τὰ ‘Ιεροσόλυμα στη Δαμασκό για νά πιάση τούς χριστιανούς πού ήταν εκεί, στο δρόμο εξαφνα ένα σύνεφο φωτεινό τόν τριγύρισε με τή λάμψη του.

‘Ο Παύλος σωριάστηκε χάμω ζαλισμένος και τότε άκουσε μιá φωνή από τó ύψος τού ούρανοϋ πού τού έλεγε :

«Σαούλ, Σαούλ, γιατί με καταδιώκεις; ‘Εγώ είμαι ó Χριστός και μήν κοπιάζεις άδικα».

‘Από τότε ο Σαύλος έγινε Χριστιανός, πήρε τó όνομα Παύλος και άποφάσισε νά κηρύξη στόν κόσμο τή νέα άληθινή θρησκεία.

Για τó σκοπό αυτό πήγε στη Συρία, στην ‘Αραβία, στην Κύπρο, στη Μ. ‘Ασία, στη Μακεδονία και στην ‘Ελλάδα.

Σέ όλες αυτές τις χώρες δίδασκε τó χριστιανισμό και ίδρυε εκκλησίες της νέας θρησκείας. Στήν ‘Αθήνα μίλησε από τόν ‘Αρειο Πάγο και μερικοί ‘Αθηναίοι πίστεψαν τότε στο Χριστό, και μαζί με αυτούς ο Διονύσιος ο ‘Αρεοπαγίτης. “Υστερα από τήν ‘Ελλάδα πήγε ο Παύλος νά κηρύξει στη Ρώμη, εκεί όμως τόν έθανάτωσαν.

‘Ο Παύλος κήρυξε τó χριστιανισμό σε όλα τὰ έθνη, γι’ αυτό ώνομάστηκε άπόστολος τών έθνών.

5. Οι πρώτες εκκλησίες.

Παντοϋ όπου διαδόθηκε ο χριστιανισμός, οι χριστιανοί μαζεύονταν κάθε μέρα σ’ ένα ώρισμένο σπίτι και έψελναν ύμνους στο Θεό. ‘Αμα τελείωνε ή άκολουθία αυτή, κάθιζαν όλοι σε κοινό δεΐπνο, τήν άγάπη. ‘Ο σύλλογος αυτός τών χριστιανών σε κάθε πόλη λεγόταν **έκκλησία**.

‘Ολοι οι χριστιανοί όσοι πήγαιναν στην ίδια εκκλησία, ήταν άναμεταξύ τους σαν άδέρφια και προσπαθοϋσαν με τὰ έργα τους νά φαίνονται χρήσιμοι στοϋς φτωχούς και νά παρηγοϋν τούς άρρώστους.

Οι πιό έπίσημοι άπ’ αυτούς, οι πρεσβύτεροι, διεύθυναν τή χριστιανική κοινότητα και έκαναν τις ιερές τελετές.

‘Απάνω άπ’ αυτούς σε κάθε μεγάλη πόλη ήταν ένας άνώτερος άρχηγός, ο έπίσκοπος.

‘Η εκκλησία κάθε τόπου ήταν ανεξάρτητη από τις άλλες, όλες όμως μαζί ήταν ένωμένες με τήν ίδια πίστι και συναποτελοϋσαν τήν εκκλησία τού Χριστοϋ.

6. Οί διωγμοί τῶν χριστιανῶν.

Γιὰ ἄρκετὸ καιρὸ οἱ Ρωμαῖοι μέσα στὸ κράτος τους ἀφῆσαν κάθε λαὸ ἐλεύθερο νὰ ἔχη τὴ δική του θρησκεία. Ὅταν τὸν ὑποδούλωναν, ἔπαιρναν στὴ Ρώμη καὶ τοὺς θεοὺς του. Στὰ χρόνια μάλιστα τοῦ Αὐγούστου ἰδρύθηκε στὴ Ρώμη ἕνας ναός, τὸ Πά νθε ο, γιὰ νὰ λατρεύωνται μέσα σ' αὐτὸν οἱ θεοὶ ὄλων τῶν λαῶν ποὺ ἀνήκαν στὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Μαζὶ ὅμως μὲ τοὺς θεοὺς οἱ Ρωμαῖοι λάτρευαν καὶ τοὺς αὐτοκράτορες τους. Ὅταν πέθαιναν δηλαδὴ οἱ αὐτοκράτορες, τοὺς προσκυνοῦσαν σὰ θεοὺς. Τὸ ἴδιο ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν καὶ ὄλοι οἱ λαοὶ οἱ ὑποταγμένοι στοὺς Ρωμαῖους. Ἡ λατρεία αὐτὴ στοὺς αὐτοκράτορες ἔδειχνε τὴν ὑποταγὴ ὄλων τῶν λαῶν στὴν αὐτοκρατορία, καὶ ἂν κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ σεβαστῆ σὰ θεοὺς τοὺς πεθαμένους αὐτοκράτορες, τὸν εἶχαν γιὰ προδότη, καὶ αὐτὸ τὸ ἔπαιρναν γιὰ κακούργημα ποὺ εἶχε βαρεῖα τὴν τιμωρία.

Οἱ χριστιανοὶ ὅμως ἂν καὶ πιστοὶ ἀπήκοοι σὲ ὅλα τὰ ἄλλα, δὲ μπορούσαν νὰ λατρεύουν καὶ τοὺς αὐτοκράτορες σὰ θεοὺς. Αὐτὸ ἔκαμε νὰ τοὺς θεωρῆ τὸ κράτος προδότες. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ ἄρχισαν οἱ διωγμοὶ.

Ἐγιναν σὲ διάφορες ἐποχὲς ὡς δέκα τέτοιοι διωγμοί. Οἱ πιὸ σκληροὶ ἔγιναν ἀπὸ δύο αὐτοκράτορες, ἀπὸ τὸ Νέρωνα καὶ τὸν Διοκλητιανό.

Τὶ φοβερὰ βασανιστήρια δοκίμασαν στοὺς διωγμοὺς αὐτοὺς ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ! Καὶ ὅμως πέθαιναν μὲ γενναιότητα καὶ ὑπομονή, γιὰ νὰ μείνουν σταθεροὶ στὴν πίστι τους. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ λέμε οἱ μάρτυρες. Μὲ τὸ αἷμα τους στερεώθηκε ἡ ἐκκλησία.

Οἱ αὐτοκράτορες πίστευαν πῶς μὲ τοὺς διωγμοὺς θὰ λιγώστευαν οἱ χριστιανοί. Ἀντὶ ὅμως νὰ λιγοστέψουν πλήθαιναν πολὺ καὶ ἀπλώθηκε σὲ ὅλη τὴν αὐτοκρατορία ὁ χριστιανισμός, ἔτσι ποὺ εἶχε πιὰ παντοῦ χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Καὶ καθὼς εἶχαν ὅλες οἱ ἐκκλησίες ἀναμεταξύ τους συνεννόηση, οἱ χριστιανοὶ κατάρθωσαν νὰ ἔχουν κάτι σὰν ἰδιαιτέρο κράτος μέσα στὸ ρωμαϊκὸ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες κατάλαβε τότε τί δύναμη ἔκρυβε μέσα του ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀναγνωρίσει. Αὐτὸς ἦταν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

7. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ ρωμαϊκὸ κράτος γιὰ νὰ εἶναι πιὸ εὐκόλη ἢ διοίκησή του, ἦταν χωρισμένο σὲ τέσσερα μεγάλα μέρη, τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του αὐτοκράτορα. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς ποὺ βα-

σίλευε στή Γαλατία. Αυτόθ γιός ἦταν ὁ μέγας Κωσταντῖνος.

Ὅταν πέθανε ὁ Κωσταντῖος, ὁ στρατὸς ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸ γιό του, τὸν Κωσταντῖνο. Οἱ ἄλλοι ὄμως αὐτοκράτορες, ποὺ ἦταν στὰ τρία ἄλλα μέρη τοῦ κράτους, δὲν ἤθελαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν Κωσταντῖνο καὶ ἄρχισε ἀναμεταξύ τους πόλεμος ἐμφύλιος.

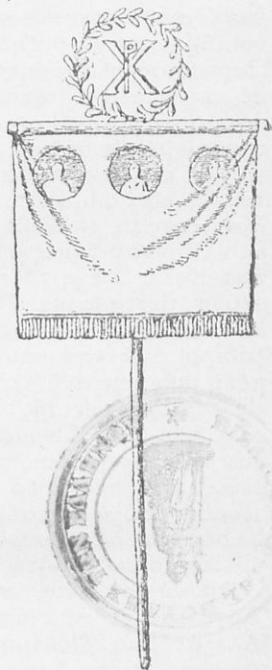
Μητέρα τοῦ Κωσταντῖνου ἦταν ἡ Ἁγία Ἑλένη, χριστιανὴ ἀπὸ πρῖν. Ἀπὸ τὴ μητέρα του ἤξερε ὁ Κωσταντῖνος πόσο εἶχε ἀπλωθῆ ὁ χριστιανισμὸς στὸ κράτος καὶ ἀποφάσισε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τοὺς χριστιανοὺς γιὰ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθροὺς του.

Λένε μάλιστα πὼς πρῖν ἀρχίσῃ κάποια μάχη εἶδε στὸν οὐρανὸ ἓνα φωτερὸ σταυρὸ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια : « ἐν τούτῳ νίκα », δηλαδή, μὲ τὸ σταυρὸ μονάχα θὰ νικήσῃς. Ὅμοιο τέτοιο σταυρὸ ἔβαλε ὁ Κωσταντῖνος σὲ μιά σημαία ποὺ ὀνομάστηκε **λ ἄ β α ρ ο**, καὶ τέτοιο ἐνθουσιασμὸ σκόρπισε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ στοὺς στρατιῶτες του, ποὺ ἦταν οἱ περισσότεροι χριστιανοί, ὥστε κέρδισε τὴ μάχη. Ἀπὸ τότε ὁ Κωσταντῖνος κατάρθωσε νὰ νικήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του καὶ ἔμεινε μόνος αὐτοκράτορας σὲ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ὅταν ἔμεινε μόνος ὁ Κωσταντῖνος, ἐπιζήτησε καὶ κατάρθωσε δυὸ νεωτερισμοὺς ποὺ ἄλλαξαν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου : Ἐκαμε τὸ χριστιανισμὸ ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους καὶ ἔκαμε νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, τὴν Κωσταντινούπολη.

8. Ὁ χριστιανισμὸς ἀναγνωρίζεται ἐπίσημη θρησκεία τοῦ Κράτους.

Μὲ ὅλη τὴν προστασία ποὺ ἔδωσε ὁ Κωσταντῖνος στὸ χριστιανισμὸ, δὲ βαφτίστηκε χριστιανὸς παρὰ μόνον τὴν παραμονὴ τοῦ θανάτου του. Ὑποστήριξε ὄμως μὲ ὅλη του τὴν καρδιά τὴ νέα θρησκεία. Πρῶτα πρῶτα ἔδωσε στοὺς χριστιανοὺς τὴν ἄδεια νὰ κάνουν ἐλεύθερα τίς ἀκολουθίες τους. Ἐπειτα τοὺς παραχώρησε ὅλα τὰ

Εἰκ. 2. Τὸ λάβαρο.

πολιτικά δικαιώματα, πού τούς είχαν πάρει από τόν καιρό τών διωγμών. Οί χριστιανοί μπορούσαν τώρα νά παίρνουν δημόσιες θέσεις καί αξιώματα. Τέλος έδωσε διαταγή νά μὴ ἐργάζωνται τὰ δικαστήρια τὴν Κυριακή, ἐπειδὴ ἡ Κυριακή ἦταν ἱερὴ ἡμέρα γιὰ τοὺς χριστιανούς. Μὲ τὴ διαταγὴ πιά αὐτὴ ἀναγνώρισε ὁ Κωσταντῖνος τὸ χριστιανισμό ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους του.

Ἀφοῦ ὅμως πήραν τὰ δικαιώματα αὐτὰ οἱ χριστιανοί, ἄρχισαν νά συζητοῦν καί νά φιλονικοῦν μεταξύ τους. Παρουσιάστηκαν δηλαδὴ πολλοὶ μὲ διαφορετικὴ γνώμη σὲ σπουδαῖα ζητήματα τῆς νέας θρησκείας καί αὐτοὶ ὠνομάστηκαν αἰρετικοί. Ἔτσι οἱ Χριστιανοὶ χωρίστηκαν μὲ τὶς αἰρέσεις.

Ἡ πιὸ γνωστὴ ἀπὸ τὶς αἰρέσεις αὐτὲς ἦταν ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου. Αὐτὸς δὲν παραδεχόταν πὼς ὁ Χριστὸς ἦταν ἴσος μὲ τὸ Θεό.

Οἱ διχογνωμίαι αὐτὲς ἀνησυχούσαν τὸν αὐτοκράτορα πού ἤθελε νά ἔχη τάξη σὲ ὅλο του τὸ κράτος καί ν' ἀποφεύγῃ τὶς ταραχές. Γιὰ νά φέρῃ λοιπὸν τὴν ἡσυχία στὸ λαό, πρόσταξε νά γίνῃ σὺν ὁδοϋς, νά συνταχτοῦν δηλαδὴ οἱ ἀνώτεροι καί καλύτεροι κληρικοὶ στὴ Νίκαια, μιά πόλη μικρασιατικὴ στὴν Προποντίδα, καί νά κανονίσουν τὶς λεπτομέρειες τῆς νέας θρησκείας. Ἡ σύνοδος ἔγινε στὰ 325 μ. Χ. Ὄνομάστηκε οἰκουμενικὴ γιατί εἶχαν πάει ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες ὅλης τῆς οἰκουμένης, ἀπὸ ὀλόκληρο δηλαδὴ τὸ γνωστὸ τότε κόσμο. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καί ὥρισε τὰ πρῶτα ἄρθρα πού ἔχει σύμβολο τῆς πίστεως.

Στὴ σύνοδος αὐτὴ διακρίθηκε ἀπ' ὅλους περισσότερο ὁ Ἀθανάσιος, ἓνας νέος διάκος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἀργότερα ὁ Ἀθανάσιος ἔγινε ὁ ἴδιος πατριάρχης στὴν Ἀλεξάνδρεια. Πολέμησε καί τότε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου, τὸν καταδίωξαν ὅμως πολὺ οἱ αὐτοκράτορες πού βασιλεύσαν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κωσταντῖνο, γιατί αὐτοὶ ὑποστήριζαν τὸν ἀρειανισμό.

9. Ἡ Κωσταντινούπολη.

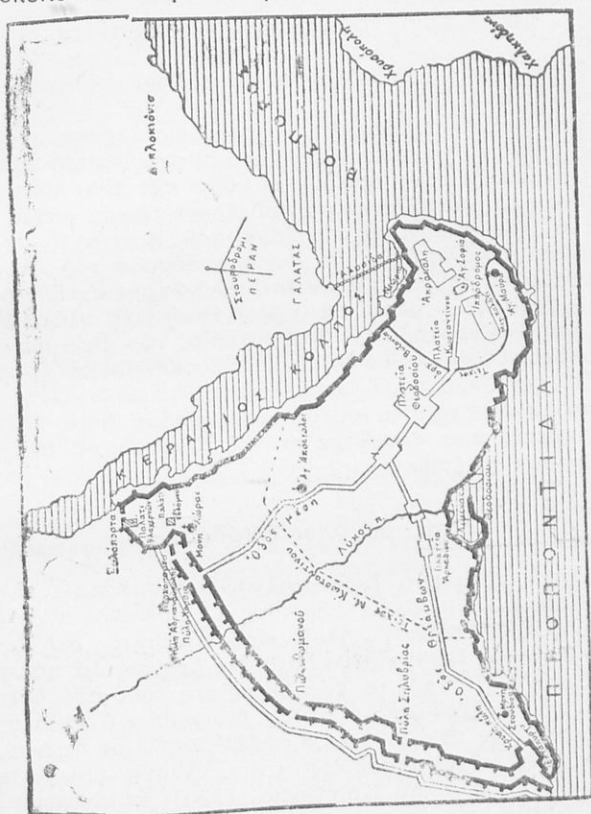
Τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα πού ἔκαμε ὁ Κωσταντῖνος, ἦταν πού ἄλλαξε τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους καί στὴ θέση τῆς Ρώμης ἔκαμε πρωτεύουσα τὴν Κωσταντινούπολη.

Τὴ μεταβολὴ αὐτὴ τὸν ἀνάγκασαν νά τὴν κάμῃ αἰτίες πολιτικὲς καί θρησκευτικὲς.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἔπρεπε νά βρίσκεται κοντὰ στὸ Δούναβη καί τὸν Εὐφράτη, γιατί πέρα ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτοὺς κατοικοῦσαν βάρβαροι πού μπορούσαν ν' ἀπειλήσουν τὴν ἀσφάλεια τοῦ κράτους. Τὸ παλιὸ Βυ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ζάντιο, τὸ μέρος δηλαδή πού ιδρύθηκε ἡ νέα πρωτεύουσα, εἶχε τὸ χάρισμα αὐτό, νὰ βρίσκεται κοντὰ σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, καί ἔτσι τὸ κράτος μποροῦσε εὐκολότερα νὰ φυλαχτῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του. Ἐπειτα ἡ Κωνσταντινούπολη εἶχε τὸν Κεράτιο κόλπο, ἓνα λιμένα πολὺ ἀσφαλισμένο κι' εὐκολο νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλη καί μιὰ θαυμάσια

Εἰκ. 3. Ἡ Κωνσταντινούπολις.

θέση στὸ σημεῖο πού ἐνώνονται δύο μεγάλοι κόσμοι, ἡ Εὐρώπη καί ἡ Ἀσία.

Δὲν ἦταν ὅμως μόνο οἱ πολιτικὲς αὐτὲς αἰτίες πού ἔκαμαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ προτιμῆσῃ τὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ πρωτεύουσα. Ἦταν ἡ πῆδ κατ'ἀλληλῆ γιὰ τὴ νέα θρησκεία. Στὴ Ρώμη ὁ χριστιανισμὸς ἦταν ἀκόμη δύσκολο νὰ προκόψῃ γιατί ἡ παλιὰ πρωτεύουσα ἦταν γεμάτη ναοὺς καί ἀγάλματα τῶν θεῶν τῆς παλιᾶς θρησκείας.

Τώρα στὴν Κωνσταντινούπολη ἔχτισε ὁ Κωνσταντῖνος καινούργιες ἐκκλησίες χριστιανικὲς, μεγάλα παλάτια,

ἀγορές, ἵπποδρόμια, λουτρά καὶ στόλισε τὴ νέα πόλη μὲ σπάνια καλλιτεχνήματα πού τὰ ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Στὴ νέα πρωτεύουσα πῆγε καὶ ὁ ἴδιος μὲ ὄλη του τὴν αὐλὴ καὶ κατοίκησε. Ἐκεῖ πῆγαν καὶ πολλοὶ Ρωμαῖοι εὐγενεῖς καὶ πλῆθος ἄλλο ἀπὸ τὶς γειτονικὲς χῶρες.

10. Τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Κωσταντίνου.

“Ὑστερ’ ἀπὸ βασιλεία τριάντα χρόνων πέθανε ὁ Κωσταντῖνος στὰ 337.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας του ὁ παλιὸς κόσμος ἄλλαξε ὄψη μὲ τὸ χριστιανισμό. Τόσο οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀναμεταξύ τους, ὅσο καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀκολούθησαν τὰ νέα διδάγματα πού ἔλεγε τὸ εὐαγγέλιο.

Γιὰ τὸν ἑλληνισμό τὸ ἔργο τοῦ Κωσταντίνου ἔχει ἀκόμη πιὸ μεγάλη ἀξία. Ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους — καὶ κράτος ρωμαϊκὸ ἦταν τότε ὀλόκληρος σχεδὸν ὁ κόσμος — βρισκόταν μέσα σὲ χῶρες ἑλληνικές. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ γίνῃ γρήγορα ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατορία ἑλληνική. Τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἄρχισε νὰ ξαναζῆ.

Γιὰ τὴν ὑποστήριξη πού ἔδωσε ὁ Κωσταντῖνος στὸ χριστιανισμό οἱ χριστιανοὶ τὸν ἀνακήρυσαν ἄγιο καὶ γιὰ τὴν ὕπηρεσία πού πρόσφερε στὸν ἑλληνισμό, οἱ Ἑλληνας τοῦ ἔδωσαν τὸ ἐπίθετο **μ ε γ ἄ λ ο ς**.

11. Ὁ μεγάλος Θεοδοσίος.

“Ὅταν πέθανε ὁ Κωσταντῖνος ἄρχισαν πάλι οἱ χριστιανοὶ νὰ φιλονικοῦν μετὰξύ τους. Οἱ ἀρειανοὶ πῆραν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς βασιλεῖς πού ἀνέβηκαν στὸ θρόνο ἔπειτα ἀπὸ τὸν Κωσταντῖνο, καὶ ἔτσι ἄρχισε μιὰ πάλη μὲ τοὺς ἀρειανούς ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ τοὺς ὀρθοδόξους ἀπὸ τὸ ἄλλο. Στὸν ἀγῶνα αὐτὸν διακρίθηκε ὁ ἐπίσκοπος τῆς Καισάρειας **Β α σ ἰ λ ε ἰ ο ς**. Ὁ Βασίλειος ἦταν πολὺ μορφωμένος, εἶχε σπουδάσει στὴν Ἀθήνα καὶ ὕστερα ἔγινε ἐπίσκοπος στὴν Καισάρεια. Ἐκεῖ κατῴρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν καὶ νὰ ἀγωνιστῆ γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη.

Κοντὰ ὅμως στὴν αἴρεση τοῦ Ἀρείου παρουσιάστηκε καὶ ἄλλη αἴρεση τοῦ **Μ α κ ε δ ο ν ἰ ο υ**. Ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ πολλοὶ εἰδωολάτρεις, καὶ μάλιστα στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. Οἱ αἰρετικοὶ αὐτοί, καθὼς καὶ ὅσοι εἶχαν μείνει πιστοὶ στὴν παλιὰ θρησκεία, ἔφερναν μεγάλῃ ἀνησυχία στὸ κράτος, ὥσπου παρουσιάστηκε ὁ **Θ ε ο δ ὄ σ ι ο ς**, ἓνας βασιλέας πού κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ὀρθοδοξία καὶ νὰ ἡσυχάσουν οἱ λαοί. Ὁ Θεοδοσίος ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὰ 370. Ἔκαμε ἀμέσως πατριάρχη τὸ **Γ ρ η γ ὀ ρ ἰ ο** τὸ

Θεολόγο, ρήτορα όνομαστό της 'Εκκλησίας και προ-
στάτη της όρθοδοξίας.

"Επειτα κάλεσε νέα οικουμενική σύνοδος στην Κωσταν-
τινούπολη. 'Η σύνοδος αύτή καταδίκασε την αίρεση του
Μακεδονίου και συμπλήρωσε τό σύμβολο της πίστεως,
άφοϋ πρόστεσε πέντε άρθρα άκόμη στα πρώτα, που είχε
όρισει ή πρώτη οικουμενική σύνοδος της Νικαίας.

'Ακόμη για να στερεώσει την όρθόδοξη θρησκεία, ό
Θεοδόσιος καταδίωξε τους ειδωλολάτρες, έμπόδισε τις
παλιές θυσίες και έκλεισε τους ναούς των. "Εγινε όμως
και ένα μεγάλο κακό από τό φανατισμό των μοναχών,
καταστράφηκαν πολλά καλλιτεχνικά μνημεία του άρχαίου
κόσμου.

Για τη μεγάλη αύτή ύποστήριξη που έκαμε στο χρι-
στιανισμό ό Θεοδόσιος ώνομάστηκε με γ ά λ ο ς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ

1. Τό άνατολικό ρωμαϊκό κράτος.

"Όλες οι χώρες της άνατολης όσες ύποτάχτηκαν
στος Ρωμαίους, από τό 'Αδριατικό πέλαγος ως τόν Ευ-
φράτη ποταμό, ήταν έξελληνισμένες.

Πρώτα πρώτα οι παλιές έλληνικές άποικίες και ύστε-
ρα ό μεγάλος 'Αλέξανδρος με τις κατακτήσεις του και τά
κράτη που έκαμαν οι διάδοχοί του, είχαν διαδώσει στην
άνατολή την έλληνική γλώσσα και τόν έλληνικό πολιτι-
σμό. "Επειτα, όταν πήγαν εκεί οι Ρωμαίοι, όχι μόνο δε
θέλησαν να πολεμήσουν τόν έλληνικό αύτόν πολιτισμό,
παρά τόν πήραν και οι ίδιοι. Τέλος ό χριστιανισμός είχε
γίνει αίτία ν' άπλωθή περισσότερο και να στερεωθή πιο
πολύ ό έλληνισμός στην άνατολή. Τά ευαγγέλια καθώς
και όλα τά ιερά βιβλία που δίδασκαν στους λαούς τη νέα
θρησκεία ήταν γραμμένα έλληνικά.

Για όλες αυτές τις αίτίες τό άνατολικό μέρος του ρω-
μαϊκού κράτους ήταν έλληνικό. Για να γίνη και χωριστό
έλληνικό κράτος δε χρειαζότανε παρά ένα κέντρο πολι-
τικό και άκόμη να χωριστή από τό δυτικό μέρος του κρά-
τους. Τό κέντρο είχε γίνει από τό μεγάλο Κωνσταντίνο
και ήταν ή Κωσταντινούπολη. 'Ο χωρισμός έγινε από τό
μεγάλο Θεοδόσιο.

"Όταν πέθανε ό Θεοδόσιος μοίρασε τό κράτος του
στα δύο του παιδιά, τόν 'Αρκάδιο και τόν 'Ονώριο. Στόν

πρώτο έδωσε τὸ ἀνατολικὸ μέρος, στὸ δεύτερο τὸ δυτικὸ. Τὸ δυτικὸ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ χωρισμὸ αὐτόν, ἔζησε μόλις ἓνα αἶωνα. Γερμανικοὶ λαοὶ μῆκαν σ' αὐτό, τὸ κυρίεψαν καὶ ἐσχημάτισαν ἀπ' αὐτὸ διάφορα γερμανικὰ κράτη. Τὰ κράτη αὐτὰ ἀργότερα μὲ τὸν καιρὸ πῆραν τὴ λατινικὴ γλῶσσ-

Εἰκ. 4. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ

σα μὲ τὸ ρωμαϊκὸ πολιτισμὸ πού εἶχαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι καὶ δέχτηκαν καὶ τὸ χριστιανισμὸ. Τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος ὅμως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη παίρνει σιγὰ σιγὰ τὴν ἰδιαίτερη φυσιογνωμία του καὶ γίνεται κράτος ἑλληνικὸ καὶ χριστιανικὸ. Τὰ δυὸ μεγάλα στηρίγματα τοῦ εἶναι ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ὁ χριστιανισμὸς, δηλαδὴ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἔτσι κατάρθωσε νὰ ζήσει λαμπρὰ κ' ἔνδοξα περισσότερα ἀπὸ χίλια χρόνια.

Γιά αρκετό καιρό τὸ κράτος ἐξακολουθοῦσε νὰ λέγεται ρωμαϊκὸ καὶ οἱ κάτοικοί του Ρωμαῖοι. Αὐτὸ γινόταν γιατί τὸ ὄνομα "Ἕλληνες εἶχε χάσει τὴν ἀληθινή του σημασία καὶ σήμαινε μόνο τοὺς εἰδωλολάτρες. Γι' αὐτὸ ὡς σήμερα ἀκόμη λέγεται πατριάρχης Ρωμαίων ὁ πα-

δυτικά κράτη στὸν 5. μ. Χ. αἰώνα.

τριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ Ρωμαῖοι οἱ "Ἕλληνες. Ἡ γλῶσσα ὅμως ποὺ μιλοῦσαν οἱ κάτοικοι σ' αὐτὸ τὸ κράτος καὶ οἱ συνήθειες τῆς ζωῆς ἦταν ἑλληνικές. Στὰ σχολεῖα μάθαιναν τὰ ἑλληνικά, σπουδασμένοι ἦταν ὅσοι εἶχαν ἑλληνικὴ παιδεία, καὶ οἱ τέχνες ἀκόμη εἶχαν ἑλληνικὸ χαρακτήρα. Στὸ τέλος καθαυτὸ ἑλληνικὴ ἔγινε καὶ ἡ ἐκκλησία. Στὶς ἀκολουθίες μεταχειρίζονταν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκκλησίας εἶχαν μὀρφωση ἑλληνικὴ.

2. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ οἱ τρεῖς ἱεράρχες.

Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία στὰ χρόνια αὐτὰ εἶναι πολὺ προωδευμένη σὲ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς χῶρες τῆς ἀνατολῆς, μὰ καὶ εἶναι πολὺ στενὰ ἐνωμένη μὲ τὴν χριστιανικὴ πίστη. Σχολεῖα γιὰ τὴν ἐκαίδευση τῶν μικρῶν παιδιῶν χρησιμεύουν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐκεῖ διδάσκονται τὰ παιδιὰ ἀπὸ μοναχοὺς ἢ ἱερεῖς ἀνάγνωση, γραφὴ καὶ ἀριθμητικὴ, καὶ διαβάζουν τὰ ἱερά βιβλία τῆς ἐκκλησίας καὶ τοὺς βίους τῶν ἁγίων. Κάθε μορφωμένος ἄνθρωπος ὅμως ἔπρεπε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ ἔχη διαβάσει τοὺς κυριώτερους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Τὴ μόρφωση αὐτὴ ἔπαιρναν σὲ σχολεῖα ἀνώτερα ἰδιωτικὰ πληρώνοντας δίδακτρα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ εἶχαν καὶ ἀνώτερες φιλοσοφικὲς σχολὲς στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Βηρυτό, στὴ Γάζα, στὴν Τύρο καὶ μάλιστα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ μάλιστα ἄρχισε νὰ λειτουργῇ τὸ 425 ἓνα ἀνώτερο σχολεῖο σὰν τὰ σημερινὰ πανεπιστήμια, τὸ πανδιδακτήριον. Τὸ πανδιδακτήριον αὐτὸ εἶχε τριάντα δασκάλους καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ δεκαπέντε δίδασκαν ἑλληνικὰ.

Στὶς φιλοσοφικὲς αὐτὲς σχολὲς σπούδαζαν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἔπαιρναν οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὰ ὅπλα γιὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς αἰρετικούς καὶ νὰ ὑποστηρίλουν τὴν ὀρθοδοξία. Στὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξανδρείας σπούδασε ὁ μεγάλος Ἀθανάσιος, ποὺ νίκησε στὴν πρώτη οἰκουμενικῇ σύνοδο τὸν Ἄρειον. Στὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν εἶχαν σπουδάσει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ μεγάλος Βασίλειος, ποὺ πολέμησαν τοὺς αἰρετικούς. Ἀπὸ τὸν περίφημο Ἑλληνα φιλόσοφο Λιβάνιον εἶχε μάθει τὴ ρητορικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία ὁ μεγαλύτερος ρήτορας τῆς ἐκκλησίας, ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποὺ χτύπησε τὰς καταχρήσεις τῶν βασιλέων.

Ὁ Χρυσόστομος ἔγινε στὴν ὄρχῃ ἐπίσκοπος στὴν πατρίδα του Ἀντιόχεια. Γρήγορα ὅμως ἀκούστηκε ἡ μεγάλη του ρητορικὴ ἀξία καὶ τὸν κάλεσαν νὰ γίνῃ πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ δὲ μπορεῖ νὰ βλέπῃ τὶς καταχρήσεις ποὺ γίνονταν στὸ παλάτι καὶ ἀπὸ τὸν κλῆρο καὶ ἄρχισε μὲ τὴ δυνατὴ του γλῶσσα νὰ τὶς καυτηριάξῃ. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ πάθῃ πολλά. Δύο φορές τὸν ἐξώρισαν καὶ στὸ τέλος πέθανε στὴν ἐξορία. Ἡ ἐκκλησία τὸν ἀνακήρυξε ἅγιο, καθὼς καὶ τὸ Βασίλειον καὶ τὸ Γρηγόριον.

Τὴ μνήμη τῶν τριῶν αὐτῶν ἱεραρχῶν τὴ γιορτάζει ἡ ἐκκλησία ἰδιαίτερα γιὰ τὸν καθέναν καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς μαζὶ στὶς 30 Ἰανουαρίου. Μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὴ

ἀρετή τους, καθώς και με τούς λόγους και με τὰ βιβλία τους διδάξαν τὸ χριστιανικὸ κόσμον καὶ στερέωσαν τὴν χριστιανικὴ πίστη. Γι' αὐτὸ ὠνομάσθησαν διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς οἰκουμένης.

3. Ὁ Ἰουστινιανός.

Ἡ αὐτοκρατορία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ καὶ δόξα στὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Ἰουστινιανός, ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνον στὰ 518, ζήληψε τὴ δόξα τῶν παλιῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης καὶ θέλησε νὰ ἐνώσῃ πάλι ὁλόκληρο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος. Ὁ Ἰουστινιανός, μέτριος τὸ ἀνάστημα, δυνατὸς στὸ σῶμα με χαρακτηριστικὰ κανονικά, ἦταν φρόνιμος, μορφωμένος καὶ ἐργατικός. Πρὸ πάντων ὁμοῦς ἦταν φοβερὰ φιλόδοξος. Ὁνειρευόταν νὰ κάμῃ μεγάλα ἔργα γιὰ νὰ δοξαστῇ, καὶ ἀληθινὰ τὸ κατώρθωσε, ὄχι μόνο μετὴν προσωπικὴ του ἀξία, παρὰ καὶ γιατί εἶχε τὴν τέχνη νὰ βρίσκῃ γιὰ κάθε ἔργο τὸν κατάλληλο ἄνθρωπο. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαμαν τὰ κατορθώματα καὶ τὸν ἐβοήθησαν νὰ δοξαστῇ ἦταν οἱ στρατηγοὶ Βελισσάριος καὶ Ναρσής, ὁ νομοδιδάσκαλος Τριβωνιανός, οἱ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσιδωρος καὶ ἄλλοι.

Εἰκ. 5. Ὁ Ἰουστινιανός.

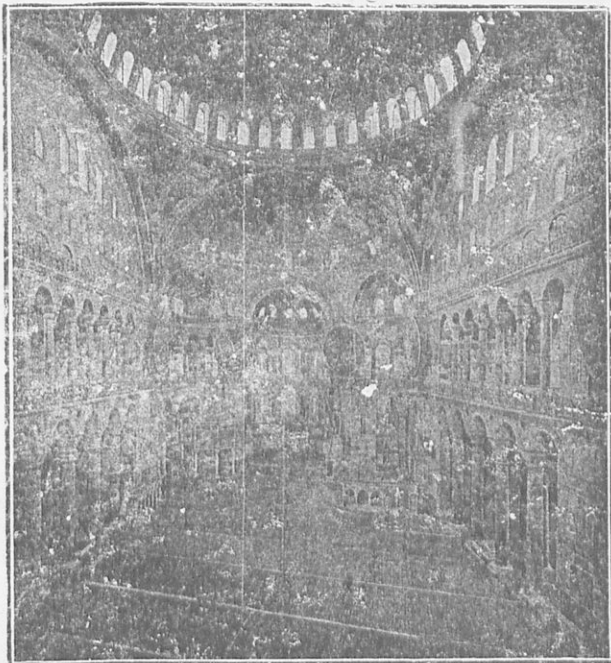
Εἶχε ἀκόμη τὴν τύχῃ ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ κάμῃ γυναῖκα του τὴ Θεοδώρα, ποὺ βοήθησε καὶ αὐτὴ νὰ γίνῃ ἀκόμη λαμπρότερη ἢ βασιλεία του. Ἡ Θεοδώρα ἦταν ἀπὸ ταπεινὴ οἰκογένεια. Ἐξυπνὴ ὁμοῦς καὶ ὠραία κατώρθωσε νὰ εἶναι στὸν αὐτοκράτορα ὁ πιστότερος καὶ ὁ πιὸ φρόνιμος σύμβουλος. Στὴ στάση μάλιστα τοῦ νίκα ἢ Θεοδώρα ἔσωσε τὸν Ἰουστινιανό.

4. Ἡ στάση τοῦ νίκα.

Στὴν Κωνσταντινούπολιν ἔκαναν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἀρματοδρομικοὺς ἀγῶνες. Στους ἀγῶνες αὐτοὺς παρὰβγαιναν στὸ δρόμο ἀπὸ δύο ἀμάξια. Ἐκεῖνοι ποὺ ὠδηγοῦσαν τὰ ἄλογα φοροῦσαν ὁ ἕνας πράσινα καὶ ὁ ἄλλος γαλάζια φορεσιά. Ὁ κόσμος ποὺ παρακολουθοῦσε τούς

τὴν πόλιν. Ἀπὸ τῆ φωτιά ἐκείνη κήκε καὶ ὁ παλιὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ἡ ἐπανάσταση προχώρουσε καὶ ὁ λαὸς ἀνακήρυξε ἄλλον αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουστινιανὸς φοβήθηκε καὶ ἀποφάσισε νὰ φύγῃ. Ἡ Θεοδώρα ὅμως μὲ τὴν ἀφοβία τῆς τὸν ἐσταμάτησε. Τότε τοῦ εἶπε καὶ τὸ περίφημο «Ὁραῖο ἐντά-

Εἰκ. 7. Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

φιο εἶναι ἡ βασιλεία». Δηλαδή: καλύτερα νὰ πεθάνωμε ἐδῶ βασιλεῖς παρὰ νὰ ζήσωμε ἄλλοῦ δυστυχισμένοι.

Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος πῆρε τότε ὄσους στρατιῶτες εἶχαν μείνει πιστοὶ στὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔτρεξε στὸν ἵππόδρομο. Ἐκεῖ βρῆκε συναγμένους τοὺς ἐπαναστάτες, ὤρμησε ἐπάνω τους καὶ ἔσφαξε τοὺς περισσότερους.

Ἡ στάση τοῦ νίκᾳ πνίγηκε μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο στὸ αἷμα.

5. Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ σχέδιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ ἐνώσῃ ὅλο τὸ ρωμαϊκὸ κράτος. Γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Ἰταλία, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει διά-

φοροι βάρβαροι λαοί. Για να μπορέση να πολεμήση την 'Ιταλία έπρεπε να είναι ήσυχος από την άνατολή και την 'Ασία. Τότε όμως φάνηκε εκεί ένας έχθρος του κράτους πολύ επικίνδυνος, οί Πέρσες.

■ ■ Το περσικό κράτος, πού διαλύθηκε από το μεγάλο 'Αλέξανδρο, είχε αναγεννηθί λίγα χρόνια πριν, και είχε άρχισει να ένοχλή τó έλληνικό.

■ * 'Ο 'Ιουστινιανός έστειλε στην Περσία τó Βελισσάριο με στρατό. 'Ο Βελισσάριος νίκησε τούς Πέρσες και έκλεισε μαζί τους ειρήνη.

"Έστειλε έπειτα τόν ίδιο στρατηγό στην 'Αφρική, όπου είχε παρουσιαστή μιá άγρια φυλή, οί Βά ν δ α λ ο ι. 'Ο Βελισσάριος τούς νίκησε και κυρίεψε την 'Αφρική.

"Έπειτα τόν έστειλε στην 'Ιταλία. 'Ο Βελισσάριος και ένας άλλος στρατηγός ό Ναρσής, πού έστειλε αργότερα ό 'Ιουστινιανός, νίκησαν πολλές φορές τούς βάρβαρους Γότθους πού είχαν καταλάβει την 'Ιταλία, και κατώρθωσαν να την ύποτάξουν όλόκληρη.

"Έτσι τó μεγάλο σχέδιο του 'Ιουστινιανού κατορθώθηκε. 'Ολόκληρο τó παλιό ρωμαϊκό κράτος ήταν ένωμένο, με αυτόν μοναδικό αυτόκράτορα.

6. Τά έργα του 'Ιουστινιανού.

Τόν καιρό πού οί μεγάλοι στρατηγοί του νικούσαν στους πολέμους, ό 'Ιουστινιανός δέν έμενε στην πρωτεύουσα άργός. Καταγινόταν σέ έργα ειρηνικά, μεγάλα και αυτά, πού δόξασαν τή βασιλεία του. Τó λαμπρότερο από αυτά είναι ή νομοθεσία του.

Στους νόμους πού διατηρούσε τó κράτος από τά παλιά χρόνια τής Ρώμης ήταν μεγάλη σύγχυση. Ήταν δύσκολο να ξέρη κανείς ποιό από τούς νόμους ίσχυαν άκόμη και ποιό καταργήθηκαν. Αυτό τή σύγχυση άποφάσισε να τή διορθώσει ό 'Ιουστινιανός και άνάθεσε στόν Τριβωνιανό και τούς άλλους νομικούς να τακτοποιήσουν τούς νόμους. Οί νομομαθείς αυτοί καθάρισαν όλη τή νομοθεσία κι' έκαμαν διάφορες συλλογές νόμων. Οί συλλογές αυτές γράφτηκαν στη λατινική γλώσσα, καθώς είχε διατάξει ό 'Ιουστινιανός, μα ούτε ό λαός ούτε και οί δικαστές οί ίδιοι δέν ήξεραν οί περισσότεροι λατινικά. "Έτσι άναγκάστηκαν να τις μεταφράσουν άμέσως έλληνικά.

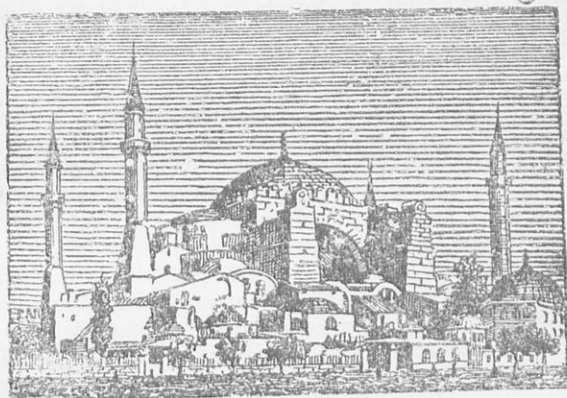
'Ο 'Ιουστινιανός έκαμε άκόμη σέ διάφορα μέρη του κράτους πολλά φρούρια, νέες πόλεις, έκκλησίες και μοναστήρια. Τó μεγαλύτερο όμως και τó λαμπρότερο από τά κτίριά του είναι ό ναός τής 'Αγίας Σοφίας πού ύπάρχει άκόμη σήμερα στην Κωνσταντινούπολη.

'Ο ναός αυτός, αφιερωμένος στη σοφία του Θεού, είχε χτιστή από τόν ίδιο τó μεγάλο Κωνσταντίνο, κάηκε

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὁμως ἔπειτα, ξαναχτίστηκε καὶ πάλι ξανακάηκε στὴ στάση τοῦ νίκα.

Αὐτὴ τῆ φορά ὁ ναὸς ἔγινε μεγαλύτερος καὶ πῖο ὁμορφος. Δύο ἀρχιτέκτονες, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος τὸν κατασκεύασαν. Ἐξῆ χρόνια χρειάστηκαν γιὰ νὰ χτιστῆ καὶ ἐσοδεύτηκαν 320 ἑκατομμύρια δραχμὲς γιὰ τὴν οἰκοδομὴ καὶ γιὰ τὸ στολισμὸ του. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδοξίας. Τώρα οἱ Τούρκοι τὸν ἔχουν κάμει τζαμί. Μὰ πάντα κάτω ἀπὸ τοὺς μεγάλους θόλους του κλείνει τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Εἰκ. 8. Τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁ Ἰουστιανὸς φρόντισε ἀκόμη γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ γιὰ τὸ ἐμπόριο. Περισσότερο ἀπ' ὅλα προσπάθησε νὰ συνηθίσουν στὸ κράτος νὰ καλλιεργοῦν τὸ μετάξι, πού ὡς τότε τὸ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Κίνα καὶ ἡ μεταφορὰ του στοίχιζε πολλὰ. Οἱ Κινέζοι δὲν ἄφηναν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους τ' αὐγά τοῦ σκουλικιοῦ πού κάνει τὸ μετάξι, γιὰ νὰ μὴ μάθουν καὶ στοὺς ἄλλους τόπους τὸν τρόπο πού τὸ κατασκεύαζαν αὐτοί. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε δύο Ἕλληνες καλόγερους στὴν Κίνα καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν ἐκεῖ πῶς ἀνατρέφεται τὸ σκουλίκι καὶ πῶς γίνεται τὸ μετάξι, ἔκρυψαν τ' αὐγά τοῦ σκουλικιοῦ μέσα στὰ ραβδιά τους καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὰ ἔφεραν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐκεῖ καλλιέργησαν τὸ σπόρο καὶ δίδαξαν καὶ ο' ἄλλους μὲ ποιὸ τρόπο νὰ τὸν καλλιεργοῦν. Ἔτσι ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν Ἑλλάδα μετάξι πού ἔφερε πολὺ πλοῦτο στὴ χώρα.

7. Τὸ κράτος γίνεται πιά ἑλληνικὸ.

Ὅταν πέθανε ὁ Ἰουστινιανός, οἱ διάδοχοί του ἄφη-

σαν τὰ σχέδια πού εἶχε ἐκεῖνος, γιὰ νὰ ξαναγίνη πάλι ἡ μεγάλη ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Στὴν ἀπάνω Ἰταλία μπῆκαν πάλι οἱ βάρβαροι, καὶ λίγο λίγο ἡ ἐξουσία πού εἶχαν οἱ αὐτοκράτορες τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους περιορίστηκε μόνο στὴν κάτω Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία.

Τὸ ἴδιο χρόνο ξεχώστηκε πιά καὶ ἡ ἰδέα πὼς ἡ ἐπίσημη γλῶσσα στὸ κράτος πρέπει νὰ εἶναι τὰ λατινικὰ καὶ ἄρχισαν νὰ πέρνουν τὴ θέση τους τὰ ἑλληνικὰ, ἀφοῦ αὐτὰ μιλοῦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι.

Ἔτσι τὸ ἀνατολικὸ ρωμαϊκὸ κράτος γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἑλληνικὸ. Καὶ ἦταν τὸ μόνο πολιτισμένο κράτος τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη. Μόνον ἐδῶ στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, καλλιεργοῦν τὶς τέχνες καὶ τὶς ἐπιστῆμες. Μόνο ἐδῶ ἐξακολουθεῖ ἡ πολιτισμένη ζωὴ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ πρωτεύουσά του, ἦταν ἡ πιὸ μεγάλη, ἡ πιὸ ὁμορφῆ, ἡ πιὸ πλοῦσια ἀπὸ ὅλες τὶς πόλεις τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ βασιλίσα τῶν πόλεων ξακουστὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ὅλος ὁ κόσμος τὴν ἔλεγαν μόνο Πόλη.

Πρὸς τὴν ἀνατολὴν, στὴν Ἀσία, καὶ πρὸς τὴ δύση, στὴν Εὐρώπῃ, οἱ λαοὶ εἶναι βάρβαροι, καὶ ὅλο ἐνοχλοῦν τὸ κράτος ἀπὸ διάφορες μεριές. Ζηλεύουν τὴν προκοπὴν του καὶ τὰ πλοῦτη του. Πρῶτοι ἐχθροὶ πού ζητοῦν τὴν καταστροφὴν του εἶναι οἱ παλιοὶ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ, οἱ Πέρσες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Πέρσες.

Ὅταν ζοῦσε ὁ Ἰουστινιανός, εἶδαμε παρὰ πάνω, πὼς εἶχε ἀρχίσει νὰ ξαναφαίνεται τὸ περσικὸ κράτος καὶ πὼς τὸ περιώρισε ὁ Βελισσάριος.

Ὅταν ἦρθαν ὁμῶς οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ Πέρσες ἄρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομὲς τους στὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Ἔτσι ἄρχισε ἓνας πόλεμος πού βάσταξε χρόνια πολλά. Οἱ Πέρσες κατέβηκαν στὴ Συρία, στὴν Αἴγυπτο, στὴ Μικρὴ Ἀσία, καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ Χαλκηδόνα, ἀντικρὺ στὴν Πόλη. Τὸ κράτος κιντύνεψε στὰ σοβαρά, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴ δύσκολη περίσταση τὸ γλύτωσε ἓνας νέος μεγάλος στρατηγὸς καὶ βασιλέας, ὁ Ἡράκλειος.

2. Ὁ Ἡράκλειος.

Τὰ τέσσαρα πρῶτα χρόνια τοῦ πολέμου.

Ὡραῖος καὶ δυνατὸς ἄνθρωπος ὁ Ἡράκλειος εἶχε μεγάλη θέληση καὶ σπουδαῖα χαρίσματα στρατηγικά. Ἐγίνε βασιλέας στὰ 610. Τὸν πόλεμο ὅμως μὲ τοὺς Πέρσες τὸν ἄρχισε στὰ 622, γιατί ἤθελε νὰ ἐτοιμασθῆ στὸ μεταξύ καλά.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ κυβερνοῦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ στρατὸς βρισκόταν σὲ μεγάλη παραλυσία καὶ ὅσο ἔβλεπε τίς ἐπιτυχίες τῶν Περσῶν, ἔχανε περισσότερο τὸ θάρρος του. Ἡ πρώτη φροντίδα τοῦ Ἡρακλείου, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἦταν νὰ ἐτοιμάσῃ στρατὸ καὶ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος. Στὸ ἔργο αὐτὸ τὸν ἐβοήθησε πολὺ ὁ πατριάρχης Σέργιος καὶ ὅλος ὁ κλῆρος. Ἄφησαν στὸ βασιλέα ὄλους τοὺς θησαυροὺς ποὺ εἶχαν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ ἐκκλησίες. Ἐπειτα ἐξήγησαν πῶς ὁ πόλεμος γίνεται γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὸν τίμιο σταυρό, ποὺ τὸν εἶχαν ἀρπάξει οἱ Πέρσες ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἔτσι ὁ στρατὸς ἐνθουσιάστηκε καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἀπίστους. Μὲ αὐτὸ

Εἰκ. 9. Ὁ Ἡράκλειος.

τὸν τρόπο ὁ πόλεμος γινόταν θρησκευτικὸς. Οἱ στρατιῶτες θὰ πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Ἡράκλειος σὰ φανατικὸς χριστιανὸς ἦταν πολὺ κατάλληλος νὰ γινη ἀρχηγὸς τέτοιου πολέμου. Ὁ Ἡράκλειος εἶχε πάντα μαζί του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ποὺ τῆς εἶχε μεγάλη εὐλάβεια. Καὶ αὐτὸ τὸ φανατισμὸ του ἤξερε νὰ τὸν ἐμπνέη καὶ στοὺς στρατιῶτες του.

Ἔτσι λοιπὸν ἀφοῦ ἐτοίμασε τὸ στρατὸ του ὁ Ἡράκλειος, ἄφησε στὴν πόλι ἀντιβασιλέα τὸν ἀνήλικό του γιὸ Κωσταντῖνο, καὶ γιὰ κηδεμόνες του τὸν πατριάρχη Σέργιο καὶ τὸν ὑπουργὸ Βῶνο καὶ τὴν ἄνοιξη τοῦ 622 ξεκίνησε ὁ ἴδιος γιὰ τὸν πόλεμο. Τὰ τέσσαρα πρῶτα χρόνια νίκησε ὁ Ἡράκλειος σὲ πολλὰ μάχες τοὺς Πέρσες, τοὺς ἐδίωξε ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, μπήκε στὸ κράτος τους, καὶ τοὺς πῆρε πόλεις πολλὰς καὶ λάφυρα.

3. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη.

Ἦταν ἔτοιμος πάλι ὁ Ἡράκλειος νὰ μῆ στὰ 629 στὴν Περσία, ὅταν τοῦ ἔρχεται ξαφνικὸ μῆνυμα πῶς πολιορκοῦν τὴν Πόλη.

Ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν Χοσρόης φοβισμένος ἀπὸ τὶς νίκες τοῦ Ἡρακλείου, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἀβάρους πρὸ ζοῦσαν στὰ βόρεια μέρη τοῦ Δούναβη ποταμοῦ, καὶ ἤλθαν αὐτοὶ καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλη. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἓνα μέρος τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ πῆγε καὶ αὐτὸ ἀντικρὺ στὴν Πόλη, στὴ Χρυσόπολη.

Τὸ μήνυμα αὐτὸ ὅμως δὲν τάραξε πολὺ τὸν Ἡράκλειο. "Ἦξερε πὼς ἡ πόλη βρίσκεται σὲ καλὰ χέρια. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ τρέξῃ ἐκεῖ, καθὼς περιμένε ὁ Χοσρόης, ἔστειλε μόνο βοήθεια ἀπὸ 12 χιλιάδες στρατιῶτες καὶ αὐτὸς ἔμεινε κοντὰ στὰ σύνορα γιὰ νὰ συγκρατῆ τὸν περσικὸ στρατὸ καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήσῃ νὰ χυθῆ ὀλόκληρος ἀπάνω στὴν Πόλη.

Καὶ ἀληθινὰ ὁ ὑπουργὸς Βῶνος εἶχε καλὰ ὠργανωμένη τὴν ὑπεράσπιση τῆς Πόλης. Ὁ πατριάρχης Σέργιος κάθε μέρα παρακινούσε τὸ λαὸ νὰ πολεμήσῃ μὲ γενναϊότητα καὶ τοῦ στερέωνε τὴν πεποίθησι, πὼς ἡ Παναγία πρὸ προστάτευε τὴν Πόλην δὲ μπορούσε νὰ τὴν ἀφήσῃ ἀβοήθητη. Στὴν περίστασι ἐκείνη ἔγιναν καὶ οἱ χ α ι ρ ε τ ι σ μ ο ἰ τ ῆ ς Π α ν α γ ῖ α ς, πρὸς τοὺς ἀκοῦμε ἀκόμη κάθε μεγάλη σαρακοστὴ στὴν ἐκκλησίαν.

Μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸ αὐτὸν νίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἀνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ φύγουν. Ἡ Πόλη εἶχε σωθῆ. Οἱ κάτοικοι τῆς ἔτρεξαν χαρούμενοι στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Παναγίαν, πρὸς τοὺς ἔσωσε. Τότε ἔγινε καὶ τὸ γνωστὸ τροπάρνι:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε...

4. Καταστροφή τῶν Περσῶν.

Ἡ Πόλη σώθηκε, μὰ οἱ ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλείου δὲν εἶχαν τελειώσῃ ἀκόμη.

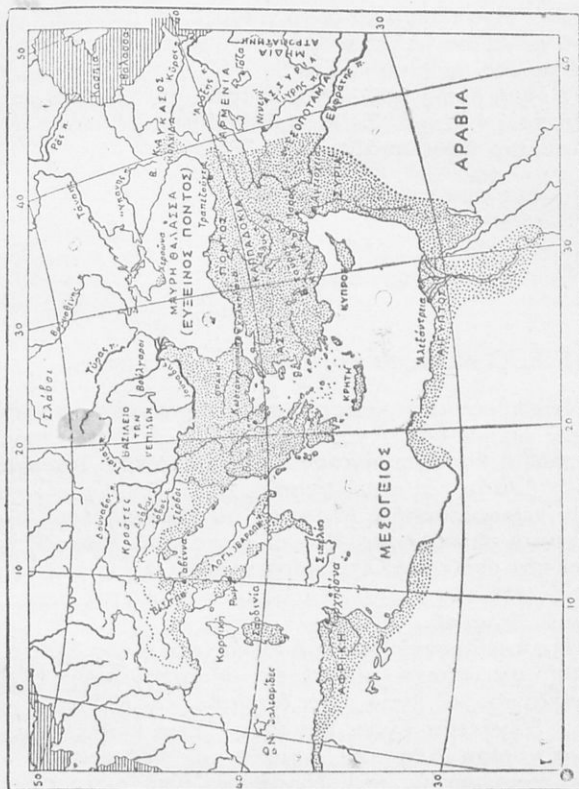
Τὸν ἄλλο χρόνον ὁ Ἡράκλειος μῆκε πάλι μὲ τὸ στρατὸ του στὸ περσικὸ κράτος καὶ πῆρε πολλὰς πόλεις καὶ φρούρια. Κοντὰ στὴν παλιὰ πόλη τῆς Βαβυλωνίας, τὴ Νινεβή, ὁ Χοσρόης ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῆ. "Ἐκαμαν τότε ἐκεῖ μεγάλη μάχη οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Πέρσες καὶ ἡ μάχη αὐτὴ ἔδωσε τέλος στὸν πόλεμον. Ὁ Ἡράκλειος νίκησε καὶ κοτᾶστρεψε τοὺς Πέρσες, καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγε νικημένος στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κράτους του.

Ἀπὸ τότε πιά οἱ Πέρσες δὲν μπόρεσαν νὰ κάμουν ἄλλο στρατὸ καὶ ζήτησαν εἰρήνην.

Ὁ Ἡράκλειος τοὺς παραχώρησε τὴν εἰρήνην ὄχι μὲ σκληροὺς ὄρους. Τὸ περσικὸ κράτος ξαναγύρισε στὰ σύνορα πρὸς εἶχε καὶ πρωύτερα, ὡς τὸν ποταμὸ Ἀράξη,

από τὸ βόρειο μέρος, καὶ ὡς τὸν Εὐφράτη ἀπὸ τὸ νότιο. Οἱ Πέρσες ἔδωσαν ἀκόμη πίσω ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὸ πιδ σπουδαῖο γιὰ τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἔδωσαν πίσω τὸν τίμιο σταυρὸ, πὺ εἶχαν ἀρπάξει ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα.

Γύρισε τότε ὁ Ἡράκλειος στὴν Πόλη. Ὅλος ὁ λαός, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱερεῖς πῆγαν στὴν ἀσιατικὴ ὄχθη τοῦ

Εἰκ. 10. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου.

Βοσπόρου νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Ὁ Ἡράκλειος μὲ μεγάλη συνοδεία πέρασε τὸ Βόσπορο καὶ μῆκε στὴν Πόλη ἀπάνω σ' ἓνα ἄρμα πὺ τὸ ἔσερναν τέσσερεις ἐλέφαντες, ἐνῶ μπροστὰ προχωροῦσαν στρατιῶτες κρατώντας τὸν τίμιο σταυρὸ τὸ πιδ δοξασμένο ἀπὸ τὰ τρόπαιά του.

Τὸν ἄλλο χρόνο ἔφερε ὁ Ἡράκλειος τὸν τίμιο σταυρὸ στὴν ἀγία πόλη, στὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν ἔβαλε πάλι στὴν παλιά του θέση στὶς 14 Σεπτεμβρίου 629. Τὴν ἴδια μέρα τὸν εἶχαν ξαναστήσει καὶ τὴν πρώτη φορά, τότε

πού βρέθηκε από τὴ μητέρα τοῦ Μ. Κωσταντίνου τὴν ἀγία Ἑλένη.

Ἔτσι ὁ Ἡράκλειος κατάρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸ δεύτερο περσικὸ κράτος καὶ ἡ δόξα του γιὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι πολὺ δίκαιη. Ἐνῶ βρῆκε τὸ κράτος του παραλυμένον καὶ καταστραμμένον, αὐτὸς τὸ ἀνάστησε. Ἄναψε τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως τοῦ ἔδωσε τόσο θάρρος, ὥστε νὰ κάμῃ θαύματα. Τοῦ Ἡρακλείου τὸ ἔργο μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου πού κατάρθωσε νὰ διαλύσῃ τὸ πρῶτο περσικὸ κράτος.

Ἡ εἰρήνη ὁμῶς πού ἀγοράστηκε μὲ τόσο αἶμα, δὲ βάσταξε πολὺν καιρό. Σὲ λίγο ἄλλος φοβερὸς ἐχθρὸς γιὰ τὸν ἑλληνισμό παρουσιάζεται, οἱ Ἀραβες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

1. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ διδασκαλία του.

Οἱ Ἀραβες κατοικοῦσαν στὴν Ἀραβικὴ χερσόνησο. Λέγονταν ἀκόμη καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ Ἰσμαηλίτες γιατί πίστευαν πὼς ἡ καταγωγή τους ἄρχιζε ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ, τὸ γιὸ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Ἄγαρ.

Πρὶν παρουσιαστῆ ὁ Μωάμεθ, οἱ περισσότεροὶ Ἀραβες πίστευαν σὲ πολλοὺς θεοὺς. Λίγοι ἀπὸ αὐτοὺς ἦταν Ἰουδαῖοι καὶ μερικοὶ ἄλλοι χριστιανοί. Ὅλους μαζί ὁμῶς τοὺς συνένωσε τὸν 7. αἰῶνα σὲ μιὰ καινούργια θρησκεία δική του ὁ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ γεννήθηκε στὴ Μέκα, πόλη τῆς Ἀραβίας, ἀπὸ καλὴ μὰ φτωχὴ οἰκογένεια. Μικρὸς ἀκόμη ἔχασε τοὺς γονεῖς του κι' ἔγινε στὴν ἀρχὴ βοσκὸς γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ. Ἀργότερα ἔγινε ἔμπορος. Ἔτσι βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γυρίσῃ ὅλη τὴν Ἀραβία καὶ νὰ γνωριστῇ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔβραιους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔμαθε τίς θρησκείες τους κι' ἔχοντας φαντασία ζωηρὴ καὶ χαρᾶκτηρα ἐνεργητικὸ, ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ κάμῃ μιὰ νέα θρησκεία.

Ὅταν λοιπὸν ὁ Μωάμεθ ἔγινε σαράντα χρονῶν, παρουσιάστηκε στὴ Μέκα γιὰ προφήτης κηρύσσοντας πὼς ὁ Θεὸς τοῦ παράγγειλε μὴ τὸν ἀρχάγγελο Γαβριὴλ νὰ διδάξῃ στὸν κόσμον πὼς «ἕνας εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ὁ προφήτης του». Ἐλεγε ἀκόμη, πὼς οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ χριστιανοὶ διαστρέφουν τὴν ἀληθινὴ διδασκαλία τοῦ Θεοῦ, πού εἶχε φανερωθῆ στοὺς ἀνθρώπους καὶ μὲ ἄλλους προ-

φῆτες καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλους τὸ Χριστό. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς στέλνει τώρα αὐτόν, τελευταῖο προφήτη, γιὰ νὰ φωτίσῃ τοὺς ἀνθρώπους.

Δίδασκε ἀκόμη ὁ Μωάμεθ, πῶς μὲ τὸ θάνατο δὲ χάνεται ὁ ἄνθρωπος τελειωτικά. Καὶ πέρα ἀπὸ τὸ θάνατο ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ καὶ κρίση. Ὅσοι πίστευαν στὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ (οἱ ἰ μ ο υ σ ο υ λ μ ἄ ν ο ι, πού θά πῃ: πιστοὶ) θά κριθοῦν σύμφωνα μὲ ὅσα ἔκαμαν στὴ ζωὴ τους. Οἱ δίκαιοι θά πάνε στὸν παράδεισο καὶ ἐκεῖ θά ζοῦν αἰώνια ζωὴ εὐτυχημένη. Οἱ ἁμαρτωλοὶ θά τιμωρηθοῦν, μὰ προσωρινὰ μόνον. Ἐκεῖνοι ὅμως πού τοὺς περιμένει κόλαση αἰώνια εἶναι οἱ ἄπιστοι. Αὐτοὶ καὶ καλοὶ ἂν εἶναι θά τιμωρηθοῦν αἰώνια γιὰ τὴν ἀπιστίαν τους. Καὶ ἐπειδὴ τυχαίνει οἱ διάφοροι λαοὶ νὰ εἶναι ἄπιστοι ἀπὸ ἀμάθεια, γιὰτὶ δὲν ξέρουσαν τὴν ἀληθινὴ θρησκεία, οἱ μουσουλμᾶνοι ἔχουν ὑποχρέωση, γιὰ νὰ τοὺς σώσουν, νὰ τοὺς γυρίσουν στὴν ἀληθινὴ πίστη καὶ μὲ τὸ σπαθὶ ἀκόμη. Γι' αὐτὸ ὅσοι μουσουλμᾶνοι προσπαθοῦν νὰ διαδώσουν τὴ θρησκείαν τους καὶ σκοτώνονται στὸν πόλεμο, πᾶνε ἴσα στὸν παράδεισο.

2. Πῶς διαδόθηκε ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ.

Ὅταν ἄρχισε νὰ διδάσκῃ τὴ νέα θρησκεία τοῦ ὁ Μωάμεθ, πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ τὸν ἀκολούθησαν ἀμέσως μὲ πίστη καὶ φανατισμό.

Ὅταν ἄρχισαν ὅμως νὰ πληθαίνουν οἱ ὁπαδοὶ του, οἱ ἄρχοντες τῆς Μέκας τὸν ἐφοβήσαν πῶς θά τὸν σκοτώσουν, καὶ αὐτὸ ἀνάγκασε τὸ Μωάμεθ νὰ φύγῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ πάῃ σὲ μιὰ ἄλλη πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴ Μεδίνα. Οἱ μουσουλμᾶνοι ἔδωσαν στὴ φυγὴ αὐτῆ τ' ὄνομα ἐ γ ἰ ρ α καὶ τὴν ἐθεώρησαν ἔπειτα μεγάλο κατόρθωμα, γιὰτὶ μὲ τὴ φυγὴ ἐκεῖνη σώθηκε ὁ προφήτης. Ἀπὸ τὸ χρόνο πού ἔφυγε ὁ Μωάμεθ ἀπὸ τὴ Μέκα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 622, ἀρχίζει ἡ χρονολογία γιὰ τοὺς Μουσουλμᾶνους, καθὼς γιὰ μᾶς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ.

Στὴ Μεδίνα ἔτρεξαν ἀμέσως γύρω ἀπὸ τὸν Μωάμεθ χιλιάδες ὁπαδοὶ καὶ τότε ὁ προφήτης κήρυξε τὸν πόλεμον στοὺς κατοικοὺς τῆς Μέκας. Χρόνια ὀλόκληρα βάσταξε ὁ πόλεμος αὐτός, καὶ στὸ τέλος οἱ κάτοικοι τῆς Μέκας ἀναγνώρισαν τὸ Μωάμεθ γιὰ προφήτη καὶ ἀρχηγό. Τότε πιά, ἅμα πῆρε τὴ Μέκα ὁ Μωάμεθ, δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ τὸν ἀναγνώρισε ὅλη ἡ Ἀραβία.

Ἔτσι ὅλη ἡ Ἀραβία ἐγίνε ἓνα κράτος μὲ ἀρχηγὸ θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ τὸ Μωάμεθ. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο καιρὸ ὁ Μωάμεθ πέθανε.

3. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἀράβων.

Ἄφου πῆρε στήν ἔξουσία του τὴν Ἀραβία ὁ Μωάμεθ, συλλογίστηκε νὰ ὑποτάξῃ ὅλο τὸ κόσμο. Τὸ σχέδιό του αὐτὸ τὸ σταμάτησε ὁ θάνατος. Μὰ οἱ διάδοχοί του προσπάθησαν νὰ τὸ πετύχουν, καὶ μὲ τὸ σκοπὸ αὐτόν, νὰ κυριέψουν τὸν κόσμο, ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν μὲ τοὺς Πέρσες καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Σὲ πέντε χρόνια μέσα οἱ Ἀραβες πῆραν ὅλο τὸ περσικὸ κράτος καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Πέρσες νὰ γίνουν Μωαμεθανοί. Τὸν ἴδιο καιρὸ ἄρχισαν νὰ πολεμοῦν καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Στὴν ἀρχὴ πῆραν τὴ Δαμασκὸ καὶ ὕστερα τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Ἡράκλειος προσπάθησε νὰ τοὺς ἐμποδίσει, μὰ τὸν νίκησαν καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν τίμιο σταυρὸ.

Ἐπειτα οἱ Ἀραβες πῆραν ὅλη τὴ Συρία, τὴ Μεσοποταμία καὶ τὴν Αἴγυπτο, ἀπλώθηκαν στὴν Ἀφρική καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ἰσπανία καὶ κυριέψαν καὶ αὐτὴ.

Ἄφου πιά εἶχαν ἰδρῦσει τόσο μεγάλο κράτος οἱ Ἀραβες συλλογίστηκαν νὰ προσβάλουν τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐτοίμασαν λοιπὸν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο, ἔφτασαν στὴν Πόλη καὶ τὴν πολιορκήσαν.

Ἐφτὰ ὀλόκληρα χρόνια βάσταξε ἐκείνη ἡ πολιορκία, ἀπὸ τὰ 671 ὡς τὰ 678. Στὴν Πόλη βασίλευε τότε ὁ Κωνσταντῖνος Δ'. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ ἀντισταθῇ σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων, ἔτσι ποὺ πάνε οἱ προσπάθειές τους ἄδικα. Τοὺς Ἕλληνας τοὺς βοήθησε τότε πολὺ στὴν ἄμυνα μιὰ ὑγρὴ φωτιά καθὼς τὴν εἶχαν ὀνομάσει. Ἦταν φωτιά ἀναλυτὴ, ποὺ τὴν εἶχε ἀνακαλύψει ὁ μηχανικὸς Καλλίνικος, καὶ τὴν κατασκεύαζε ἀπὸ διάφορες ἐμπρηστικὲς ὕλες. Τὴν ἔρριχναν μὲ σωλῆνες στοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν ἔσβηνε οὔτε στὸ νερό.

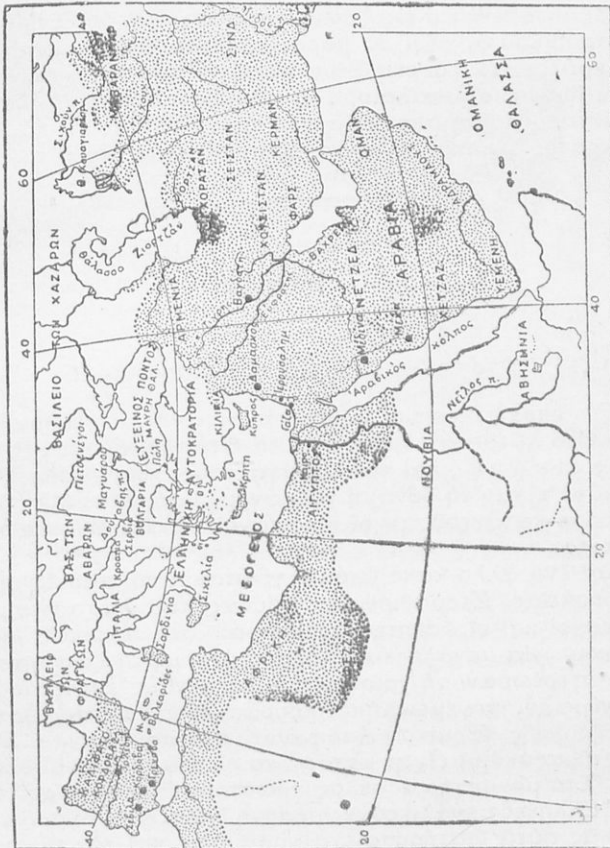
Μὲ αὐτὸ τὸ μέσο οἱ Ἕλληνας ἀντιστάθηκαν σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ἀφου θυσίασαν πολὺ στρατὸ καὶ στόλο νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν. Ἡ νίκη αὐτὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἔχει μεγάλη σημασία γιατί δὲ σώθηκε ἀπὸ τοὺς μωαμεθανοὺς μόνο ἡ Πόλη παρὰ ὀλόκληρη ἡ Εὐρώπη. Γιατὸ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν πρέσβεις νὰ συγχαροῦν τὸν Κωνσταντῖνο γιὰ τὸ μεγάλο του κατόρθωμα.

4. Οἱ Ἀραβες πολιορκοῦν τὴν Πόλη γιὰ δευτέρη φορά.

Ἄν καὶ εἶχαν ἀποτύχει στὴν πρώτη τοὺς πολιορκία οἱ Ἀραβες δὲν ἄφησαν τὸ σχέδιό τους νὰ πάρουν τὴν Πόλη.

Ἔπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνια ἐτοίμασαν πάλι πολὺ στρατὸ καὶ στόλο καὶ ἐτὶ 717 τὴν Ξαναπολιόρκησαν. Στὴν Πόλῃ βασιλεὺς τότε ὁ Λέοντας Γ' ὁ Ἰσαυρος, ποὺ λεγόταν ἔτσι ἀπὸ τὴν πατρίδα του Ἰσαυρία τῆς Μικρῆς Ἀσίας.

Αὐτὴ τὴ φορά ἡ πολιορκία δὲ βάσταξε περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο. Οἱ Ἀραβες νικῆθηκαν πολλὰς φορές καὶ μὲ τὴν ὑγρὴ φωτιά καταστράφηκε ὁ περισσότερος στόλος.

Εἰκ. 11. Οἱ κατακτήσεις τῶν Ἀράβων.

τους. Ἔτσι ἔφυγαν πάλι ἀπὸ τὸν Πόλῃ χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ἡ ἐκκλησία κανόνισε γιὰ τὴν ἀνάμνηση καὶ τῆς πολιορκίας αὐτῆς νὰ ψέλνεται ὁ ἀκάθιστος ὕμνος.

5. Οἱ Ἀραβες ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἐγίνε ἀφορμὴ ν' ἀρχίσῃ νὰ πέφτῃ ἡ ὁρμὴ ποὺ εἶχαν ὡς τότε οἱ Ἀραβες. Ἀρχισαν πόλεμο Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

έμφύλιο μεταξύ τους, πού χώρισε τὸ κράτος τους σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἀπὸ τὴ διαίρεση αὐτὴ ἐπωφελήθηκαν μεγάλοι αὐτοκράτορες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, καὶ πῆραν πίσω ἀπὸ τοὺς Ἄραβες πολλές χώρες στὴ Μεσοποταμία, τὴ Συρία καὶ τὴν Ἀρμενία. Οἱ Ἄραβες εἶχαν ἀρχίσει πιά νὰ παρακμάζουν.

Ὁ μωαμεθανισμὸς ὅμως κρατιέται καλά. Στὴ θέση τοῦ ἀραβικοῦ ἀρχίζει νὰ παρουσιάζεται ἄλλο μωαμεθανικὸ κράτος, τὸ Τουρκικόν. Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσωμε παρακάτω σὲ ἰδιαιτέρο κεφάλαιο. Γιὰ τὴν ὥρα πρέπει νὰ δοῦμε μιὰ μεταρρύθμιση σπουδαία πού προσπάθησαν νὰ κάμουν στὸ κράτος μερικοὶ ἑλληνες αὐτοκράτορες τὸν 8 αἰῶνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

1. Ἄτοπα θρησκευτικὰ καὶ κοινωνικὰ.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ λατρεύουν μόνον τὸ Θεὸ λάτρευαν ὅμοια σὰν τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἁγίους καὶ τὶς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανά τους, νομίζοντας πὼς ὅλα αὐτὰ εἶχαν τὴ δύναμη νὰ κάνουν θαύματα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο καταντούσαν οἱ χριστιανοὶ νὰ φαίνονται εἰδωλολάτρες.

Καὶ ἕνα ἄλλο κακὸ ἀκόμη γινόταν ἀπὸ παρεξήγηση τῆς θρησκείας. Στους πρώτους αἰῶνες τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἀσκητὲς πρόσφεραν στὴ θρησκεία καὶ στὴν κοινωνία μεγάλες ὑπηρεσίες. Αὐτοὶ μὲ τὴ ζωὴ τους πίστη ἵστερέωσαν τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἐπειτα πολλοὶ ἄνθρωποι πονεμένοι καὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὶς δυστοχίες τῆς ζωῆς ἔβρισκαν παρηγοριά στὰ μοναστήρια. Στὰ μοναστήρια ἀκόμη εἶχαν καταφύγιο οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ὀδοίποροι. Στὰ μοναστήρια τέλος χρωστοῦμε ἑμεῖς οἱ νεώτεροι ἑλληνες μεγάλη εὐγνωμοσύνη, γιατί στὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς αὐτὰ διατήρησαν τὰ γράμματα καὶ τὸν ἔθνισμὸ μας.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γίνονταν στὰ μοναστήρια πολλὰ ἄτοπα, πού ἔφερναν βλάβη στὴν κοινωνία καὶ στὸ ἔθνος. Τὰ μοναστήρια πλήθυναν καὶ μάζεψαν πάρα πολλὰ πλοῦτη ἀπὸ τὰ κινητὰ καὶ ἀκίνητα, πού ἀφιέρωναν εὐλαβητικοὶ χριστιανοί. Δὲν ἦταν πιά στὰ μοναστήρια ἡ ζωὴ ἀσκητικὴ. Ἐγινε ἡσυχὴ καὶ ἀπολαυστικὴ. Χιλιάδες νέοι κάθε χρόνο γίνονταν καλόγεροι ὄχι ἀπὸ εὐλάβεια,

παρά για να ζοῦν εὐχάριστα χωρὶς να δουλεύουν. Ἀπὸ τὰ ἄτοπα αὐτὰ ἄρχισαν να ζημιώνωνται καὶ ὁ στρατὸς καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία. Καὶ τὸ δημόσιο ταμεῖο ἔχανε πολλὰ εἰσοδήματα, ἀφοῦ τὰ κτήματα τ' ἀφιερωμένα στὰ μοναστήρια δὲν πλήρωναν σχεδὸν κανένα φόρο.

Δὲν ἔφταναν ὅμως τ' ἄτοπα αὐτὰ ποῦ εἶχαν τὴν ἀρχὴ τους στὴ θρησκεία, εἶχε καὶ ἡ κοινωνία τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐλαττώματα πολλὰ.

Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα ἦταν στὰ χέρια τῶν μοναχῶν, καὶ τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ ἔπαιρναν ἀνατροφή γεμάτη ἀπὸ ὄλες τίς προλήψεις ποῦ εἶδαμε παραπάνω.

Οἱ νόμοι ποῦ εἶχε κάμει ὁ Ἰουστινιανὸς δὲ μπορούσαν να συμβιβαστοῦν μὲ τίς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ἄλλο κακὸ μεγάλο τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦταν ἡ δουλοπαροικία. Οἱ γεωργοὶ δηλαδὴ ποῦ καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων ἦταν για τοὺς ἀφέντες τους σὰ δοῦλοι, καὶ δὲν μπορούσαν ποτέ τους να προκόψουν, ν' ἀποχτήσουν δική τους περιουσία καὶ να ἐλευθερωθοῦν.

Ἀκόμη καὶ ὁ στρατὸς καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦταν μὲ τοὺς πολέμους ποῦ εἶχε κάμει τὸ κράτος μὲ τοὺς Ἄραβες σὲ κακὴ κατάσταση.

Παρουσιάστηκε λοιπὸν ἀνάγκη ὅλα τὰ κακὰ αὐτὰ να διορθωθοῦν καὶ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ τὴν καταλάβαιναν βαθύτερα οἱ πὺ μορφωμένοι ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς.

Αὐτὴ τὴ διορθωση προσπάθησε να κάμη ὁ Λέοντας Ἰσαυρος στὰ 717 καὶ ἔπειτα οἱ διάδοχοί του, ποῦ ἀπ' αὐτὸν ὠνομόζονταν καὶ αὐτοὶ Ἰσαυροὶ.

Εἰκ. 12, Λέοντας Ἰσαυρος.

2. Ἡ νίκη τῆς Ὁρθοδοξίας:

Οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ ἔκαμαν πραγματικὰ πολλοὺς νέους νόμους. Κατάργησαν σχεδὸν τὴ δουλοπαροικία, ἔκαμαν νέα ὄργανωση τοῦ στρατοῦ καὶ διώρθωσαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἀκόμη ἔκλεισαν πολλὰ μοναστήρια, πήραν ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τὴν ἐκπαίδευση τοῦ λαοῦ κι' ἔκαμαν σχολεῖα λαϊκὰ.

Στὴν προσπάθειά τους ὅμως να κτυπήσουν τὰ θρησκευτικὰ ἄτοπα προχώρησαν περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ζήτησαν νά καταργήσουν ὀλότελα τῆς εἰκόνες. Σ' αὐτὸ ὄμως οἱ μοναχοὶ καὶ ὁ λαὸς ὁ ἴδιος ἔφεραν ἀντίδραση μεγάλη. Ἔτσι ἄρχισαν φιλονικίες καὶ ἀγῶνες ποὺ χώρισαν τὸν κόσμον σὲ δύο μερίδες σὲ ὄσους ἤθελαν τῆς ἁγίας εἰκόνες, τοὺς εἰκονολάτρεις, καὶ σὲ κείνους ποὺ ζητοῦσαν νά καταργηθοῦν, τοὺς εἰκονομάχους.

Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ βάσταξαν 120 χρόνια καὶ στὸ τέλος νίκησαν οἱ εἰκονολάτρεις.

Στὰ 942 ποὺ ἔγινε βασίλισσα ἡ Θεοδώρα, κάλεσε στὴν Κωνσταντινούπολη οἰκουμενικὴ σύνοδο γιὰ τῆς εἰκόνες. Ἡ σύνοδος αὐτὴ ἔβγαλε ἀπόφαση ν' ἀναστηλωθοῦν στὶς ἐκκλησίες οἱ εἰκόνες. Ἐξήγησε μόνο στὸ λαὸ πὼς τὸ προσκύνημα μιᾶς εἰκόνας δὲν πρέπει νά τὸ παίρνη κανεὶς γιὰ λατρεία, παρὰ νά ξέρη πὼς μὲ αὐτὸ δείχνει τὴ πίστη του καὶ κάνει μιὰ τιμὴ στὸν ἅγιο ποὺ εἶναι ζωγραφισμένος στὴν εἰκόνα.

Ἀπὸ τότε ὠρίστηκε νά γιορτάζεται τὴν πρώτη Κυριακὴ τῆς μεγάλης σαρακοστῆς ἡ νίκη αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἡμέρα αὐτὴ ὠνομάστηκε ἀπὸ τότε Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας.

3. Τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν.- Φώτιος.

Τὸν ἴδιο καιρὸ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία ποὺ ἔπαθε ἡ μεταρρύθμιση, ἔγινε, καὶ τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης, ὁ πάπας, ἦταν καὶ αὐτὸς πατριάρχης σὰν τοὺς ἄλλους τέσσερεις πατριάρχες, τῆς Πόλης, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιόχειας, Στὸν πάπα μόνο ἄφηναν οἱ πατριάρχες τὰ πρωτεῖα, γιατί ἡ Ρώμη ἦταν ἡ παλιὰ πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Ὁ πάπας ὄμως δὲν ἦταν εὐχαριστημένος μὲ αὐτὸ. Ἦθελε νά γίνῃ ἀρχηγὸς ὀλόκληρης τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἀνατολικῆς δὲν τὸ δεχόνταν, ἡ δυτικὴ ἐκκλησία βρισκόταν σὲ φιλονικίες μὲ τὴν ἀνατολική. Ἐκείνη μάλιστα τὴν ἐποχὴ οἱ δυτικοὶ ἔδειξαν μεγάλη πλεονεξία στὶς ἀπαιτήσεις τους.

Τὸ 857 εἶχε γίνῃ πατριάρχης στὴν πόλιν ὁ περίφημος Φώτιος, κληρικὸς πολὺ μορφωμένος, ποῦ εἶχε γράψῃ καὶ πολλὰ βιβλία. Ὁ Φώτιος ἦταν ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια καὶ εἶχε πρὶν μεγάλο ἀξίωμα στὸ παλάτι. Αὐτὰ τὰ προτερήματά του τὸν ἀνέβασαν στὸν πατριαρχικὸ θρόνον. Σὲ τέσσερεις ἡμέρες μόνο, ἀπὸ λαϊκὸς ποῦ ἦταν, πέρασε ὄλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς κι ἔγινε πατριάρχης. Αὐτὸ δὲν εἶχε γίνῃ πρώτη φορά. Συχνὰ καὶ πρὶν λαϊκοὶ εἶχαν γίνῃ ἀμέσως πατριάρχες.

Ὁ πάπας ὄμως πῆρε τὴν χειροτονία τοῦ Φωτίου γι' ἀφορμὴ ν' ἀνακατωθῇ πάλι στὶς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολι-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κῆς ἐκκλησίας. Κήρυξε πὼς ἡ ἐκλογή τοῦ Φωτίου ἦταν παράνομη, προσκάλεσε σύνοδο στὴ Ρώμη ἀπὸ δικούς του ἐπισκόπους καὶ καταδίκασε τὸ Φῶτιο σὲ καθαίρεση.

Ὁ Φῶτιος πήρε τότε τὴν ἀπόφαση νὰ δώσει τέλος στὴν παράλογη ἀξίωση ποὺ εἶχαν οἱ πάπες τῆς Ρώμης νὰ θέλουν νὰ διευθύνουν αὐτοὶ ὅλη τὴ χριστιανοσύνη. Προσκάλεσε λοιπὸν στὴν Πόλη, στὰ 867, οἰκουμενικὴ σύνοδο νὰ κρίνῃ τὸν πάπα γιὰ τὶς ἀπαιτήσεις του αὐτές, καθὼς καὶ γιὰ μερικοὺς νεωτερισμοὺς ποὺ εἶχε κάμει στὴ δυτικὴ ἐκκλησία. Ἡ σύνοδος αὐτὴ καθαίρεσε καὶ ἀναθεμάτισε τὸν πάπα καὶ τοῦ ἀρνήθηκε τὸ δικαίωμα ν' ἀνακατώνεται στὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία.

Ἀπὸ τότε ἄρχισε τὸ σχίσμα τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Σλάβοι.

Δὲν εἶχαν μόνο στὴν Ἀσία ἐχθροὺς οἱ Ἕλληνες αὐτοκράτορες καὶ δὲν πολεμοῦσαν μόνο μετὰ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἀραβες. Ἀπὸ τὸ Δούναβη ἄλλοι βάρβαροι ἀπειλοῦσαν τώρα τὸ κράτος, οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

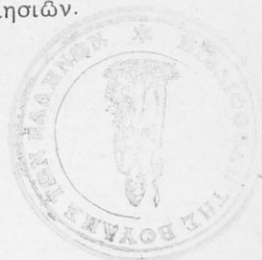
Οἱ Σλάβοι εἶχαν τὴ χώρα τους στὰ βόρεια μέρη τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Ἀπὸ κεῖ ἔκαναν συχνὰ ἐπιδρομὲς στὸ κράτος ληστεύοντας ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίες του, προπάντων τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία καὶ μαζεύοντας ὅσα λάφυρα μποροῦσαν, ξαναγύριζαν στὶς πατρίδες τους. Σὲ μιὰ τέτοια μάλιστα ἐπιδρομῇ ποὺ ἔκαμαν τὴν ἐποχὴ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, προχώρησαν ὡς τὴν Πελοπόννησο.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Σλάβους αὐτοὺς ἔμειναν τότε στὶς ἑλληνικὲς χώρες καὶ σιγὰ σιγὰ ἐξελληνίστηκαν.

Ἀργότερα ὁ Ἡράκλειος ἔδωσε στὴ σλαβικὴ φυλὴ τῶν σέρβων τὴ σημερινὴ Σερβία γιὰ νὰ κατοικήσουν.

2. Οἱ Βούλγαροι.

Χειρότεροι ἀκόμη γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἦταν οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ ἦταν λαὸς μετὰ τουρκικὴ καταγωγή. Στὸν 5. αἰῶνα εἶχαν προχωρήσει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας στὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρωσίας καὶ ἀπὸ κεῖ ἄρχισαν νὰ κάνουν συχνὰς ἐπιδρομὰς στὶς εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίες τοῦ κράτους. Στὸ τέλος ἀναγκάστηκε ὁ Κωνσταντῖνος Δ' στὰ 679, νὰ τοὺς παραχωρήσῃ τὴ χώρα ποὺ εἶναι

ανάμεσα στο Δούναβη και στον Αίμο, που από τότε ώνομάστηκε Βουλγαρία. Στα μέρη όμως αυτά ζούσαν από πριν άλλες σλαβικές φυλές, περισσότερο πολιτισμένες από τους Βουλγάρους. Οι Βούλγαροι άνακατώθηκαν με αυτούς, πήραν με τον καιρό τη γλώσσα τους και στο τέλος έγιναν και οι ίδιοι Σλάβοι.

Οι Βούλγαροι και αφού έγκαταστάθηκαν στη Βουλγαρία δέν έπαυσαν τις έπιδρομές. Γι' αυτό πολλές φορές το κράτος έκαμε πόλεμο μαζί τους και πάντοτε τους νικούσε και τους ταπεινώνε.

Πρό πάντων την έποχή αυτή τους έκαμαν μεγάλες καταστροφές δύο μεγάλοι αυτοκράτορες του έλληνικού κράτους ο Κωσταντίνος Ε' και ο Λέοντας Ε', και οι δύο από τη δυναστεία των Ίσαύρων.

Ο Κωσταντίνος Ε' πολέμησε μαζί τους, από το 758 ως το 775. Τους νίκησε πολλές φορές, τους έκαμε μεγάλες καταστροφές και τους περιώρισε στη χώρα τους.

Όταν πέθανε όμως ο Κωσταντίνος, οι Βούλγαροι βλέποντας τις έσωτερικές ταραχές που έφεραν στο κράτος οι εικονομαχίες, πήραν θάρρος και ξανάρχισαν τις έπιδρομές τους. Άρχηγό τους είχαν τότε τον Κ ρ ο υ μ ο, που έμεινε όνομαστός για τη μεγάλη του σκληρότητα.

Όταν ανέβηκε στο θρόνο ο Νικηφόρος το 803, ώργάνωσε καλύτερα το στρατό και το 809 κάνει έκστρατεία έναντιόν τους και τους νικά. Σε δεύτερη έκστρατεία όμως προχώρησε πολύ στο έσωτερικό της Βουλγαρίας. Έκει βρέθηκε έξαφνα περικυκλωμένος από άμέτρητους Βουλγάρους. Ο Νικηφόρος με το περισσότερο μέρος του στρατού του, αφού πολέμησαν γενναία, σκοτώθηκαν. Ο Κροϋμος τότε έδειξε τη βαρβαρότητά του. Άσήμωσε το κρανίο του Νικηφόρου και το μεταχειριζόταν, όταν διασκέδαζε, για ποτήρι.

Το κακούργημα αυτό του Κρούμου τιμωρήθηκε γρήγορα από το νέο αυτοκράτορα Λέοντα Ε' τον Άρμένιο. Ύστερα από τη μεγάλη καταστροφή που έπαθε ο έλληνικός στρατός, οι Βούλγαροι πέρασαν τον Αίμο, μπήκαν στη Θράκη, γύμνωσαν όλη τη χώρα ως την Πόλη κι' έπειτα συγκεντρώθηκαν στη Μεσημβρία, μιά έλληνική πόλη στη Μαύρη θάλασσα. Έκει πήγε ο Λέοντας με νέο στρατό κι' έγινε στα 814 φοβερή μάχη. Τέτοια καταστροφή έπαθαν οι Βούλγαροι, ώστε μόλις σώθηκαν πολύ λίγοι με τον άρχηγό τους Κροϋμο πληγωμένο. Σε λίγο όμως πέθανε και αυτός από την πληγή του.

Άπό τότε οι Βούλγαροι περιωρίστηκαν στη χώρα τους, πέρα από τον Αίμο.

3. Οι Βούλγαροι γίνονται χριστιανοί.

“Υστερα από την καταστροφή που έπαθαν στη Μεσημβρία από το Λέοντα Ε΄ οί Βούλγαροι ήσυχασαν και σταμάτησαν τις επιδρομές. Τήν εποχή εκείνη έγιναν και χριστιανοί.

Δυό Έλληνες καλόγεροι από τη Θεσσαλονίκη, ο Μεθόδιος και ο Κύριλλος, αποφάσισαν να κηρύξουν τόν χριστιανισμό στους σλαβικούς λαούς. Για τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔμαθον τὴ γλῶσσα τῶν Σλάβων, τῆς ἑκαμαν ἀλφάβητο με γράμματα ἑλληνικά και μετάφρασαν σλαβικά τὸ εὐαγγέλιο και τ΄ ἄλλα ἐκκλησιαστικά βιβλία. “Υστερα πήγαν στους Σλάβους που ζούσαν πέρα ἀπ΄ τὸ Δούναβη, ἔπειτα στους Σέρβους και στους Βουλγάρους και τούς διδάξαν τὴ χριστιανικὴ πίστη.

“Ετσι οί Βούλγαροι ἄρχισαν νὰ γίνωνται χριστιανοί. Τέλεια ὅμως διαδόθηκε ὁ χριστιανισμὸς στους Βουλγάρους, ὅταν ἀργότερα με τις ἐνέργειες τοῦ πατριάρχη Φωτίου βαφτίστηκε ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Βόγορη, γιατί αὐτὸς ὁ ἴδιος ὕστερα φρόντισε νὰ διαδώσῃ στο κράτος του τὸ χριστιανισμό.

Ἀπὸ τότε ἄρχισαν οί Βούλγαροι νὰ πολιτίζονται λίγο και πρὸ πάντων οί εὐγενεῖς τους. Πολλοί ἀπ΄ αὐτοὺς σπούδαζαν στὰ σχολεῖα τῆς Πόλης. Ὁ Συμεών, ὁ γιὸς τοῦ Βόγορη, που εἶχε μείνει πολὺν καιρὸ σπουδάζοντας στὴν Πόλη, ἔμοιαζε με Ἕλληνα. Καί οί ἔμποροι τότε ὅμως μάθαιναν τὰ ἑλληνικά και ἀποκοτοῦσαν ἑλληνικὲς συνήθειες, γιατί ὅλες οί πόλεις στὰ παράλια τῆς Βουλγαρίας, ἡ Ἀγχιάλος, ἡ Μεσημβρία, ὁ Πύργος, ἡ Σωζόπολη και ἄλλες εἶχαν κατοίκους ὄλο Ἕλληνες.

Με ὅλα αὐτὰ οί Βούλγαροι δείχτηκαν πάντοτε ἄπιστοι και ἀχάριστοι. “Όταν καταλάβαιναν πὼς τὸ κράτος εἶχε ἐσωτερικὲς ἀνωμαλίες ἢ πολέμους ἐξωτερικούς, ἄρχιζαν και αὐτοί τις ἐπιθέσεις τους. Για καλὴ τύχη ἀνέβηκε τότε τὸ θρόνο ἡ δοξασμένη μακεδονικὴ δυναστεία. Αὐτὴ ταπεινώσε ὄλους τούς ἐχθροὺς κι΄ ἔδωσε στο κράτος τὴ δύναμη νὰ φτάσῃ στὴ μεγαλύτερη ἀκμὴ του.

4. Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία.

Ἀρχηγὸς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦταν ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδόνας (867—886).

Ὁ Βασίλειος δὲν εἶχε μὀρφωση, ἦταν ὅμως φρόνιμος και πραχτικός ἄνθρωπος και φρόντισε πολὺ για τὴν καλὴ διοίκηση τοῦ κράτους και για τὰ οἰκονομικά του. Στρατηγὸς δὲν ἦταν ὁ ἴδιος, ἤξερε ὅμως νὰ βρῖσκητοὺς πιὸ κατάλληλους ἀρχηγοὺς για τὸ στρατὸ και για τὸ στόλο και

μέ αυτούς κατώρθωσε όπως είδαμε να νικήση τους "Αραβες.

Οι διάδοχοι του, Λέοντας ΣΤ' ο σοφός, Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος και Ρωμανός Β', ήταν σοφοί, αλλά δεν είχαν ικανότητα να κυβερνήσουν το κράτος. Με όλα τα έλαττώματά τους όμως κατώρθωσαν και αυτοί, και μάλιστα οι δύο τελευταίοι να δοξαστούν. Ήταν τότε ή εποχή που φάνηκαν μεγάλοι άντρες, πολιτικοί και στρατιωτικοί. Το θαύμα αυτό το είχε κάμει η μεταρρύθμιση. Στο έσωτερικό διοικούν το κράτος μ' επιτυχία μεγάλη έξοχοι πολιτικοί. Στο έξωτερικό οι Φωκάδες και άλλοι μεγάλοι στρατηγοί κάνουν θριάμβους νικώντας τους έχθρους του κράτους.

Δύο από τους στρατηγούς αυτούς, ο Νικηφόρος Φωκάς και ο Ίωάννης Τσιμισκής, όταν πέθανε ο Ρωμανός, ανέβηκαν στο θρόνο και βασίλεψαν όσο ήταν ανήλικος ο νόμιμος διάδοχος Βασίλειος Β'. Στο τέλος αφού ήρθε ο Βασίλειος σέ ηλικία να βασιλέψη (976), ανέβηκε ο ίδιος στο θρόνο και έδωσε στο κράτος του, όπως θα ίδουμε, τη μεγαλύτερη ακμή.

5. Ο Ίωάννης Τσιμισκής ταπεινώνει Ρώσους και Βουλγάρους.

"Όταν πέθανε ο Βασίλειος Α', οι Βούλγαροι είδαν πως ο διάδοχος του Λέοντας ΣΤ', δεν ήταν πολύ ικανός και συλλογίστηκαν να ώφεληθούν από την περίσταση αυτή. Ήγεμόνα του οι Βούλγαροι είχαν τότε το γιό του Βόγορη Συμεών. Ο Συμεών, φιλόδοξος όπως ήταν, θέλησε να άπλώση το κράτος του σέ όλη τή Έλληνική χερσόνησο, κι' έβαλε γρήγορα σέ ενέργεια το σχέδιό του.

Στην άρχή πήρε όλες τις έλληνικές χώρες που έφταναν ως το Άδριατικό πέλαγος. Έπειτα άρχισε έπιδρομές στις Εύρωπαϊκές επαρχίες του κράτους και ώνόμασε τον έαυτό του τσάρο των Βουλγάρων και αυτοκράτορα των Ρωμαίων. Στο τέλος, όταν στην Πόλη βασίλευε ο Κωνσταντίνος ο Ζ', φτάνει μέρα που βλέπουν να έρχεται στα πρόθυρα της Πόλης ο Συμεών με τους Βουλγάρους του και να πολιορκή την έλληνική πρωτεύουσα. Εκεί όμως σταμάτησε ο Συμεών. Είδε πως δεν ήταν εύκολο να χτυπήση την Πόλη και έκαμε συνθήκη με τους "Έλληνες στα 924.

Λίγο ύστερα άπ' αυτή τή συνθήκη πέθανε ο Συμεών και ήσυχασαν οι Βούλγαροι. Η ήσυχία όμως δεν βάσταξε πολύ καιρό. Άμα πήρε τή βασιλεία ο γιός του Συμεών, ο Πέτρος, άρχισαν πάλι οι Βούλγαροι να ένοχλοούν το έλληνικό κράτος.

Βασίλευε τότε στην Πόλη ο μεγάλος στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Άπασχολημένος όμως με τους "Αραβες δε

μπόρεσε νά πολεμήση μόνος του μέ τούς Βουλγάρους καί παρακίνησε τόν ἡγεμόνα τῶν Ρώσων Σβιατοσλάβο νά τούς ἐπιτεθῆ αὐτός. Ὁ Σβιατοσλάβος ἄκουσε πρόθυμα τή συμβουλὴ τοῦ Φωκᾶ, μπῆκε στή Βουλγαρία καί τὴν κυρίεψε ὀλόκληρη. Τότε ἔμωσ ὁ Σβιατοσλάβος δὲν ἤθελε νά φύγη, καθὼς ἦταν συμφωνία του μέ τὸ Νικηφόρο, παρὰ ἔμεινε στή Βουλγαρία σάν κυρίαρχος.

Ὁ Νικηφόρος ἀφοῦ τὸν εἶδε νά πατιῆ ἔτσι τὴ συμφωνία τοῦς, ἀποφάσισε νά τὸν πολεμήση μόνος του. Δὲν πρόφτασε ὁμως, γιατί δολοφονήθηκε σὲ συνωμοσία ποῦ ἔγινε ἐναντίον του.

Ὁ διάδοχος του Ἰωάννης Τσιμισκῆς εἶδε πὼς ἔπρεπε νά κάμῃ αὐτὸς τὸν πόλεμο μέ τούς Ρώσους καί μέ τούς Βουλγάρους καί ξεκινᾷ πραγματικὰ μέ ἄρκετὸ στρατό, νικᾷ σὲ πολλὲς μάχες Ρώσους καί Βουλγάρους μαζὶ καί ἀναγκάζει στο τέλος τὸ Σβιατοσλάβο μέ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του νά γυρίσῃ στή Ρωσία. Τότε ὁ Ἰωάννης ἔγινε κύριος ὀλόκληρης τῆς Βουλγαρίας πέρα ὡς πέρα.

6. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὀριστικὰ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ταπεινωμένοι τώρα καθὼς ἦταν οἱ Βούλγαροι θὰ ἄφιναν ἡσυχὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ἔτσι νόμισαν οἱ Ἕλληνες, μὰ γελάστηκαν. Ὅταν πέθανε ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἔκαμαν πάλι ἐπανάσταση καί ἀνεκήρυξαν βασιλέα ἕνα Βούλγαρο εὐγενῆ, τὸ Σαμουήλ. Ἡ εὐκαιρία ἦταν κατὰλληλη, γιατί τὸ ἑλληνικὸ κράτος βρισκόταν σὲ ἀνωμαλίες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Τσιμισκῆ, στὰ 976, πήρε στὰ χέρια του τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου Βασίλειος ὁ Β', εἴκοσι χρονῶν. Μερικοὶ στρατηγοὶ νόμισαν τότε πὼς ἡ μικρὴ ἡλικία τοῦ νέου βασιλέα τοὺς ἔδινε εὐκαιρία νά τοῦ πάρουν τὸ θρόνο καί σήκωσαν ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ ταραχὴ ἐπωφελήθηκε ὁ Σαμουήλ καί ἄρχισε νά κάνῃ στὸ κράτος φοβερὲς ἐπιδρομὲς. Πῆρε ὅλη τὴ Μακεδονία καί τὴ Θεσσαλία, μπῆκε στὴ στερεὰ Ἑλλάδα καί ἐτοιμαζόταν γιὰ τὴν Πελοπόννησο.

Τὸ σχέδιο τοῦ Σαμουήλ ἦταν νά κάμῃ ἕνα μεγάλο βουλγαρικὸ κράτος, ποῦ νά ἀπλώνεται σ' ὀλόκληρὴ τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο. Οἱ Ἕλληνες ὁμως δὲν μπορούσαν βέβαια ν' ἀφήσουν τὸ Σαμουήλ ν' ἀποτελειώσῃ ἕνα τέτοιο σχέδιο. Ὁ Βασίλειος ἀφοῦ ἠσύχασε ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς ἐπαναστάσεις, ἄρχισε τὸν πόλεμο μέ τούς Βουλγάρους καί δειχτήκε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸ Σαμουήλ.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς κράτησε σαράντα δύο χρόνια καί ἀπλώθηκε ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὶς Θερμοπύλες. Ὁ Βασί-

λειος, ἄλλοτε μόνος του καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς στρατηγούς του, πολέμησε τοὺς Βουλγάρους στὴ Βουλγαρία καὶ στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπειρο καὶ στὴ Θεσσαλία. Τὸ 996 μά-
λιστα κοντὰ στὸ Σπερχεῖο ποταμὸ ὁ στρατηγὸς τοῦ Βα-
σιλείου Νικηφόρος Οὐρανὸς νίκησε τὸ Σαμουὴλ
καὶ τοῦ κατάστρεψε ὅλο τὸ στρατό. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουὴλ
πληγώθηκε στὴ μάχη καὶ ἔφυγε γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του.

Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιωρίστηκε στὴ Μακεδονία,
στὴν Ἀλβανία καὶ στὴ Βουλγαρία. Κάθε χρόνο ὁ Βασι-
λειος ἔκανε ἐκστρατεία, χτυποῦσε τὸν ἐχθρὸ κι ἔπαιρνε
μερικὰ φρούρια. Τὸ πείσμα ὅμως βασιτᾶ τοὺς Βουλγάρους
στὴν ἀντίσταση, ὥσπου τὸ 1014
ἡ ἀντίσταση αὐτὴ τσακίστηκε.

Εἰκ. 13. Βασίλειος ὁ
Βουλγαροκτόνος.

Ὁ Βασίλειος Β' συνήθιζε
στὶς ἐκστρατείες αὐτὲς νὰ περ-
νᾶ μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν
κλεισούρα «Κλειδί», τὸ σημε-
ρινὸ Σιδερόκαστρο (Δεμίρ Ισάρ).
Ἐκεῖ ὁ Σαμουὴλ ἔχτισε ἕνα ὀ-
χύρωμα καὶ περίμενε τὸ Βασι-
λειο. Ὁ Βασίλειος προσπάθη-
σε, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ πάρῃ
τ' ὀχύρωμα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ
τὸ πολιορκήσῃ. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως
ἦταν ψηλά, ὁ δὲ δικὸς του στρα-
τὸς ἀπὸ κάτω, καὶ αὐτὴ ἡ θέση
τοῦ προξενόυσε πολλὰς ζημιές.

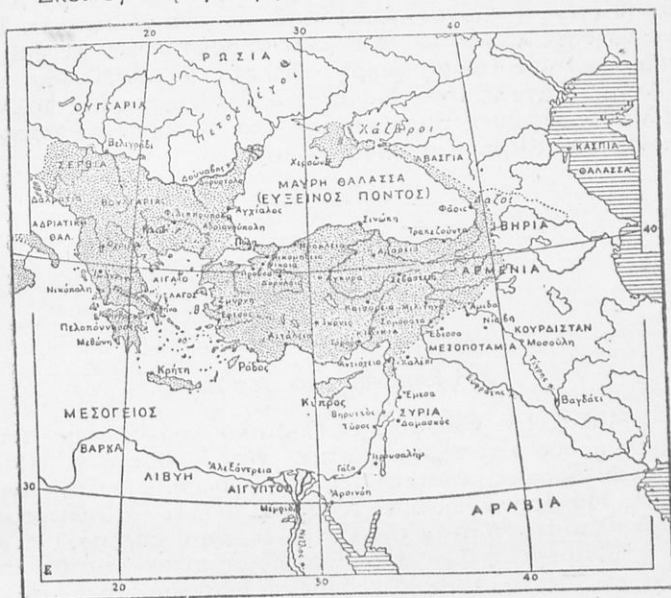
Τότε ὁ στρατηγὸς Νικη-
φόρος Ξιφίας μὲ ἕνα μέ-

ρος τοῦ στρατοῦ ἀποφάσισε νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Βουλ-
γάρους. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ ἔπρεπε ν' ἀνέβουν ἕνα ψηλὸ
καὶ ἀπότομο βουνό, πρὸς τὰ νότια τοῦ Κλειδιοῦ, καὶ νὰ
βρεθοῦν πίσω ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Ἔτσι ἔγινε. Μὲ ὅλες
τὶς φοβερὲς δυσκολίες ὁ Νικηφόρος Ξιφίας πέρασε μὲ τὸ
στρατό του τὸ βουνό καὶ βρέθηκε πίσω ἀπὸ τὴ βουλγαρι-
κὴ παράταξη. Οἱ Βούλγαροι τὰ ἔχασαν, γιατί δὲν περίμε-
ναν ποτὲ πῶς οἱ Ἕλληνες θὰ μπορούσαν νὰ φανοῦν ἀπὸ
τὸ μέρος ἐκεῖνο. Παράτησαν λοιπὸν τὰ ὀχυρώματά τους
καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν. Ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Νικηφόρος
τοὺς κυνηγοῦν, σκοτώνουν πολλοὺς καὶ πιά πολλοὺς πιά-
νουν αἰχμαλώτους. Ὁ Σαμουὴλ μὲ δυσκολία μεγάλη κα-
τάρθωσε νὰ μὴν πιαστῇ. Ἡ στενοχώρια του ὅμως τὸν
ἔφαγε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε.

Ὁ γιὸς τοῦ Σαμουὴλ καὶ διάδοχός του ζήτησε νὰ ὑπο-
ταχθῇ στὸ βασιλεῖα. Ὁ Βασίλειος ὅμως δὲ δέχτηκε νὰ συν-
θηκολογήσῃ. Ἦθελε νὰ καταλύσῃ τελειωτικὰ τὸ Βουλγα-
ρικὸ κράτος, ἐξακολούθησε λοιπὸν τὸν πόλεμο, ὥσπου κυ-
ρίεψε ὅλες τὶς χώρες ποὺ εἶχαν πάρει πρὶν οἱ Βούλγαροι.

Ἄφ' ὧς τελείωσε τὸν πόλεμο ὁ Βασίλειος ἔκαμε περιουσία σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία. Τὸν ὑποδέχτηκαν παντοῦ σὰ σωτήρα. Ἔπειτα κατέβηκε στὴ Θεσσαλία, στὴ στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἔφτασε στὴν Ἀθήνα. Ἀνέβηκε ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη καὶ μέσα στὸν Παρθενῶνα, πού εἶχε γίνει ἐκκλησία τῆς Παναγίας, εὐχαρίστησε τὸ Θεὸ γιὰ τὶς νίκες του. Ἔπειτα γύρισε μὲ πλοῖα στὴ Πόλη.

Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη γιορτὴ στὸ γυρισμό του. Τὸ θρί-

Εἰκ. 14. Ἡ ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία στὰ χρόνια Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου.

αμβό του στόλιζαν ἀμέτρητα λάφυρα, πού εἶχε πάρει ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ὅλη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τῶν.

Στὸ θρίαμβο ἐκεῖνο ἔδωσε ὁ λαὸς στὸ Βασίλειο τ' ὄνομα βουλγαροκτόνος καὶ μὲ τ' ὄνομα αὐτὸ ἔμεινε ὁ Βασίλειος Β' στὴν ἱστορία. Εἶναι δίκαιη αὐτὴ ἡ ὀνομασία, γιατί αὐτὸς τσάκισε ὀριστικὰ τὴ δύναμη τῶν Βουλγάρων.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας τὰ ὅρια τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἔφτασαν στὸ βόρειο μέρος ὡς τὸ Δούναβη. Καὶ στὰ μέρη ὅμως τῆς ἀνατολῆς καὶ στὰ δυτικὰ ἀπλώθηκαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους.

Ἐνῶ καταγινόταν ὁ Βασίλειος στὸ μεγάλο καὶ ἀτελείωτο πόλεμο μὲ τοὺς Βουλγάρους, ἔκανε τὸν ἴδιο καιρὸ

μεγάλα κατορθώματα στην 'Ασία και στην κάτω 'Ιταλία. Στην 'Ασία ἔκαμε ὁ ἴδιος μιὰ ἐκστρατεία καὶ ἔφερε τὰ ὄρια τοῦ κράτους ὡς τὸν Καύκασο, τὴν Κασπία θάλασσα καὶ τὸν Εὐφράτη ποταμό. Στὴν Κάτω 'Ιταλία πάλι οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐπνιξαν κάθε ταραχὴ καὶ στερέωσαν τὴν κυριαρχία του.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ βασιλείου ἔγινε καὶ ἄλλο μεγάλο περιστατικόν. Ὁ γιὸς τοῦ Σβιατοσλόβου Βλαδίμηρος ἀφοῦ ἔγινε ἡγεμόνας, ἀποφάσισε νὰ γίνῃ χριστιανός. Συνεννοήθηκε λοιπὸν μετὰ τὸ Βασίλειο, βαπτίστηκε καὶ ἔπειτα πῆρε γυναῖκα τοῦ τῆ μικρῆ ἀδελφῆ τοῦ Βασιλείου τὴν "Αννα. Ἐβγαλε τότε διαταγὴ ὁ Βλαδίμηρος καὶ πολλῆς χιλιάδες Ρῶσοι βαπτίστηκαν στὸ Βορουσθένη ποταμό, κοντὰ στὸ Κίεβο, καὶ ἔγιναν χριστιανοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄.

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

1. Ἡ Εὐρώπη στὸ μεσαιῶνα.

Μόλις εἶχε ἡσυχάσει τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ παρουσιάστηκε νέος κίνδυνος γι' αὐτό, οἱ σταυροφορίες, ἐκστρατείες τῶν Εὐρωπαίων στὴν ἀνατολή. Μὰ πρὶν μιλήσωμε γι' αὐτὲς πρέπει νὰ μάθωμε σὲ ποιά κατάστασις ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Εὐρώπη.

Εἶδαμε πὼς ὁ μέγας Θεοδόσιος στὰ τελευταῖα τοῦ εἶχε χωρίσει τὸ ρωμαϊκὸ κράτος σὲ δύο μέρη, τὸ ἀνατολικὸ καὶ τὸ δυτικόν. Ἀλλὰ τότε διάφοροι γερμανικοὶ λαοὶ μῆκαν στὶς χώρες τοῦ δυτικοῦ. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ κατάλυσαν τὸ δυτικὸν κράτος καὶ ἀπάνω στὰ ἐρεπίαια τοῦ ἔκαναν νέα βαρβαρικὰ κράτη, ποὺ μετὰ τὸν καιρὸ ἔγιναν καὶ αὐτὰ χριστιανικὰ καὶ λατινικὰ.

Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους αὐτοὺς οἱ Φράγκοι κατάχτησαν ὅλη τὴ Γαλατία, οἱ Ἄγγλοι τὴ Βρετανία, οἱ Βισιγότθοι τὴν Ἰσπανία καὶ Πορτογαλία, οἱ Βάνδαλοι τὴν Ἀφρική καὶ οἱ Ὀστρογότθοι τὴν Ἰταλία.

Δύο ἀπὸ τὰ κράτη αὐτά, τῶν Βανδάλων στὴν Ἀφρική καὶ τῶν Ὀστρογόθων στὴν Ἰταλία, καταλύθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν.

Ἐπειτα πῆραν τὴ βόρειο Ἰταλία οἱ Λογκοβάρδοι καὶ ἵδρυσαν ἐκεῖ νέο γερμανικὸν κράτος. Στὴ μέση Ἰταλία πάλι ὁ Πάπας μετὰ τὴ βοήθεια τῶν Φράγκων ἔκαμε τὸ παπικὸν κράτος. Τὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἰσπανία τὴν πῆραν οἱ Ἀραβες.

Ἐκ τῶν κρατῶν αὐτῶν ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ τὸ φραγκικόν, προπάντων ὅταν βασιλεύσῃ ὁ μέγας Κάρολος.

Ὁ βασιλεὺς αὐτὸς κατῴρθωσε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν Λογκοβάρδων στὴν ἀπάνω Ἰταλία καὶ νὰ τὸ προσθέσῃ στὸ κράτος του, ἔπειτα πῆρε ἀπὸ τοὺς Ἄραβες ἓνα μέρος τῆς Ἰσπανίας καὶ ἀκόμη κατῴρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὅλους τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς πέρα ἀπὸ τὸ Ρῆνον καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ γίνουν χριστιανοί.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ ὁ πάπας ἀνακήρυξε τὸν Κάρολον αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Αὐτὸν ὄμως

Εἰκ. 15. Ἡ Εὐρώπη στὸ 12. αἰῶνα.

τὸν τίτλον δὲν τοῦ ἀναγνώρισαν ποτὲ οἱ νόμιμοι Ἕλληνας αὐτοκράτορες τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ φραγκικὴ αὐτοκρατορία βάσταξε λίγο καιρό. Μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Καρόλου χωρίσθηκε. Ἐκ αὐτῆς βγήκαν τότε τρία κράτη, τὸ γερμανικόν, τὸ γαλλικόν καὶ τὸ ἰταλικόν. Τὸ ἰταλικόν κράτησε καὶ τὸ αὐτοκρατορικόν ἀξίωμα. Ἀργότερα ὄμως καὶ τὸ ἰταλικόν κράτος καὶ τὸ αὐτοκρατορικόν ἀξίωμα τὰ πῆρε ἡ Γερμανία.

Καὶ ἄλλες μεταβολές ἔγιναν τότε στὴν Ἰταλία. Πολλές ἀπὸ τίς πόλεις τῆς, τὸ Μιλάνο, ἡ Βολωνία, ἡ Φλωρεντία καὶ ἄλλες ἀκόμη ἔγιναν αὐτόνομες καὶ ἀπέτελεσαν πολιτείες δημοκρατικές. Ἀπὸ αὐτὲς πάλι, δύο πόλεις πρὸ πάντων πρόκοψαν, ναυτικές καὶ οἱ δύο, ἡ Γένοβα καὶ ἡ Βενετία.

Ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες ἔπειτα, ἦταν στὴν κυριαρχία τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπειδὴ ἔκανε μεγάλο ἐμπόριο μὲ τὶς ἑλληνικὲς χῶρες εἶχε ἀποκτήσει μεγάλο ἐμπορικὸ ναυτικὸ πού τῆ βοήθησε νὰ γίνῃ τὸ πρῶτο ναυτικὸ κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀκόμη μὲ τὶς σχέσεις πού εἶχε μὲ τὸ ἑλληνικὸ κράτος, πῆρε γρήγορα καὶ τὸν πολιτισμὸ του. Ἡ ζωὴ, τὰ ἔθιμα, ἡ τέχνη καὶ ἡ πολυτέλεια πού ἦταν στὴ Βενετία εἶχαν τὴν ἀρχὴ τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτόνομη ἔγινε ἡ Βενετία ἀπὸ τὸν 9. αἰῶνα.

Ἡ κάτω Ἰταλία ἀπὸ τὸν 11. αἰῶνα ἦταν ὑποταγμένη στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ἀποχωρίστηκε. Νορμανδοὶ ἀπὸ τὶς βόρειες χῶρες τῆς Εὐρώπης κατέβηκαν μὲ τὰ μικρὰ καράβια τους καὶ πῆραν μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ Γαλλία πού ὠνομάστηκε ἔπειτα Νορμανδία. Ἐκεῖ ἔκαμαν ἓνα νορμανδικὸ κράτος πού ἀναγνώριζε κυρίαρχό του τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας, ἔγιναν χριστιανοὶ καὶ σιγὰ σιγὰ πῆραν τὴ λατινικὴ γλῶσσα καὶ τὸ λατινικὸ πολιτισμὸ τῶν ντόπιων. Ἐπειτα πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ὅταν βασιλεύαν στὴ Πόλη οἱ ἀδύνατοι διάδοχοι τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου κατέβηκαν στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία κι' ἔκαμαν ἐκεῖ κράτος νορμανδικό, πού ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ Ἰταλικό.

Στὶς βορειοδυτικὲς χῶρες τῆς Εὐρώπης ζοῦσαν λαοὶ γερμανικοί, πού ἀποτελοῦσαν τρία κράτη, τὴ Δανία, τὴ Σουηδία καὶ τὴ Νορβηγία. Τὰ κράτη αὐτὰ δέχτηκαν τὸ χριστιανισμὸ μόνον τὸν 11. αἰῶνα, καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισαν νὰ πολιτίζονται.

Τὴ Βρετανία τὴν εἶχαν πάρει οἱ Ἄγγλοι, πού ἔγιναν χριστιανοὶ τὸν 8. αἰῶνα. Πολλὲς ἐπιδρομὲς στὶς ἀγγλικὲς χῶρες εἶχαν κάμει οἱ Δανοί. Τὸ 1066 κατάχτησε τὴν Ἀγγλία ὁ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν τῆς Γαλλίας, ὁ Γουλιέλμος ὁ κατακτητής. Ἀπ' αὐτὸν ἔχουν τὴν καταγωγὴ τους οἱ σημερινοὶ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας.

Στὴν Ἰσπανία πάλι οἱ Ἰσπανοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες καὶ ἴδρυσαν διάφορα μικρὰ χριστιανικὰ βασίλεια. Τὰ βασίλεια αὐτὰ ἐνώθηκαν ἔπειτα κι' ἔκαμαν δύο μεγάλα, τῆς Ἀραγωνίας καὶ τῆς Καστίλλας καὶ τότε ἐδιώξαν τοὺς Ἀραβες. Ἀργότερα ἐνώθηκαν καὶ αὐτὰ τὰ δύο κι' ἔκαμαν τὸ βασίλειο τῆς Ἰσπανίας.

Ἡ Πορτογαλία ἔγινε ἰδιαίτερο κράτος.

2. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία στὸ μεσαιῶνα.

Σ' ἐλεεινὴ κατάσταση ἦταν ἡ κοινωνία τῆς Εὐρώπης στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια. Τὰ κτήματα τὰ εἶχαν ἰδιοχτησιά τους, φέουδά τους ὅπως ἔλεγαν, οἱ εὐγενεῖς πού ἦταν

υποταχτικοί καθέννας στον άνωτερό του και όλοι μαζί στο βασιλέα. Ό λαός ήταν δοϋλος και υποχρεωμένος να καλλιεργή τη γη για τους κυρίους του, τους φεουδάρχες. Γι' αυτό και τό σύστημα αυτό λέγεται φεουδαλισμός.

Λαός όμως και εύγενείς ήταν όλοι άμόρφωτοι. Οί εύγενείς τιμούσαν μόνο την παλληκαριά, γιατί άλλη δουλειά δέν είχαν παρά τόν πόλεμο και πίστευαν πώς ό πόλεμος ήταν ή μόνη σωστή άπασχόληση για τόν ελεύθερο άνθρωπο. Γι' αυτό τό μόνο αίσθημα πού είχαν άνεπτυγμένο ήταν τό αίσθημα τής τιμής. Οί εύγενείς πολεμούσαν πάντοτε άπάνω στ' άλογά τους, ώνομάζονταν ίππότες και οί άρετές πού είχαν λέγονταν ίπποτισμός.

Πιό μορφωμένοι άπό τους άλλους ήταν οί κληρικοί. Στίς ψυχές τών άπολίτιστων εκείνων ανθρώπων ή έκκλησία είχε μεγάλη έπιρροή. Γι' αυτό την έποχή εκείνη ό κληρός είχε δύναμη μεγάλη, και περισσότερη άπό όλους ό άρχηγός τής έκκλησίας ό πάπας.

3. Γιατί έγιναν οί σταυροφορίες.

Σταυροφορίες όνομάζομε τίς έκστρατείες πού έκαμαν οί λαοί τής Εύρώπης στην Παλαιστίνη για να την ελευθερώσουν άπό τους μωαμεθανούς, πού την έξουσίαζαν τότε.

Άπό πολλά χρόνια οί χριστιανοί και άπό την άνατολή και άπό τη δύση συνήθιζαν να πηγαίνουν στα μέρη πού έζησε και σταυρώθηκε ό Ίησούς Χριστός και να προσκυνούν τους τόπους αυτούς, με την πεποίθηση πώς με τό προσκύνημα αυτό θα σώσουν την ψυχή τους.

Όσο είχαν τά μέρη εκείνα οί "Αραβες, οί προσκυνητές δέν εύρισκαν πολλά έμπόδια. "Επειτα όμως άλλαξαν τά πράγματα. Όταν άρχισαν οί "Αραβες να σβήνουν, παρουσιάστηκε ένας άλλος λαός πιό πολεμικός άκόμη, πού κληρονόμησε όλη την όρμη πού είχε ό μωαμεθανισμός για τίς κατακτήσεις του. Ό λαός αυτός ήταν οί Σελτζούκοι Τούρκοι.

Οί Τούρκοι αυτοί κατώρθωσαν να κατακτήσουν όλα τά μωαμεθανικά κράτη τής Άσίας, άκόμη και τη Συρία και την Παλαιστίνη.

"Επειτα χτύπησαν και τό ελληνικό κράτος και πήραν όλη τη Μ. Άσία ως και τη Νίκαια. Αυτοί τώρα έμπόδιζαν τους χριστιανούς άπό τό ιερό προσκύνημά τους και τους βασάνιζαν με πολλούς τρόπους. Όσοι πήγαιναν για προσκύνημα και γύριζαν έπειτα στην πατρίδα τους, έλεγαν στους άλλους τά παθήματά τους και αυτό έκαμε τους Εύρωπαίους ν' άγανακτήσουν με τους μωαμεθανούς. "Άρχισε τότε να γενιέται ή ιδέα πώς έπρεπε οί χριστιαν-

νοί της Εύρώπης νά κάνουν μιὰ έκστρατεία γιά νά έλευθερώσουν τούς άγιους τόπους.

4. Α΄ Σταυροφορία. Άλέξιος Κομνηνός.

Ένας μοναχός, ό Πέτρος ό έρημίτης, προσπάθησε τήν έποχή εκείνη νά πάη στους άγιους τόπους, αλλά δέν τό κατάρρωσε. Στο γυρισμό του διηγήθηκε τά όσα είχε ύποφέρει από τούς Τούρκους.

Τά παθήματα του Πέτρου τά έμαθε και ό πάπας και παράγγειλε και σ΄ αυτόν και σ΄ άλλους μοναχούς νά γυρίσουν στην Εύρώπη και νά κηρύξουν από μέρος του τόν ιερό πόλεμο στους άπίστους. Τό κήρυγμα αυτό είχε μεγάλη έπιτυχία.

Χιλιάδες άνθρωποι άπ΄ όλες τίς εύρωπαϊκές χώρες βρέθηκαν πρόθυμοι νά άκολουθήσουν τήν έκστρατεία γιά νά έλευθερώσουν τόν άγιο τάφο, και μαζί μέ αυτούς πολλοί μεγάλοι ήγεμόνες.

Είκ. 16. Άλέξιος Κομνηνός.

Τό σημάδι όλων που θά πήγαιναν σ΄ αυτή τήν έκστρατεία ήταν ένας κόκκινος σταυρός, που τόν έβραψαν στόν ώμο τής στολής τους, γιά νά φανερώνη τό σκοπό τής έκστρατείας τους. Άπό τό σταυρό εκείνο ώνομάστηκαν οί πολεμιστές **σταυροφόροι** και οί έκστρατείες **σταυροφορίες**.

Οί σταυροφόροι ξεκίνησαν χωριστά ό καθένας άρχηγός μέ τό στρατο του άπό τήν πατρίδα του και ώρισαν όλοι νά βρεθούν σέ ώρισμένο καιρό στην Πόλη. Στο δρόμο όμως έκαμαν μεγάλες καταστροφές στις έλληνικές χώρες που περνούσαν. Μέ τή διαγωγή τους αυτή οί σταυροφόροι έδωσαν άφορμή νά μεγαλώση τό μίσος που είχαν οί Έλληνες γιά τούς δυτικούς άπό τόν καιρό που είχαν χωριστή οί έκκλησίες.

Αυτόκράτορα είχαν τότε οί Έλληνες τόν Άλέξιο Κομνηνό, μεγάλο στρατηγό και ίκανό πολιτικό.

Όταν έφτασαν οί σταυροφόροι έμπρός στην Πόλη ζήτησαν άπό τόν Άλέξιο νά τους δώση πλοία γιά νά περάσουν στην Άσία και άκόμη νά τους βοηθήση στην έπιχείρησή τους. Ό Άλέξιος ύποσχέθηκε νά τους δώση ό,τι του ζήτησουν. Τους ύποχρέωσε όμως νά όρκιστούν πως όλα τά μέρη που θά έπαιρναν στην έκστρατεία τους θά τά παραδώσουν στο έλληνικό κράτος, γιανι άπό μιός άρχής ήταν δικές τους όλες αυτές οί χώρες. Οί σταυροφόροι έδωσαν τόν όρκο και ό Άλέξιος τούς πέρασε μέ τά πλοία

στην 'Ασία. Τους έδωσε μάλιστα ένα σώμα ελληνικό στρατό από 50 χιλιάδες στρατιώτες (1096).

Πρώτη πόλη που πολιορκήσαν οι σταυροφόροι ήταν η Νίκαια, που την είχαν οι Σελτζούκοι Τούρκοι. 'Η πολιορκία αυτή δέ βάσταξε πολύ. Οι Τούρκοι στενοχωρέθηκαν και αναγκάστηκαν να την παραδώσουν. Προτίμησαν όμως να την παραδώσουν στον ελληνικό στρατό, γιατί στους σταυροφόρους δεν είχαν έμπιστοσύνη.

Οι σταυροφόροι πειράχτηκαν γι' αυτό, γιατί έτσι που παραδόθηκε η Νίκαια στους Έλληνες, δεν μπορούσαν αυτοί να τη λεηλατήσουν. Δεν μπορούσαν όμως να ειπουν και τίποτε.

'Από τη Νίκαια πέρασαν όλη τη Μ. 'Ασία κι έπειτα από πολλές μάχες με τους Τούρκους έφτασαν στη Συρία. 'Εκεί πια όμως φανερώθηκαν οι σκοποί τους. 'Αμα πήραν την 'Αντιόχεια δέ θέλησαν να την δώσουν στο ελληνικό κράτος, με όλο που είχαν κάμει τέτοια συμφωνία με τον 'Αλέξιο. Τό ίδιο έκαμαν και όταν πήραν την 'Ιερουσαλήμ, έπειτα από λίγο καιρό.

Ξέχασαν λοιπόν τις συμφωνίες τους κι' έκαμαν τα μέρη εκείνα φραγκικό βασίλειο. Τόν αρχηγό της σταυροφορίας τον έκαμαν βασιλεα της 'Ιερουσαλήμ και οι άλλοι στρατηγοί μοιράστηκαν τις πόλεις σαν ύποτελείς στον βασιλέα.

Μά όχι μόνο πάτησαν οι σταυροφόροι τη συνθήκη που είχαν κάμει με τον 'Αλέξιο, παρά φέρθηκαν πολύ σκληροί στην ελληνική εκκλησία. 'Εδιώξαν όλους τους Έλληνες ιερείς και επισκόπους και έβαλαν στη θέση τους Λατίνους.

Αυτό τό τελευταίο έδωσε άφορμή να γίνη βαθύτερο τό μίσος των Έλλήνων γι' αυτούς, γιατί φάνηκε καθαρά πως οι Λατίνοι ζητούσαν να πάρουν με τη βία τους Έλληνες στην εκκλησία τους.

5. Β', Γ' και Δ' σταυροφορία.

Στην Εύρώπη έκαμε μεγάλη έντύπωσι πως πήραν οι σταυροφόροι την 'Ιερουσαλήμ και ίδρυσαν εκεί φραγκικό βασίλειο. 'Η έπιτυχία τους αυτή μεγάλωσε ακόμη περισσότερο τό ζήλο των Εύρωπαίων για τις σταυροφορίες. Και χρειαζόταν αλήθεια ό ζήλος αυτός, γιατί τό βασίλειο της 'Ιερουσαλήμ ήταν περικυκλωμένο από έχθρους και είχε ανάγκη της Εύρώπης για να διατηρηθί.

Γι' αυτό γρήγορα άρχισε δεύτερη σταυροφορία που τέλειωσε όμως χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Στά 1187 νίκησε ό σουλτάνος της Αιγύπτου Σαλαδίνος τους Φράγκους και τους πήρε την 'Ιερουσαλήμ. Στους Φράγκους τότε δεν έμεινε παρά μόνο η βόρεια Παλαι-

στίνη. Αυτό έδωσε άφορμή νά γίνη τρίτη σταυροφορία από τήν Εύρώπη, μά και αύτή δέν έφερε κανένα άποτέλεσμα. Οί Φράγκοι μέ όλη τήν προσπάθειά τους δέ μόρρεσαν νά έλευθερώσουν τήν Ίερουσαλήμ.

Έπειτα από λίγα χρόνια έγινε ή τετάρτη σταυροφορία. Άρχηγοί τής σταυροφορίας αύτής ήταν ό Βονιφάτιος ό Μομφερατικός και ό κόμης τής Φλάντρας Βαλδουίνος.

Γιά νά γλυτώσουν τή μεγάλη κακοπέραση οί σταυροφόροι άποφάσισαν νά πάνε στους άγιους τόπους από τή θάλασσα. Συνάχτηκαν λοιπόν όλοι στή Βενετία για νά πάρουν από εκεί πλοία και νά πάνε στήν Άσία.

Ή έκστρατεία όμως αύτή δέ σύμφερε στους Βενετούς. Γιατί οί Βενετοί είχαν πολλά σπουδαία συμφέροντα μέ τους Αίγυπτίους και πριν από λίγο καιρό είχαν πάρει από αύτους μεγάλα προνόμια. Γι' αύτό ό δόγης δηλαδή ό άρχοντας τής Βενετίας, ένας πανούργος γέρος, ό Δάνδολος, ζήτησε από τους σταυροφόρους τόσα πολλά χρήματα για τή μεταφορά τους, όσα καταλάβαινε πώς δέ θά μπορούσαν νά τά δώσουν. Μέ αύτό τόν τρόπο τους έφερε σέ μεγάλη στενοχώρια.

Στήν Πόλη τήν έποχή εκείνη βασίλευε ό Άλέξιος Γ' ό Άγγελος, πού είχε άρπάξει τό θρόνο από τόν αδελφό του Ίσαάκιο, άφου τόν τύφλωσε. Ό γιος όμως του Ίσαάκιου Άλέξιος κατάρθωσε νά ξεφύγη από τήν Πόλη και νά πάη στήν Εύρώπη. Έκει παρουσιάστηκε στόν πάπα και του υποσχέθηκε νά ύποτάξη σ' αύτόν τήν άνατολική εκκλησία, άν ό πάπας τόν βοηθήση νά πάρη πίσω τόν θρόνον του πατέρα του. Ό πάπας άκουσε τήν πρόταση μέ μεγάλη εύχαρίστηση κι' έστειλε τόν Άλέξιο νά συνεννοηθί μέ τους σταυροφόρους,

Ό Άλέξιος υποσχέθηκε και σ' αύτους τά ίδια, προσθέτοντας άκόμη πώς θά τους συντρέξη μέ χρήματα και μέ στρατό νά κυριέψουν τους άγιους τόπους. Οί σταυροφόροι δέχτηκαν μ' εύχαρίστηση, γιατί ήταν πολύ στενοχωρημένοι πού δέν μπορούσαν νά οίκονομήσουν τά χρήματα πού τους ζητούσε ό Δάνδολος για νά τους μεταφέρη στή Συρία. Περισσότερο όμως από τους σταυροφόρους εύχαριστήθηκε ό γέρο-Δάνδολος άκούοντας τίς προτάσεις του Άλεξίου, γιατί αί προτάσεις αύτές βοηθούσαν πολύ τά δικά του σχέδια.

Άποφασίστηκε λοιπόν νά κάμουν πρώτα έκστρατεία στήν Κωσταντινούπολη, και τόν Ίούνιο του 1203 ό στόλος των σταυροφόρων μέ 40 χιλιάδες άντρες παρουσιάστηκε έμπρός στή βασιλεύουσα.

6. Οί Φράγκοι κυριεύουν τήν Πόλη.

Ό Άλέξιος Γ' έμαθε από πριν τά σχέδια των σταυροφόρων και είχε άρχίσει νά έτοιμάζεται για νά τους

ἀποκρούση. Ὁ στρατὸς ὅμως πού εἶχε συνάξει δὲν ἦταν ἱκανὸς ν' ἀνισταθῆι στοὺς σταυροφόρους. Γι' αὐτὸ οἱ σταυροφόροι ἀποβιβάστηκαν χωρὶς ἐμπόδιο, πήραν ἀμέσως τὸ Γαλατᾶ καὶ τὸν Κεράτιο κόλπο καὶ πολιορκήσαν τὴν Πόλη ἀπὸ τῆ στεριά καὶ ἀπὸ τῆ θάλασσα. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Γ' ἔκαμε μερικὲς μικρὲς ἐπιθέσεις, μὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε καὶ ἀπελπισμένους ἔφυγε ἀπὸ τῆ Πόλη.

Οἱ κάτοικοι βγάζουν τότε ἀπὸ τῆ φυλακῆ τὸν τυφλὸ γέροντᾶ Ἰσαάκιον καὶ τὸν ἀνεβάζουν στὸ θρόνον. Ὁ Ἰσαάκιος ἐπικύρωσε τὴν συνθήκη πού εἶχαν κάμει οἱ σταυροφόροι μὲ τὸ γιό του, καὶ ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων μῆκε στὴν Πόλη καὶ ἀνακηρύχθηκε βασιλέας μαζί μὲ τὸν πατέρα του, μὲ τ' ὄνομα Ἀλέξιος Δ'.

Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλο νὰ ἐφαρμοστῆ ἡ συνθήκη πού εἶχε κάμει, ὁ Ἀλέξιος μὲ τοὺς σταυροφόρους. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα τὸ ταχτοποίησε κάπως. Ἀνάγκασε τὸν πατριάρχη ν' ἀνακηρύξῃ μέσα στὴν Ἁγία Σοφία τὸν πᾶπα πρῶτο ἐπίτροπο τοῦ Χριστοῦ στὴ γῆ. Γι' αὐτὸ ὅμως δὲν τοὺς ἔμελλε πολὺ οὔτε τοὺς σταυροφόρους οὔτε καὶ τοὺς Βενετούς. Αὐτοὶ ἤθελαν τὰ χρήματα πού τοὺς εἶχε ὑποσχεθῆ ὁ Ἀλέξιος. Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲ μπόρεσε νὰ βρῆ ὅσο καὶ ἂν προσάθησε πιέζοντας τὸ λαό.

Οἱ σταυροφόροι ἄρχισαν νὰ φοβερίζουν. Ἄρχισε ὅμως καὶ ὁ λαὸς νὰ ἐρεθίζεται. Ἐνας στρατηγὸς ἱκανὸς ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, ὁ Ἀλέξιος Μούρτζουφλος, σκοτώνει τὸν Ἀλέξιο Δ' καὶ παίρνει αὐτὸς τὸ θρόνον.

Ὁ γέρο-Ἰσαάκιος δὲν μπόρεσε νὰ βαστάξῃ στὴν τραγικῆ αὐτῆ περίστασι καὶ πέθανε ἀπὸ τῆ λύπη του.

Οἱ σταυροφόροι πολιορκοῦν πάλι τὴν Πόλη καὶ ξαναρχίζουν νὰ κάνουν ἐπιθέσεις. Ὁ Ἀλέξιος πολέμησε μὲ μεγάλῃ γεναιότητα, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Στὸ τέλος οἱ σταυροφόροι, στὶς 12 Ἀπριλίου τοῦ 1204, ἔκαμαν μεγάλῃ ἔφοδο καὶ μῆκαν μέσα στὴν Πόλη. Ὁ Ἀλέξιος ἔφυγε. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, πού εἶχαν ἀκόμη κάποια ἐλπίδα, πῆγαν στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἀνακήρυσαν ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸ γενναῖο στρατηγὸ Θεόδωρο Λάσκαρη. Οὔτε καὶ αὐτὸς ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαὸ καὶ ἀπελπισμένος φεύγει μὲ τοὺς ὁπαδούς του.

Ἔτσι οἱ σταυροφόροι κυρίεψαν τὴν Πόλη.

Τί σφαγές, ἔκαμαν τότε οἱ σταυροφόροι, τί ἀρπαγές, τί ἱεροσυλίες καὶ καταστροφές! Ἐγδυσαν καὶ τὰ παλάτια καὶ τὰ φτωχὰ σπίτια καὶ ὅλα τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Ἀπὸ τίς ἐκκλησίες πήραν ὅ,τι ἔβρισκαν πολύτιμα, ὅλα τοὺς τὰ κοσμήματα, ἀκόμη καὶ τὰ ἅγια ποτήρια τὰ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ πίνουν τὸ κρασί τους. Ἀκόμη καὶ τὴν ἅγια τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας, καμωμένη ἀπὸ χρυ-

σάφι και στολισμένη με άκριβὰ πετράδια τὴν ἔκαμαν κομμάτια καὶ τὴ μοιράστηκαν μεταξύ τους. Οἱ δυστυχημένοι κάτοικοι, ὅσοι γλύτωσαν ἀπὸ τὴ σφαγή, ἔφευγαν εὐχαριστημένοι ποὺ κατάρθωσαν νὰ σώσουν μόνο τὴ ζωὴ τους.

Οὕτε τὰ καλλιτεχνήματα λυπήθηκαν οἱ σταυροφόροι, τ' άκριβὰ στολίδια ποὺ 900 χρόνια τὰ μάζευαν οἱ αὐτοκράτορες γιὰ νὰ στολίσουν τὴν Πόλη καὶ τὰ παλάτια της. Πολλὰ ἔργα τοῦ Φειδία, τοῦ Πραξιτέλη καὶ ἄλλα μνημεῖα καμωμένα ἀπὸ μεγάλους καλλιτέχνες, καταστράφηκαν. Χάθηκαν ἀκόμη στὴ φωτιά ποὺ ἔβαλαν οἱ σταυροφόροι καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἀρχαίων συγγραφέων.

Ἔτσι οἱ χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης κατὰστρεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη, τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ποὺ γιὰ ἑνιακόσια χρόνια ἀντιστάθηκε στὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ τοὺς ἐμπόδισε ν' ἀπλωθοῦν στὴν Εὐρώπη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

1. Πῶς μοιράστηκε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Ἄφοῦ οἱ σταυροφόροι πῆραν στὰ 1204 τὴν Πόλη νόμισαν πῶς με τὴν ἴδια εὐκολία θὰ ἔπαιρναν καὶ ὀλόκληρη τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Τὴ μοίρασαν λοιπὸν μεταξύ τους.

Ἀνακήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν κόμη τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνο καὶ τοῦ ἔδωσαν τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Θράκη καὶ ὅλες τὶς ἀσιατικὲς χώρες τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικός πάλι πῆρε τὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ὠνομάστηκε βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης ὑποτελής στὸν αὐτοκράτορα.

Οἱ Βενετοὶ ποὺ πρόσεχαν περισσότερο στὰ ἐμπορικὰ τους συμφέροντα, προτίμησαν νὰ πάρουν ὅλα τὰ νησιά, τὴν Πελοπόννησο, τὴν Ἠπειρο καὶ τὴ μισὴ Πόλη. Πῆραν ἀκόμη καὶ τὸ προνόμιο νὰ εἶναι πάντοτε πατριάρχης στὴν Πόλη Βενετός.

Ἔτσι ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία χωρίστηκε σὲ τρία μέρη: τὴν αὐτοκρατορία τῆς Πόλης, με αὐτοκράτορα τὸ Βαλδουῖνο, τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης με βασιλέα τὸ Βονιφάτιο, καὶ τὸ τρίτο μέρος ποὺ τὸ εἶχαν οἱ Βενετοὶ. Τὸν αὐτοκράτορα τὸν εἶχαν ὅλοι ἀνώτερό τους, δὲν τὸν ἄκουαν ὁμως καὶ πολὺ.

Ἄλλὰ δὲν ἔφτασε μόνο ποὺ χώρισαν τὴν αὐτοκρατο-

ρία σὲ τρία κράτη. Κάθε κράτος ἀπ' αὐτὰ τὸ χώρισαν πάλι σὲ μικρὰς ἡγεμονίες. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἡγεμονιῶν αὐτῶν ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δίνουν κάθε χρόνο στὸν ἀνώτερό τους ἓνα ὠρισμένο χρηματικὸ ποσὸ καὶ ὠρισμένους στρατιῶτες. Πολλὰς φορὲς ὁμοῦς λησμονοῦσαν τὴν ὑποχρέωσίν τους αὐτὴ καὶ συχνὰ πολεμοῦσαν ἀναμεταξύ τους.

Εἶναι φανερὸ πῶς μὲ τέτοιο σύστημα δὲ μπορούσε ἡ λατινικὴ κατάκτηση νὰ κρατήσῃ πολὺ καιρὸ.

"Ἐπειτα δὲ μπορούσε ὁ ἑλληνισμὸς καθὼς τὸ περιμένα νὰ σταυροφόροι, νὰ μείνῃ γιὰ πάντα μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα. Οἱ Φράγκοι πῆραν τὴν Πόλη. Ἀλλὰ σὺς ἐπαρχίες ὁ λαὸς ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ γερὸ τὸ αἰσθημά του καὶ νὰ εἶναι ἀφοσιωμένος στὴ θρησκεία του καὶ στὴν πατρίδα του, καὶ αὐτὸ ἔκανε τὸ λαὸ ν' ἀντιστέκεται πάντοτε στὸ Φράγκο καταχτητὴ.

2. Οἱ ἑλληνικὲς χώρες στὰ χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας.

Οἱ αὐτοκρατορίες στὴ Νίκαια καὶ στὴν Τραπεζοῦντα.

"Ὅταν ἔγινε ὁ Βαλδουῖνος αὐτοκράτορας στὴν Πόλη καὶ θέλησε ὕστερα νὰ καταχτήσῃ καὶ τὶς αἰσθητικὲς παραλίες, βρῆκε ἀντίσταση ποὺ δὲν τὴν περίμενε.

Ἐἶδαμε παραπάνω πῶς ὁ Θεόδωρος Λάσκαρης ἔγινε αὐτοκράτορας ὅταν ἦταν πιά οἱ Φράγκοι μέσα στὴν Πόλη καὶ πῶς ἀφοῦ δὲ μπόρεσε νὰ δώσῃ θάρρος στὸ λαὸ ἔφυγε στὴ Μ. Ἀσία. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν γύρω του πολλοὶ πρόσφυγες, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, καὶ αὐτοὶ μαζί μὲ τὸ λαὸ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μ. Ἀσίας τὸν ἀναγνώρισαν αὐτοκράτορα.

"Ἐτοὶ ἰδρύθηκε τότε στὴ Μ. Ἀσία νέο ἑλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Νίκαια.

"Ὁ Λάσκαρης ὠργάνωσε στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καὶ μὲ αὐτὸν δὲν ἄφησε τὸν Βαλδουῖνο νὰ προχωρήσῃ πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ Βόσπορο. "Ἄν ἦταν τότε ἐνώμενοι ὅλοι οἱ Ἕλληνες στὴ Μ. Ἀσία θὰ ἔδιωχναν ἀμέσως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Γιὰ κακὴ τύχη ὁμοῦς αὐτὸ δὲν ἔγινε.

Στὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας ἔγινε ἄλλο ἑλληνικὸ κράτος μὲ πρωτεύουσα τὴ Τραπεζοῦντα καὶ μὲ αὐτοκράτορα ἓναν Κομνηνὸ.

"Ἡ νέα αὐτὴ αὐτοκρατορία ἔγινε κράτος πλοῦσιο καὶ δυνατὸ, κί' ἐξ αἰτίας τῆς διατηρήθηκε ὡς τὴν ἐποχὴ μας ὁ ἑλληνισμὸς στὰ παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας. Δὲν ἐνώθηκε ὁμοῦς τὸ κράτος αὐτὸ μὲ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας γιὰ νὰ πολεμήσουν μαζί τοὺς Φράγκους, παρὰ ἔζησε δική του ζωὴ ὅπως διόλου χωριστὴ.

"**Ἡ Θράκη.** Ὁ Βαλδουῖνος βρῆκε μεγάλες δυσκολίες

καί στη Θράκη. Τόσο πολύ μισούσαν οί "Ελληνες τούς Φράγκους, ὥστε στήν περίσταση ἐκείνη ἀποφάσισαν νά συνεννοηθοῦν μέ τούς χειρότερους ἐχθρούς των, τούς Βουλγάρους, πού εἶχαν κάμει πάλι τώρα τελευταία ἰδιαιτέρο κράτος. "Ελληνες καί Βούλγαροι μαζί νίκησαν τούς Φράγκους. Ἀλλά οί Βούλγαροι δέν μποροῦσαν νά ξεχάσουν τίς συνθήειές τους. Μέ ὄλη τή συμμαχία ἔκαμαν τόσες καταστροφές στούς "Ελληνες, ὥστε αὐτοί ἀναγκάστηκαν πάλι νά τούς παρατήσουν καί νά συνεννοηθοῦν μέ τούς Φράγκους.

Οί Φράγκοι τούς ὑποσχέθηκαν τότε πῶς θά σεβαστοῦν τή θρησκεία καί τίς περιουσίες τους καί ὤρισαν ἡγεμόνα στήν Ἀδριανούπολη τὸ στρατηγὸ τους Θεόδωρο Βρανά Κομνηνὸ, μέ τὸν ὄρο νά πληρώνη κάθε χρόνο ὠριμένο φόρο καί σέ ὦρα ἀνάγκης νά στέλνη στὸν αὐτοκράτορα 500 στρατιῶτες.

Μακεδονία, Θεσσαλία, Στερεά. Εὐκολώτερα κατάρθωσε ὁ Βονιφάτιος νά καταχτήσῃ τίς χώρες πού πῆρε στὸ μερίδιό του. Σ' αὐτὸ τὸν εὐκόλυσε πολὺ, πού πῆρε γυναικὰ τῆ χήρα τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτα καί εἶχε μαζί του στήν ἐκστρατεία τὸ Μάνουῆλ Ἀγγελο, τὸ γιοῦ τοῦ Ἰσαακίου. Πῆρε λοιπὸν χωρὶς ἀντίσταση ὄλη τῆ Μακεδονία, τῆ Θεσσαλία καί τῆ Στερεά Ἑλλάδα.

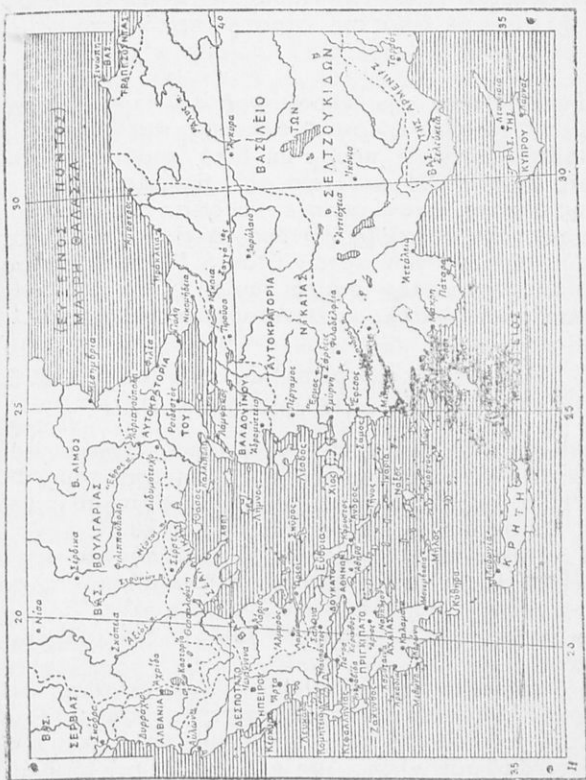
"Ολες αὐτὲς τίς χώρες τίς μοίρασε στούς συναγωνιστές του καί τούς ἔκαμε ὑποτελεῖς του. "Ετοι σχηματίσθηκαν διάφορες μικρὲς ἡγεμονίες ὑποτελεῖς στὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πιὸ ἐπίσημη ἀπὸ τίς ἡγεμονίες αὐτὲς ἦταν τὸ δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν πού δόθηκε στὸ Γάλλο Ὄθωνα Δελαρός.

Τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου. Τὸ καιρὸ πού ὁ Βονιφάτιος προχωροῦσε χωρὶς νά βρῖσκη ἐμπόδιο ἀπὸ τῆ Θεσσαλονίκη χωρὶς τὸν Ἰσθμὸ, στὰ δυτικὰ τῆς Θεσσαλίας ὁ ἐλλησισμὸς δέν ἔννοοῦσε νά ὑποταχθῆ.

Ὁ Μιχαῆλ Ἀγγελος Κομνηνὸς σύναξε ἐκεῖ ἀρκετὰ καλὸ στρατὸ ἀπὸ βουνίσσιους τῆς χώρας αὐτῆς καί ἴδρυσε μέ τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἀκαρνανία καί τὴν Αἰτωλία ἰδιαιτέρο ἑλληνικὸ κράτος, μέ πρωτεύουσα τὴν Ἄρτα. Τὸ κράτος αὐτὸ ἔφτασε γρήγορα στὰ βόρεια ὡς τὸ Δυρράχιο καί στὰ νότια ὡς τὴ Ναύπακτο, καί πῆρε ἀκόμη τῆ Θεσσαλία καί τὴν Κέρκυρα. Τὸ νέο αὐτὸ κράτος ἦταν τὸ δεσποτάτο τῆς Ἡπείρου.

Οί χώρες αὐτὲς σύμφωνα μέ τῆ συνθήκη τῶν Φράγκων μεταξὺ τους, ἀνῆκαν στούς Βενετούς. Αὐτοὶ ὅμως, μὴ ἔχοντας ἀρκετὸ καιρὸ γιὰ νά τίς πάρουν, συμβιβάστηκαν μέ τὸ Μιχαῆλ. Περιωρίστηκαν δηλαδὴ οί Βενετοὶ μόνο στὸ Δυρράχιο καί ὑποχρέωσαν τὸ Μιχαῆλ νά τούς πληρώνη κάθε χρόνο μικρὸ φόρο καί ν' ἀφήνῃ ἀφορολόγητους ὅλους τοῦ Βενετοῦς ἐμπόρους.

Ἡ Πελοπόννησος. Στους Βενετούς ἀνήκε καὶ ἡ Πελοπόννησος. Γιὰ τὸν ἴδιο ὅμως λόγο δὲ μπόρεσαν οἱ Βενετοὶ νὰ καταλάβουν παρὰ μόνον τὴ Μεθώνη καὶ τὴν Κορώνη. Ὅταν ὁ Βονιφάτιος ἔφτασε στὸν Ἴσθμό, μερικὸι Φράγκοι ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία του ἀποφάσισαν νὰ προχωρήσουν καὶ στὴν Πελοπόννησο. Οἱ τόπιοι ἄρχοντες ἔφεραν μεγάλη ἀντίσταση, μὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Εἰκ. 17. Οἱ ἑλληνικὲς χώρες τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες οἱ Φράγκοι πῆραν ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο.

Τὴ φορὰ αὐτὴ οἱ Φράγκοι φέρθηκαν στοὺς ντόπιους μὲ καλῦτερο τρόπο, καὶ αὐτὸ πολὺ τοὺς βοήθησε νὰ στερεώσουν τὴν κατάχτησή τους. Οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες καὶ οἱ ἄρχοντές τους διατήρησαν ὅλα τους τὰ πρὸνόμια. Οἱ Φράγκοι σεβάστηκαν ἀκόμη τὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων, τὴ θρησκεία τους καὶ ὅλες τους τίς συνήθειες.

Τὴν Πελοπόννησο οἱ Φράγκοι τὴ χώρισαν σὲ βαρονίες, σύμφωνα μὲ τὸ φεουδαλικὸ σύστημα. Τὸν ἀνώτερο

ἀπ' ὄλους τοὺς βαρόνους τὸν ὠνόμαζαν πρίγκηπα τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μωρέος καὶ σ' αὐτὸν ἦταν ὑποταχτικοὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι βαρόνοι. Πρῶτος πρίγκηπας τοῦ Μωρέος ἔγινε ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης. Ἀργότερα ποὺ ὁ Γουλιέλμος αὐτὸς γύρισε στὴ Γαλλία, ἔγινε πρίγκηπας ὁ Γοδοφρέδος Βιλεαρδουΐνος καὶ στὴν οἰκογένεια αὐτοῦ ἔμεινε τὸ πριγκηπάτο τῆς Ἀχαΐας.

Τὰ Νησιά. Ἀπὸ τὰ Νησιά ἢ Βενετία μόνο τὴν Κρήτη πῆρε μὲ δικὸ τῆς στρατὸ ἔπειτα ἀπὸ μεγάλους ἀγῶνες μὲ τοὺς Γενοβέζους, ποὺ τὴν εἶχαν πάρει πρῶ-
τότερα.

Τὴν Εὐβοία τὴν πῆραν Φράγκοι τοῦ Βονιφάτιου. Οἱ Βενετοὶ περιωρίστηκαν σ' ἐμπορικὰ προνόμια.

Τις Κυκλάδες τὶς πῆραν μὲ δικὰ τους μέσα μερικοὶ εὐγενεῖς Βενετοὶ. Ἡ πολιτεία τῆς Βενετίας μὴ ἔχοντας δικὸ τῆς στρατὸ, ἀναγκάστηκε νὰ δώσει σὲ μερικοὺς εὐγενεῖς αὐτὴ τὴν ἄδεια, μὲ τὸν ὄρο νὰ εἶναι ὑποτελεῖς τῆς. Ἀρχηγὸς τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἦταν ὁ Μάρκος Σανουδός. Αὐτὸς κράτησε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴ Νάξο καὶ μοίρασε τὰ ἄλλα Νησιά σὲ ἄλλους Βενετοὺς ὑποτελεῖς του.

3. Τὰ ἑλληνικὰ κράτη, ὡς τὸ καιρὸ ποὺ ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλη.

Τρία ἦταν τὰ ἑλληνικὰ κέντρα, ὅπως ξέρουμε, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Πόλη ἀπὸ τοὺς Φράγκους: Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας, ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας καὶ τὸ δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου.

Ἡ αὐτοκρατορία ὅμως τῆς Τραπεζούντας περιωρίστηκε στὶς χώρες τῆς, ποὺ ἦταν στὴ Μαύρη Θάλασσα, ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ τ' ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη. Ἔτσι μόνο τὰ δύο ἄλλα κράτη προσπάθησαν νὰ ξαναπάρουν τὴν Πόλη.

Τὸ δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου ἔκαμε μεγάλη πρόοδο στὴν ἀρχή, καὶ μάλιστα στὴν ἐποχὴ τοῦ δεσπότη Θεοδώρου, γιοῦ τοῦ Μιχαήλ. Μὲ μεγάλους πολέμους ὁ Θεόδωρος κατῴρθωσε ν' ἀπλώσῃ τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴν Ἰλλυρία καὶ τὴν Μακεδονία, πῆρε ἀκόμη καὶ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Θράκη ὀλόκληρη ὡς τὴν Ἀδριανούπολη. Τότε ὁ Θεόδωρος ἀνακήρυξε τὸν ἑαυτὸ του αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης.

Δὲν κρατήθηκε ὅμως πολὺν καιρὸ τὸ κράτος του αὐτό. Οἱ Βούλγαροι τοῦ πῆραν τὴ Θράκη καὶ ἀρκετὰ μέρη ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Τὸ ἄλλο κράτος χωρίστηκε σὲ δύο μέρη, τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, περιωρισμένη μόνο σὲ λίγα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ παλιὸ δεσποτᾶτο τῆς Ἡπείρου.

Ἔτσι ἡ ἑλίπδα πῶς ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς

Θεσσαλονίκης θά μπορούσε νά ξαναπάρη τήν Πόλη ἔσβησε. Τήν τιμῆ αὐτῆ τήν πήρε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Εἶδαμε παραπάνω πὼς ὁ Ἰδρυτής τῆς Θεόδωρος Λάσκαρης εἶχε κατορθώσει νά πάρη στο κράτος του ὅλη τῆ δυτικὴ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νά περιορίσῃ τοὺς Φράγκους στο Βόσπορο. Ὅταν βασιλέψαν οἱ διάδοχοι τοῦ Θεοδώρου, ἡ δύναμη τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε ἀκόμη μεγαλύτερη.

Στὴν ἀρχὴ ὁ διάδοχος τοῦ Θεοδώρου καὶ γαμπρὸς του, ὁ Ἰωάννης Βατάτζης, κατάρθωσε νά πάρη τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης καὶ νά τὴν ἐνώσῃ μετὰ τὸ κράτος του. Ἐπειτα ξεκίνησε νά χτυπήσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς πήρε πίσω ὅλα τὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆ Θράκης, ποὺ εἶχαν πάρει ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἔτσι ἡ Πόλη βρέθηκε ζωσμένη ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Δὲν πρόφτασε ὅμως οὔτε ὁ Βατάτζης νά μπῆ στὴν Πόλη, οὔτε ὁ γιὸς του, ὁ Θεόδωρος Δούκας Λάσκαρης, γιατί τὸν ἐμπόδισαν οἱ πόλεμοι ποὺ ἔκαμε πάλι μετὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ μετὰ τὸ δεσπότη τῆς Ἠπείρου.

Τὸ κατόρθωμα νά ξαναπάρη τὴν Πόλη τὸ πέτυχε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ποὺ ἀνέβηκε στο θρόνο ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου παιδιοῦ τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη.

4. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουν τὴν Πόλη.

Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, μόλις ἀνέβηκε στο θρόνο ἦταν νά πάρη τὴν Κωνσταντινούπολη πίσω ἀπὸ τοὺς Φράγκους. Ἄρχισε λοιπὸν ἀμέσως νά ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ σκοπὸ του αὐτό, καὶ γιὰ νά προλάβῃ κάθε ἐνόχληση ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἢ ἀπὸ τὸ δεσπότη τῆς Ἠπείρου, ἔστειλε τὸ στρατηγὸ Ἀλέξιο Στρατηγόπουλο στὴ Θράκη μετὰ λίγο στρατό.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔφτασε μετὰ τὸ στρατό του στὴ Σηλυβρία. Ἐκεῖ συνάχτηκαν γύρω του πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Πόλης καὶ προσπάθησαν νὰ τὸν πείσουν πὼς ἡ περίστασις ἦταν κατάλληλη νά χτυπήσῃ τὴν Πόλη, ἐπειδὴ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν καὶ ὁ φράγκικος στρατὸς ἔλειπαν σὲ κάποια ἐκστρατεία ἐκεῖ κοντά.

Ὁ Στρατηγόπουλος πείστηκε καὶ βάζει ἀπὸ μιὰ ὑπόγειο εἴσοδο μέσα στὴν Πόλη, πενήντα στρατιῶτες. Αὐτοὶ ἀνοιξαν ἀμέσως τὶς πύλες καὶ ὁ Στρατηγόπουλος μπῆκε ἔτσι μετὰ ὅλο τὸ στρατό του στὴ Πόλη, ὅπου ἀνακήρυσαν αὐτοκράτορα τὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι δέχτηκαν μετὰ χαρὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό. Οἱ λίγοι Λατῖνοι ποὺ προσπάθησαν ν' ἀντισταθοῦν, σκοτώθηκαν.

Ὁ φράγκος αὐτοκράτορας μὲ ὄλη του τὴν ἀκολουθία ἔφυγε μ' ἓνα μικρὸ πλοῖο.

Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ στόλος τῶν Βενετῶν. Οἱ Ἕλληνες ὄμως ἔβαλαν φωτιά στὰ σπίτια τῆς παραλίας γιὰ νὰ τοὺς φοβίσουν, καὶ τὸ πέτυχαν. Βενετοὶ καὶ Φράγκοι πῆραν τὶς οικογένειές τους καὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Στρατηγόπουλος ἔστειλε ἔπειτα ταχυδρόμο νὰ φέρη τὴν καλὴ εἶδηση στὸ Μιχαήλ. Ὁ Μιχαήλ μόλις τὸ ἔμαθε, τρέχει ἀμέσως στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐκεῖ τὸν ἀνακηρύσσουν αὐτοκράτορα στὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας (1261).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

1. Ἡ κατάσταση τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Ξαναπῆραν οἱ Ἕλληνες τὴν Πόλη μὰ δὲ μπόρεσαν πιά ν' ἀναστήσουν τὴν ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, ὅπως ἦταν πρὶν. Τώρα ἡ αὐτοκρατορία ἦταν περιορισμένη στὴ Θράκη, στὴ Μακεδονία, σὲ λίγα νησιά καὶ στὶς ἀσιατικὲς ἐπαρχίες γύρω στὴ Νίκαια.

Τὸ περισσότερο μέρος τῆς Μ. Ἀσίας τὸ εἶχαν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι. Τῆς Τραπεζούντας ἡ αὐτοκρατορία ζοῦσε μιὰ ὀλότελη χωριστὴ ζωὴ. Στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Βενετοὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς χώρες καθὼς καὶ τὰ νησιά. Ἄλλες χώρες εἶχε στὴν κυριαρχία του ὁ δεσπότης τῆς Ἁπείρου, ποῦ ἦταν ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Τέλος οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι εἶχαν γίνει ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ πῆραν οἱ φράγκοι τὴν Πόλη,

Τὸν τελευταῖο μάλιστα καιρὸ οἱ Σέρβοι εἶχαν πάρει καὶ τὴ βόρεια Μακεδονία. Καὶ ἀργότερα ἀκόμη, ὅταν βασιλεύαν στὴν Πόλη οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ οἱ Σέρβοι μὲ τὸ δικό τους βασιλεῖα Στέφανο Δουσάν πῆραν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Μακεδονίας ὡς τὸ Νέστο, τὴν Ἁπείρο καὶ τὴ Θεσσαλία. Ὁ Δουσάν ἦταν ἔτοιμος νὰ προχωρήσῃ καὶ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα, μὰ τοῦ ἔκοψε τὸ δρόμο ὁ θάνατος. Ἀμὰ ὄμως ἔλειψε αὐτός, τὸ κράτος του χωρίστηκε σὲ πολλὲς ἡγεμονίες.

Μόνον στὴν Πελοπόννησο τὰ πράγματα ἦταν καλύτερα γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἐκεῖ οἱ Παλαιολόγοι κατάρθωσαν στὴν ἀρχὴ νὰ πάρουν τὴ Μονεμβασιά, τὴ Μάνη

καί τὸ Μιστρά. Ἐπειτα ἐτοίμασαν στρατὸ ἀπὸ ντόπιους καί μὲ τὸν καιρὸ κατώρθωσαν νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους καί νὰ κάμουν τὴν Πελοπόννησο ἰδιαίτερο ἑλληνικὸ κράτος. Τὸ κράτος αὐτὸ ὠνομάστηκε δεσποτὰ τὸ τῆς Πελοποννήσου καί εἶχε γιὰ δεσπότες τ' ἀδέρφια ἢ τὰ παιδιά τῶν αὐτοκρατόρων.

Στὴν κατάστασι αὐτῇ βρισκόταν ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὸ καιρὸ πού παρουσιάστηκε νέος ἐχθρὸς ἀπὸ τὴν Ἀσία, οἱ Ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι.

Στὸν ἐχθρὸ αὐτὸ δὲ μποροῦσε πιά ν' ἀντισταθῇ τὸ κράτος, ἔτσι πού ἦταν ἐξασθενημένο, καί ἔπεσε.

2. Οἱ Ὄθωμανοὶ Τοῦρκοι.

Στὰ τέλη τῆς 12. ἑκατονταετηρίδας εἶχε ἀρχίσει ἡ φοβερὴ μογγολικὴ ἐπιδρομὴ.

Οἱ Μογγόλοι, λαὸς βάρβαρος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Ἀσία, κατέκτησαν σὲ λιγότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια ὅλη σχεδὸν τὴν Ἀσία, τὴ σημερινὴ Ρωσία καί τὴν Πολωνία.

Τὸ μεγάλο σελτζουκικὸ κράτος ἦταν τότε χωρισμένο σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη, καί οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν ἀναγκάστηκαν ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἀρχὴ τῶν Μογγόλων.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕνας Τοῦρκος ἀρχηγός, ὁ Ἐρτογρούλ, γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς Μογγόλους ξεκίνησε μὲ τὴ φυλὴ του ἀπὸ τὴν κεντρικὴ Ἀσία, ἔφτασε στὸ Ἰκόνιο, παρουσιάστηκε στὸ σουλτάνο καί τοῦ δήλωσε πὼς γίνεται δικὸς του, ἔτοιμος νὰ κάμῃ κάθε του διαταγὴ.

Ὁ σουλτάνος τὸν δέχτηκε μὲ προθυμίαν καί τοῦ παραχώρησε γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ μιὰ χώρα μικρὴ στὰ σύνορα τοῦ τουρκικοῦ καί ἑλληνικοῦ κράτους, κοντὰ στὴν Προύσα.

Ὁ γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ, Ὁσμάν ἢ Ὄθωμάν, ἀφοῦ κληρονόμησε τὸν πατέρα του, κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὴ μικρὴ του χώρα. Μὲ ληστρικὰς ἐπιδρομὰς ἄρπαξε λίγα φρούρια καί μερικὰς πόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους στὴ Βιθυνία.

Τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη οἱ Μογγόλοι κυρίεψαν τὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ἀνατολικὸ του μέρος τὸ κράτησαν οἱ ἴδιοι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Τὸ δυτικὸ τὸ χώρισαν σὲ τόσα κράτη ὅσα ἦταν οἱ ἐπαρχίαι του, καί τὸ διοικητὴ πού εἶχε κάθε ἐπαρχία τὸν ἀναγνώρισαν ἡγεμόνα κληρονομικὸ. Ἔτσι ὁ Ὁσμάν ἔγινε σουλτάνος στὸ κράτος του μὲ τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν τὸ θρόνο οἱ κληρονόμοι του.

Τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ Ὁσμάν ὠνομάστηκε ὀθμανικὸ ἢ ὀθωμανικὸ. Μὲ τὴν ὁρμὴ ὅμως πού ἐνίωθε μέσα του ὁ Ὁσμάν δὲν περιωρίστηκε στὰ μικρὰ του σύνορα. Γρήγορα ἄπλωσε τὸ κράτος του σὲ ὅλη τὴ Βιθυνία, καί ἔκαμε τὴν Προύσα πρωτεύουσά του (1326). Ἀπὸ τότε τὸ μικρὸ κρά-

τος πού φύτρωσε άξαφνα μέσα στις έλληνικές χώρες άρχισε νά μεγαλώνη και νά προοδεύη.

Στήν άρχή τó κράτος αυτό δέν είχε παραπάνω από τετρακόσιες οίκογένειες. Έπειτα αύξήθηκε με πληθυσμό έλληνικό. Σε όλες τις χώρες πού κυρίευσαν οί Τούρκοι έκαμαν τούς χριστιανούς κατοίκους με τή βία μωαμεθανούς. Καί τó στρατό τους άκόμη τόν άποτελούσαν χριστιανοί πού είχαν αλλάξει τήν πίστη τους. Άπό τó στρατό

Είκ. 18. Οί έλληνικές χώρες στό 14. αιώνα.

αυτό έμεινε ξακουσμένο τó τάγμα τών γενιτσάρων, πού ώργάνωσε ό Ούρχάν, ό γυιός του Όσμάν. Οί φοβεροί γενίτσαροι δέν ήταν παρά χριστιανοί πού τούς άλλαξαν τή θρησκεία από τά μικρά τους χρόνια.

Σέ κάθε χώρα πού κυρίευσαν οί Τούρκοι, μάζευαν τά πιό γερά παιδιά τών χριστιανών, από 7 έως 15 χρονών, τά τούρκευαν, τ' άνάτρεφαν μέσα στους στρατώνες κι' έπειτα τά έβαζαν στό τάγμα τών γενιτσάρων. Τή στρατολογία αύτή τήν έλεγαν τότε παιδομάζωμα και τήν έκαναν κάθε χρόνο. Οί γενίτσαροι ήταν οί πιό φανατισμένοι μωαμεθανοί στρατιώτες. Ούτε γονείς ήξεραν ούτε οίκογένεια είχαν, γιατί κι' ό γάμος τους ήταν άπα-

γορευμένοι. Για σίτιι είχαν τὸ στρατῶνα, γιὰ οἰκογένεια τὸ τάγμα καὶ γιὰ πατέρα τὸ σουλτάνο.

Μὲ τοὺς γενιτσάρους αὐτοὺς οἱ Τούρκοι ἔκαμαν θαύματα. Βρῆκαν τὴν εὐκαιρία πού τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἦταν ἀδυνατισμένο καὶ πήραν σιγὰ - σιγὰ ὅλες του τίς χῶρες.

3. Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Στὴν ἐποχὴ πού βασιλευε ὁ Οὐρχάν, οἱ Τούρκοι ἄπλωσαν τὸ κράτος τους ὡς τὸ Βόσπορο καὶ κατάχτησαν ἀκόμη ἀπάνω στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο τὴν Καλλιπολι. Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς τοῦ Οὐρχάν, ὁ Μουράτ Α' (1351), κυρίεψε ὅλη τὴ Θράκη κι' ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του μέσα στὴν Εὐρώπη πιά, τὴν Ἀδριανούπολη.

Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα δὲ μπόρεσαν τότε ν' ἀντισταθοῦν στὴν ὄρμη τῶν γενιτσάρων. Ὁ σουλτάνος ὑποχρέωσε τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Ε' τὸν Παλαιολόγο νὰ κάμη εἰρήνην μαζί του καὶ νὰ τοῦ πληρώνη κάθε χρόνο φόρο.

Ἐπειτα ὁ Μουράτ στράφηκε στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θεσσαλία καὶ τίς πήρε ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἡγεμόνες πού τίς εἶχαν μοιράσει ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Παίρνει ἔπειτα τὴν Ἀλβανία καὶ ὕστερα τὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ στὴ Βουλγαρία, τὴν κυριεῖει καὶ τὴν κάνει ἐπαρχία τοῦ κράτους του. Ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Βουλγαρίας παραδόθηκε στοὺς Τούρκους καὶ δέχτηκε θεληματικὰ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία.

Οἱ Σέρβοι τότε, οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Κροάτες ἀποφάσισαν νὰ ἐνωθοῦν γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὸ Μουράτ, μὰ αὐτὸς τοὺς νίκησε στὸ Κοσσυφοπέδι (1389). Σ' αὐτὴ τὴ μάχη ὅμως σκοτώθηκε καὶ ὁ Μουράτ ἀπὸ ἕνα Σέρβο πληγωμένο. Ὁ γιὸς του Βαγιαζίτ ὑποχρέωσε τοὺς Σέρβους νὰ πληρῶνουν φόρο στοὺς Τούρκους καὶ πέρασε ἔπειτα στὴ Μ. Ἀσία.

Ἐκεῖ ὑπόταξε ὅλους τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες καὶ ξαναγύρισε πάλι στὴν Εὐρώπη. Μπήκε μὲ τὸ στρατό του στὴ Βλαχία, ἔκαμε τὸν ἡγεμόνα της ὕποτελῆ καὶ ἔπειτα ἄρχισε ἐπιδρομὲς στὴν Οὐγγαρία. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ φόβος σκόρπισε στὴν Εὐρώπη κάποια συγκίνηση. Ἐγινε μιὰ σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπὸ Οὐγγρους, Γερμανοὺς καὶ Γάλλους. Ὁ Βαγιαζίτ ὅμως τοὺς νίκησε ὅλους στὴ Νικόπολη τῆς Βουλγαρίας καὶ τοὺς σκόρπισε.

Τότε ὁ Βαγιαζίτ ἀποφάσισε νὰ πάρη τὴν Πόλη καὶ ἄρχισε νὰ τὴν πολιορκῆ. Ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ Παλαιολόγος ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, μὰ ἄδικα. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος σώθηκε τότε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Ἐνας

άλλος έχθρὸς τῶν Τούρκων παρουσιάστηκε ἐκεῖ, ὁ Ταμερλάνος, καὶ ἀνάγκασε τὸ Βαγιαζίτ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πόλῃ.

4. Ὁ Ταμερλάνος.

Τὸ μογγολικὸ κράτος μὲ τὴ μεγάλη αὔξησιν ποῦ εἶδαμε πῶς πῆρε, δὲ μποροῦσε νὰ βαστάξῃ πολὺ. Πρὶν ἀπὸ τὰ 1200 εἶχε χωριστῆ σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα μὲ διαίτερους ἡγεμόνες. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες αὐτοὺς ὁ Ταμερλάνος κατορθῶνει νὰ ὑποτάξῃ ὄλους τοὺς γείτονες καὶ νὰ πάρῃ σιγὰ σιγὰ στὴν ἐξουσία τοῦ ὅλη τὴ μέση Ἀσία. Σ' αὐτὸν καταφεύγουν τώρα ζητώντας τὴν προστασία τοῦ οἱ Τούρκοι ἡγεμόνες, οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὶς χῶρες τοὺς ἀπὸ τὸ Βαγιαζίτ. Ὁ Ταμερλάνος μῆνυσε στὸ Βαγιαζίτ νὰ περιοριστῆ στὴ χώρα του καὶ νὰ δώσῃ πίσω στοὺς παλαιοὺς κυρίους τῶν ὅλες τὶς χῶρες ποῦ εἶχε πάρει. Δὲν ἦταν ὅμως τόσο εὐκόλο νὰ ὑπακούσῃ ὁ Βαγιαζίτ, καὶ ὁ Ταμερλάνος ξεκίνησε τότε μὲ ὀχτακόσιες χιλιάδες βάρβαρους καὶ μπαίνει στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Βαγιαζίτ τὸν ἀντίκρουσε μὲ 350 χιλιάδες στρατό. Ἡ μεγάλη μάχη τῶν δύο βαρβάρων ἔγινε στὰ 1402, κοντὰ στὴν Ἀγκυρα.

Στὴ μάχη αὐτὴ οἱ Ὀθωμανοὶ νικῆθηκαν καὶ ὁ Βαγιαζίτ πέθανε σὲ λίγο στὴν αἰχμαλωσία. Νικητῆς ὁ Ταμερλάνος ἐρήμωσε ὅλη τὴ Μ. Ἀσία, ξανάδωσε τὰ κράτη τοὺς στοὺς Τούρκους ἡγεμόνες καὶ γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ σὲ λίγο πέθανε καὶ αὐτός.

Ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ αὐτὴ τοῦ Ταμερλάνου τὸ ἑλληνικὸ κράτος βγήκε ὠφελῆμένο. Πρῶτα-πρῶτα σώθηκε ἡ Πόλῃ ἀπὸ τὴν πολιορκία. Ἐπειτα ἀφοῦ ἔλειψε ὁ Ταμερλάνος, οἱ γιοὶ τοῦ Βαγιαζίτ χωρίστηκαν καὶ ἄρχισαν νὰ μαλώνουν μεταξὺ τοὺς. Ἀπὸ τὶς διχόνιες αὐτὲς ὠφελήθηκαν οἱ Ἕλληνες καὶ ξαναπῆραν τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ παράλια τῆς Θράκης στὸ μέρος τῆς Μαύρης θάλασσας.

Στὸ τέλος ἀπὸ τοὺς γιούς τοῦ Βαγιαζίτ ἔμεινε μόνον ἕνας ὁ Μωάμεθ Α΄, κύριος ὄλου τοῦ Τουρκοῦ κράτους. Αὐτὸς προσπάθησε νὰ κάμῃ φίλο τοῦ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, κι ἔτσι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι λησμόνησαν γιὰ λίγο τὴν ἔχθρα τοὺς.

5. Ἄλλοι ἀγῶνες τῶν Τούρκων στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας. Ὄταν πέθανε ὁ Μωάμεθ Α΄ χάλασε καὶ ἡ φιλία ποῦ εἶχαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τούρκοι. Ὁ γιὸς τοῦ Μωάμεθ καὶ διάδοχός του, ὁ Μουράτ Β΄, μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο (1421) πολιορκῆσε γιὰ λίγο καιρὸ τὴν Πόλῃ. Στέλνοντας ἔπειτα στρατὸ στὴν Πε-

λοπόννησο ἔκαμε μεγάλες καταστροφές ἐκεῖ καί ὕστερα πῆρε τὴ Θεσσαλονίκη.

Τότε ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Η΄ γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ Εὐρώπη, ἀποφάσισε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴ ἐκκλησία στὸν πάπα. Γι' αὐτὸ πῆγε μὲ τὸν πατριάρχη καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀρχιερεῖς καὶ σπουδασμένους στὴ Φλωρεντία, ὅπου ὁ πάπας εἶχε προσκαλέσει σύνοδο γιὰ νὰ συζητήσουν τὸν τρόπο πού θὰ ἐνώνονταν ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία. Στὴ σύνοδο ἐκείνη ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ συζητήσεις οἱ Ἕλληνες παραδέχτηκαν ὅλους τοὺς ὅρους πού ἤθελαν οἱ δυτικοί.

Μὲ ὅλες ὁμως τὶς ὑποχωρήσεις ἢ βοήθεια πού πῆραν οἱ Ἕλληνες ἦταν ἀσήμαντη. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔνωση δὲν εἶχε, καθὼς ἔγινε, πολλὴ ἀξία, ἦταν μόνο τυπικὴ, καὶ ὄχι πραγματικὴ. Κι' ἔτσι ὁμως, ἅμα γύρισε ὁ Ἰωάννης Η΄ στὴν Πόλη μὲ τὴ συνοδεία του, ὅλοι οἱ μορφωμένοι κληρικοὶ καὶ κοσμικοὶ καὶ ὁ λαὸς διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὴν ταπείνωση τῆς ἐκκλησίας. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ ἔνωση δὲν μπόρῳσε νὰ πετύχῃ. Τὸ μόνο ἀποτέλεσμα πού ἔφερε ἦταν πὼς ἄναψε τὸ μῖσος τῶν ἀνατολικῶν γιὰ τοὺς δυτικούς τόσο πολὺ, πού οἱ Ἕλληνες προτιμοῦσαν νὰ πέσῃ ἡ Πόλη στὰ χέρια τῶν Τούρκων παρά νὰ ὑποταχτῇ ἡ ἐκκλησία στὸν πάπα.

Ἰωάννης Οὐνιάδης. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη θὰ ἔπαιρνε χωρὶς ἄλλο ὁ Μουράτ τὴν Πόλη, ἂν δὲν παρουσιάζονταν νέα ἐμπόδια.

Τρεῖς γενεαὶ ἄνδρες ἀποφάσισαν νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδο τῶν Τούρκων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Κωσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ ἑλληνοαρβανίτης Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρπεης καὶ ὁ Οὐγγρος Ἰωάννης Οὐνιάδης. Γιὰ κακὴ τύχη ὁμως δὲν μπόρεσαν νὰ ἐνωθοῦν οἱ τρεῖς μαζί, κι' ἔτσι μόνο γιὰ λίγον καιρὸ σταμάτησαν τὴν τουρκικὴ ὁρμὴ.

Ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης, γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, πολέμησε πολλὰς φορὲς μὲ αὐτοὺς κι' ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς νίκες στὰ 1445 ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ περιοριστοῦν πέρα ἀπὸ τὸν Αἴμο. Τὸν ἄλλο χρόνον ὁμως οἱ Οὐγγροὶ νικήθηκαν ἀπὸ τὸ Μουράτ κοντὰ στὴ Βάρνα.

Γεώργιος Καστριώτης. Ὁ πόλεμος τοῦ Μουράτ μὲ τὸν Οὐνιάδη ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Γεώργιος Καστριώτης.

Αὐτὸς εἶχε πατέρα τὸν Ἰωάννη Καστριώτη ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας. Παιδί ἀκόμη, ἐννέα χρονῶν, εἶχε δοθῆ ἀπὸ τὸν πατέρα του στὸ Μουράτ, γιὰ ἐγγύηση πὼς ὁ Καστριώτης θὰ ἔμενε πιστὸς σ' αὐτόν. Κοντὰ στὸ Μουράτ ὁμως ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἔγινε μωσαμεθανὸς καὶ πῆρε τ' ὄνομα **Σκεντέρπεης**, πού θὰ πῆ Ἀλέξανδρος μπέης.

“Όσο μεγάλωνε στην ηλικία ό Καστριώτης έδειχνε στους πολέμους την παλικαριά του και γι’ αυτό ό Μουράτ τον τιμούσε πολύ.

‘Όσοόσο ό Καστριώτης δέ μπορούσε νά ξεχάση ούτε την πατρίδα του ούτε την καταγωγή του.

Στά 1443, σέ μιá έκστρατεία του στήν Ούγγαρία πήρε με τή βία από τό γραμματικό του Μουράτ μιá διαταγή στό διοικητή ένός κάστρου άρβανίτικου, στήν Κρόγια, πού παράγγελνε στό φρούραρχο νά παραδώση τό Κάστρο στό Σκεντέρπεη. ‘Αφού πήρε τό γράμμα ό Σκεντέρπεης σκότωσε τό γραμματικό γιά νά μήν τό μαρτυρήση στό Μουράτ, πήρε τά παληκάρια, τρέχει γρήγορα στήν Κρόγια και παίρνει τό φρούριο.

‘Από τήν Κρόγια ό Σκεντέρπεης έστειλε μήνυμα στους άρβανίτες νά σκωθοϋν όλοι νά πολεμήσουν γιά νά σώσουν τό έθνος τους και τήν θρησκεία τους από τους Τούρκους. Τρείς φορές κίνησε νά τον χτυπήση ό Μουράτ με πολύ στρατό, μά χωρίς άποτέλεσμα. Πολλές φορές του έστειλε καλές προτάσεις γιά νά φιλιωθοϋν, μά ό Σκεντέρπεης δέν τίς δέχτηκε.

Κωσταντίνος Παλαιολόγος. Τόν καιρό πού ό Ουνιάδης στήν Ούγγαρία και ό Σκεντέρπεης στήν ‘Αλβανία πολεμοϋσαν με τό Μουράτ, ό δεσπότης τής Πελοποννήσου Κωσταντίνος Παλαιολόγος, άδελφός του ‘Ιωάννη Η΄, άπλωσε τό κράτος του στήν ‘Αττική και προχώρησε στή Στερεά ‘Ελλάδα. Τό σχέδιό του ήταν νά προχωρήση άκόμη περισσότερο και νά ένωθῆ με τόν Σκεντέρπεη και με τόν Ουνιάδη, γιά νά χτυπήσουν όλοι μαζί τους Τούρκους.

‘Ο Μουράτ όμως, άφού νίκησε τους Ούγγρους στή Βάρνα, γύρισε κάτω στήν ‘Ελλάδα γιά νά χτυπήση τόν Κωσταντίνο. ‘Ο Κωσταντίνος κατάλαβε πώς με τό στρατό πού είχε, ένα μάζεμα από ντόπιους πού καλά καλά δέν είχε προφτάσει άκόμη νά γυμνάση, θά ήταν δύσκολο νά πολεμήση σέ μέρος άνοιχτό. Γι’ αυτό τόν κατέβασε στον ‘Ισθμό πού ήταν τειχισμένος. ‘Αλλά ούτε και εκεί δέ μπόρεσε νά κρατηθῆ ό Κωσταντίνος. Μήν έχοντας ιδέα από πειθαρχία οι άγύμναστοι εκείνοι στρατιώτες δέν είχαν ούτε θάρρος. Στήν πρώτη επίθεση των Τούρκων, παράτησαν τόν άρχηγό τους και σκορπίστηκαν. Παίρνει τότε ό Μουράτ τήν Κόρινθο και φτάνει ως τήν Πάτρα. ‘Ο κίνυνος αυτός άνάγκασε τόν Κωσταντίνο νά συνθηκολογήση με τό Μουράτ με τήν ύποχρέωση νά του πληρώνη φόρο.

Σέ λίγο προσκάλεσαν τόν Κωσταντίνο στή Πόλη γιά νά φωτίση με τόν ήρωϊκό του θάνατο τίς στερνές στιγμές του μεσαιωνικού έλληνισμού. “Όταν πέθανε στά 1448 ό ‘Ιωάννης, όλοι με μιá φωνή άνακήρυσαν αυτοκράτορα τόν Κωσταντίνο. “Έτσι τόν άλλο χρόνο άφησε στήν Πε-

λοπόννησο τούς αδελφους του Θωμά και Δημήτριο και πήγε στον Πόλη να παραλάβη τή βασιλεία.

Ἐπειτα ἀπό δυό χρόνια πέθανε και ὁ Μουράτ, και ἔγινε σουλτάνος τῶν Τούρκων ὁ γιός του Μωάμεθ Β'.

6. Οἱ Τούρκοι παίρνουν τήν Πόλη.

Οἱ προετοιμασίες. Ὄταν ἀνέβηκε στά 1451 στο θρόνο ὁ Μωάμεθ, μόλις 21 χρονῶν, ἡ πρώτη σκέψη του ἦταν νά πάρη τήν Πόλη. Ἦξερε σέ ποιά ἀδυναμία βρισκόταν τότε ἡ ἑλληνική πρωτεύουσα. Ἐβλεπε ἀκόμη πῶς τὸ κράτος του δὲ θά μπορούσε νά στερεωθῇ στήν Εὐρώπη ἂν δὲν κυρίευε τήν Πόλη πού ἦταν τὸ κλειδί γιά δυὸ μεγάλες θάλασσες και ἡ γέφυρα σὲ δυὸ στεριές μεγάλες, τήν Εὐρώπη και τήν Ἀσία.

Και ὁ Κωσταντῖνος ὅμως δταν πήγαινε στήν Πόλη, καταλάβαινε πῶς ἀντί γιά στέμμα θά ἔβαζε στο κεφάλι του ἓνα ἀγκαθωτὸ μαρτυρικό στεφάνι. Ἦξερε σὲ ποιά θέση βρισκόταν τὸ κράτος, και σὰν ἥρωας πού ἦταν, πήρε τήν ἀπόφαση ἢ νά βασιλέψῃ τιμημένα ἢ ἂν δὲ μπορούσε, νά πέσῃ δοξασμένα.

Ἦταν φανερό λοιπὸν πῶς τώρα πού ἀντικρίστηκαν δυὸ τέτοιοι ἀρχηγοί, ἡ εἰρήνη δὲ θά μπορούσε νά κρατηθῇ γιά πολὺ. Γι' αὐτὸ ἄρχισαν ἀμέσως νά ἐτοιμάζονται και οἱ δύο.

Πρῶτη φροντίδα τοῦ Κωσταντίνου ἦταν νά διορθώσῃ τὰ τεῖχη. Ἐπειτα προσπάθησε νά κάμῃ προμήθειες ἀπὸ σιτάρι και νά στρατολογήσῃ ξένους ἐθελοντές ἀπὸ τήν Εὐρώπη.

Ὁ Μωάμεθ πάλι ἐτοίμασε μεγάλο στρατὸ και στόλο κι ἔχτισε στο πιδὸ στενὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου, ἀπάνω στήν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ, ἓνα φρούριο. Ἀντίκρου σ' αὐτό, στήν ἀσιατικὴ παραλία, εἶχε χτίσει ἄλλο ὅμοιο ὁ Βαγιαζίτ. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ Πόλη ἦταν ἀποκλεισμένη ἀπὸ κάθε συγκοινωνία μὲ τὴ Μαύρη Θάλασσα και δὲ μπορούσε νά φέρῃ σιτάρι ἀπὸ κεῖ.

Ὁ Κωσταντῖνος διαμαρτυρήθηκε γιά τὸ νέο φρούριο κι' ἔδωσε διαταγὴ νά κλείσουν τίς πύλες τῆς Πόλης. Τότε ὁ σουλτάνος ξεκίνησε μὲ 250 χιλιάδες στρατὸ και μὲ 400 πλοῖα, και τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1453 ἄρχισε νά πολιορκῇ τήν Πόλη ἀπὸ στεριά και θάλασσα.

Τέτοιο πλῆθος στρατοῦ ὁ Κωσταντῖνος δὲν εἶχε νά τὸ ἀντικρῦσῃ παρὰ μὲ πέντε χιλιάδες ντόπιους και δύο χιλιάδες ξένους στρατιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ γενναῖο Ἰουστινιάνη. Τὰ τεῖχη ἦταν γερά, μὰ πολὺ μεγάλα, τόσο πού δὲ μπορούσε νά τὰ φυλάξῃ τόσο λίγος στρατός. Τὸ ναυτικὸ τοῦ Κωσταντίνου ἦταν μόνο 26 πλοῖα, κλεισμένα

στον Κεράτιο κόλπο. Μιά βρειά άλυσίδα έφραζε τήν είσοδο τοῦ κόλπου.

Ἡ πολιορκία. Στις 7 Ἀπριλίου τοῦ 1453 ἄρχισε ἡ πολιορκία καί βάσταξε 52 ἡμέρες.

Στις πρώτες ἐπιθέσεις τους οἱ Τοῦρκοι δέν εἶχαν ἀποτέλεσμα. Ἐνα πελώριο κανόνι πού εἶχε ὁ σουλτάνος ἔκανε τίς πρώτες ἡμέρες μερικές ζημιές στό τείχη, ἔπειτα ὁμως ἔσπασε. Στις 15 Ἀπριλίου πάλι ἔγινε μιὰ ναυμαχία πού ντρόπιασε τόν ὀθωμανικό στόλο.

Τέσσερα ἑλληνικά καράβια ἦρθαν στήν Πόλη μέ τροφές ἀπό τὸ Αἰγαῖο καί προσπάθησαν νά μπουῖν στόν Κεράτιο. Ὁ τουρκικός στόλος πού ἦταν μπροστά στήν είσοδο τοῦ κόλπου, προσπάθησε νά τὰ ἐμποδίσει καί ἄρχισε μέ μεγάλο πείσμα ναυμαχία. Ὁ σουλτάνος καί ὁ τουρκικός στρατός ἀπό τὸ στρατόπεδο καί οἱ Ἕλληνες ἀπό τὰ τείχη παρακολουθοῦν μέ περιέργεια καί ἀγωνία τὴ ναυμαχία αὐτή. Οἱ Ἕλληνες ναῦτες ἀποκρούουν τὸν ἐχθρικό στόλο. Μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ καίνε πολλὰ τουρκικά καράβια καί θανατώνουν πολλοὺς ἐχθρούς. Στὸ τέλος μπαίνουν στόν Κεράτιο.

Ὡργισμένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ ὁ σουλτάνος ἔκαμε ἕνα μεγάλο σχέδιο. Κατασκευάζει στό ὑψώματα τοῦ Γαλατᾶ καί τοῦ Πέραν ἕνα δρόμο ξύλινο, τὸν ἀλείφει μέ λίπος καί μέ αὐτὸ τὸν τρόπο περνᾶ σὲ μιὰ νύχτα μέσα 70 πλοῖα του ἀπὸ τὸ Βόσπορο στόν Κεράτιο.

Οἱ πολιορκούμενοι ξαφνίστηκαν. Προσπάθησαν νά κάψουν τὰ πλοῖα αὐτά, μὰ δέν τὸ κατάρθωσαν. Ἔτσι ἡ πολιορκία ἀπὸ τὴ θάλασσα ἔγινε ἀκόμη στενώτερη.

Εἶχαν περάσει ἑφτά ἐβδομάδες ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού ἄρχισε ἡ πολιορκία. Οἱ Ἕλληνες ἀπαντοῦσαν καλὰ στίς τουρκικές ἐπιθέσεις. Τὰ τείχη ὁμως ἄρχισαν νά ραγίζουν σὲ πολλὲς μερίδες, γιατί τὰ χτυποῦσαν ἀκατάπαυστα τὰ τουρκικά κανόνια. Κατάλαβε τότε ὁ Μωάμεθ πὼς ἦταν καιρὸς γιὰ τὴ μεγάλη ἔφοδο.

Πρὶν τὴν ἀποφασίση μήνυσε στόν Κωνσταντῖνο, ἂν θέλει, νά παραδώσει μόνος του τὴν Πόλη μέ τὴν ὑπόσχεση νά σεβαστῆ τὴν περιουσία τῶν κατοίκων καί ν' ἀφήσει τὸν αὐτοκράτορα μέ τὴν ἀκολουθία του νά πᾶνε στὴν Πελοπόννησο, κι ἐκεῖ νά τὸν ἀναγνωρίσει ἡγεμόνα ἀνεξάρτητο.

Ἀπελπισμένος ὁ Κωνσταντῖνος δέν περίμενε βοήθεια ἀπὸ πουθενά. Καί ὁμως ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῆ ὡς τὸ τέλος καί νά πᾶσει τιμημένα. Ἀπάντησε λοιπὸν στοῦ Μωάμεθ πὼς δέν τοῦ παραδίνει τὴν Πόλη, γιατί ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀποφασισμένοι νά πεθάνουν γιὰ χάρη της.

Ὡρισε τότε ὁ σουλτάνος γιὰ τὴ μεγάλη ἔφοδο τὴν 29 Μαΐου. Τὴν παραμονὴ διακήρυξε σὲ ὅλο τὸ στρατό, πὼς ἂν πάρουν τὴ Πόλη, θ' ἀφήσει στοὺς στρατιῶτες ὅλη

τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν κατοίκων καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ του θὰ κρατοῦσε μόνο τὰ τείχη καὶ τὰ χτῖρια. Ὑποσχέθηκε ἀκόμη μεγάλες ἀμοιβές σὲ ὄσους θ' ἀνέβαιναν πρῶτοι στὰ τείχη, κ' ἔβαλε τοὺς χοτζάδες καὶ τοὺς παπάδες του νὰ ἐρεθίσουν ὅσο μπορούσαν περισσότερο τὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ τοῦ στρατοῦ. Θόρυβος μεγάλος καὶ βοή χαρούμενη δέχτηκαν τὸ κήρυγμα αὐτό. Τὰ τούμπανα χτυποῦσαν καὶ σὲ ὀλόκληρο τὸ στρατόπεδο ἀναψαν πανηγυρικές φωτιές.

Στὴν Πόλιν μέσα γινόταν τὸ ἀντίθετο. Ἀπὸ τὸ θόρυβο καὶ τίς φωτιές οἱ κάτοικοι κατάλαβαν πῶς ἀποφασίστηκε ἡ ἔφοδος. Μέσα στὴν Πόλιν τότε, βυθισμένη στὸ σκοτάδι, ἀπλώθηκε ἡ λύπη. Ὁ Κωνσταντῖνος κάλεσε στὸ παλάτι ὄλους τοὺς ἄρχοντες, στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικούς. Προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσει θάρρος καὶ τοὺς λέει ν' ἀγωνιστοῦν μὲ γενναϊότητα γιὰ τὴν ἀγαπημένη Πόλιν τους, τὴν Πόλιν ποὺ εἶναι καταφύγιον τῶν χριστιανῶν, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ χαρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειτα πῆρε τὴν ἀκολουθία του καὶ πῆγε στὸ μεγάλο ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπου θὰ γινόταν γιὰ στερνὴν φορὰ λειτουργία. Ἐκεῖ ἄκουσε ὁ Κωνσταντῖνος μ' εὐλάβεια καὶ συγκίνηση τὴν ἱερὴ ἀκολουθία καὶ μετέλαβε. Ὑστερα γιὰ τελευταία φορὰ πῆγε στὸ παλάτι του καὶ ἀποχαιρέτισε τοὺς ὑπηρετές του. Τὰ μεσάνυχτα γύρισε πάλι στὰ τείχη ἔκαμε ἐπιθεώρηση καὶ σταμάτησε στὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ. Στὸ μέρος ἐκεῖνο περίμενε νὰ γίνῃ ἡ μεγαλύτερη ἐπίθεση.

Ἡ ἄλωση. Στὶς δύο τὰ μεσάνυχτα ἄρχισε ἡ ἔφοδος. Ἀπ' ὄλα τὰ μέρη τῶν τειχῶν ὤρμησαν οἱ Τούρκοι μὲ μανία, μὰ τὸ ἀγριώτερο κακὸ ἄρχισε νὰ γίνεται στὴν πύλη

Εἰκ. 19. Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

τοῦ Ρωμανοῦ. Ἐκεῖ εἶναι ὁ Κωσταντῖνος ἀγωνιζόμενος μὲ μεγάλη γενναϊότητα νὰ φυλάξῃ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ σημεῖο. Δυὸ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ σουλτάνος πρόσταξε τότε νὰ περάσουν ἐμπρὸς οἱ γενίτσαροι καὶ ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσίν τους, μὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη παθαίνουν φοβερὲς ζημιές, χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε.

Ἐφτασαν τὰ ξημερώματα τῆς 29 Μαΐου. Στὴ πύλη τοῦ Ρωμανοῦ κυμάτιζε ἀκόμη τὰ χαράματα ἢ ἑλληνικὴ σημαία μὲ τὸ δικέφαλο ἀετό. Τότε οἱ γενίτσαροι ἄρχισαν νέα ἐπίθεση μὲ μεγαλύτερη ὀρμή, μὰ καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ φοβερὸ ἥρωϊσμό τοὺς κράτησαν πάλι.

Ποιὸς νὰ περιγράψῃ τότε τὴν χαρὰ τοῦ Κωσταντῖνου γιὰ τὴν νίκη;

Ἐξαφνα ὅμως ἔγινε κάτι φοβερὸ, ποὺ δὲν τὸ περιμένε κανεὶς.

Κάτω στὴ ριζοτειχιά, σ' ἓνα παράμερο σημεῖο, μιὰ ὑπόγεια πορτοῦλα βρέθηκε ἀνοιχτή. Ποιὸς νὰ θυμηθῇ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο πέρασμα χορταριασμένο ἀπὸ τὴν ἀχρηστία; Μέσα στὴ ζάλη τοῦ πολέμου εἶχαν ξεχάσει οἱ πολιορκημένοι νὰ τὴν κλείσουν. Μὲ τὸ φῶς ὅμως τῆς ἡμέρας μερικοὶ Τούρκοι, παραριγμένοι ὡς ἐκεῖ ἀπὸ τὴ μάχη, ἀνακάλυψαν τὴν ξεχασμένη πύλη. Τὴν κοίταξαν παράξενα σὰ θησαυρὸ ἀνέλπιστο. Πλησίασαν, τὴν ἔσπρωξαν, καὶ βλέπουν τὴν ξεβαμμένη πόρτα νὰ ὑποχωρῇ στοὺς σκουριασμένους τῆς ἀρμούς. Περνοῦν μέσα ἀμέσως, καλοῦν καὶ ἄλλους νὰ μποῦν, κι' ἔτσι μαζεμένοι τώρα ὤρμησαν μὲ νικητρίες κραυγὲς γιὰ τὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ, πίσω ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ σουλτάνος τὸ ἔμαθε γρήγορα καὶ πρόσταξε νὰ δυναμώσῃ ἡ ἐπίθεση ἐμπρὸς τὰ τείχη. Τότε μερικοὶ γενίτσαροι τ' ἀνέβηκαν. Ἡ στιγμή ἐκείνη ἦταν γιὰ τὸν Κωσταντῖνο φοβερή. Εἶδε τὸν ἑαυτὸ του κυκλωμένο ἀπ' ὄλες τὶς μεριές, περιζωσμένο ἀπὸ τὸ θάνατο. Τὸν κυνηγοῦσαν μὲ ἄγριες φωνές, χτυπήματα καὶ βογκητὰ. Κάθε ἐλπίδα, ἦταν πιά χαμένη, ἀλλὰ ἐκεῖνος ἐξακολουθοῦσε ν' ἀγωνίζεσθαι σὰν τὸν τελευταῖο στρατιώτη. Βλέπει ὄλους τοὺς δικούς του γύρω νὰ σκοτώνωνται. Ἀπελπισμένος πιά ἔβγαλε μιὰ δυνατὴ φωνή: «Δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι!»

Δὲν πρόφτασε ὅμως ν' ἀποτελειώσῃ τὴν παράκλησίν του. Τούρκοι στρατιώτης τὸν πλησιάζει ἀπὸ πίσω καὶ τοῦ δίνει ἓνα χτύπημα βαρὺ. Ὁ Κωσταντῖνος ἔπεσε νεκρὸς. Ἐπεσε σὰν ἦρωας. Ἐπεσε καθὼς ἡ Πόλη, ὄχι μὲ χτύπημα παλικάρισιο ἀπὸ ἐμπρὸς, παρὰ τὴ στιγμή ποὺ τὸν ἐχτύπησαν ἀπὸ πίσω. Ἀρχισαν τότε οἱ Τούρκοι τὴ σφαγή. Ἀφοῦ ξέκαμαν ὄλη τὴ φρουρά, ρίχτηκαν σὰ μεθυσμένοι στὴ διαρπαγή. Ἐξήντα χιλιάδες ἀπὸ τοὺς κατοίκους πιά-

στηκαν αίχμαλωτοι. Πολλοί από αυτούς είχαν καταφύγει στην εκκλησία της Ἁγίας Σοφίας. Παλιά παράδοση τούς ἔκανε νά πιστεύουν πῶς ἕνας ἄγγελος θά κατέβαινε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐμπρὸς στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, νά διώξη τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἐλπίδες μάταιες. Οἱ Τούρκοι μὲ τὰ πελέκια τους ἔσπασαν τὶς πόρτες τοῦ μεγάλου ναοῦ. Ὅλους ὅσοι βρέθηκαν μέσα τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς ἔδεσαν. Ἐγδυσαν τὸν πλοῦσιον ναὸ καὶ πήραν ὄλους τοὺς θησαυροὺς του καὶ τ' ἀκριβὰ κοσμημάτα του. Μέσα στὸν ἅγιο τόπο τώρα γίνονται βαρβαρικές ἀσχημίες.

Ἀλλὰ καὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν ἄλλη πόλη ἄρχισε λεηλασία που βάσταξε τρεῖς μέρες. Σύμφωνα μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ σουλτάνου οἱ βάρβαροι νικητῆς ἄφησαν σ' αὐτὸν μόνο τὰ τεῖχη καὶ τὶς οἰκοδομές.

Τὴν ἴδια ἡμέρα, κατὰ τὸ μεσημέρι, μπήκε καβάλα καὶ ὁ Μωάμεθ. Πῆγε ἀμέσως στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀνέβηκε στὴν ἅγια τράπεζα καὶ προσευχήθηκε. Ἀπὸ τότε ὁ μέγας ναὸς τῆς χριστιανισμοῦ ἔγινε τζαμί. Ὅμοια τούρκεψαν καὶ ἄλλες πολλὲς ἐκκλησίες τῆς Πόλης.

Ἐπειτα ὁ σουλτάνος ἔδωσε διαταγὴ νά ψάξουν μέσα στὰ πτώματα νά βροῦν τὸ νεκρὸ αὐτοκράτορα. Τὸ μεγάλο νεκρὸ τὸν ἀναγνώρισαν ἀπὸ τὰ κόκκινα πέδιλα μὲ τοὺς χρυσοὺς ἀετούς, πού φοροῦσε στὰ πόδια. Πρόσταξε τότε ὁ Μωάμεθ νά στήσουν τὸ κεφάλι τοῦ Κωσταντίνου ψηλὰ σὲ μιὰ στήλη, γιὰ νά τὸ ἴδουν ὅλοι, καὶ νά θάψουν τὸ σῶμα του.

Δὲν ξέρει κανεὶς πού ἔθαψαν οἱ Τούρκοι τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα. Πολλοὶ πιστεύουν πῶς τὸν ἔθαψαν μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας. Ὅπου καὶ νά εἶναι ὅμως ὁ τάφος του, τ' ὄνομά του εἶναι χαραγμένον στίς καρδιὲς ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες θὰ τὸν εὐγνωμονοῦνε αἰώνια γιὰτὶ ἔπεσε ἡρωϊκὰ, σὰν ἀληθινὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ.

7. Τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μὲ τὸ χαμὸ τῆς Πόλης χάνεται ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια ὁ Μωάμεθ κυρίεψε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων στὴν Πελοπόννησο καὶ τὸ φράγκικο δουκάτο τῆς Ἀθήνας καὶ τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντας. Ἀργότερα οἱ Τούρκοι πήραν καὶ ὄλες τὶς χῶρες καὶ τὰ νησιά πού κρατοῦσαν ἀκόμη οἱ Βενετοί. Ἔτσι ὄλες οἱ ἑλληνικὲς χῶρες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἐπιτάνησο, ἔπεσαν ὀριστικὰ στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔπεσε ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ὁ ἑλληνισμὸς δὲ χάθηκε. Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς μεγάλης συμφορᾶς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔνοιωσε μέσα στὴν ψυχὴ του τὴν πεποίθηση, πῶς θά ἔρθῃ

ἡμέρα νὰ ἐλευθερωθῆ πάλι τὸ ἔθνος, καὶ ἡ πεποίθησι αὐτῆ, ὅσο περνοῦσαν οἱ αἰῶνες, ἀντὶ νὰ λιγοστεύῃ μεγάλωνε. Τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς θέριεψαν τὸ ἔθνικὸ αἶσθημα, Γι' αὐτὸ τὸ ἔθνος ἀφοῦ βασανίστηκε τετρακόσια χρόνια, κατώρθωσε στὰ τελευταῖα μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τοὺς ἀγῶνες του νὰ σκάψῃ τὰ θεμέλια τῆς φυλακῆς του καὶ νὰ γκρεμίσῃ τοὺς τοίχους τῆς.

Ἡ θλίψη τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ ἡ πίστις πὼς μὴ μῆρα θὰ ξαναγίνῃ ἑλληνικὴ καθρεφτίζεται σὲ δημοτικὰ τραγούδια καὶ σὲ παραδόσεις καθὼς αὐτὰ :

Θρῆνος γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια, σημαίνει κι ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξηνταδυὸ καμπάνες, κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος. Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης κι ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες. Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικό καὶ νάβγῃ ὁ βασιλέας, φωνὴ τοῦς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα : «Πάψετε τὸ χερουβικό κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια, παπάδες, πάρτε τὰ ἱερά καὶ σεῖς κεριά σβηστήτε, γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ, Μόν στείλιτε λόγο στὴ Φραγκιά νάρτουμε τρία καράβια, τόνα νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τάλλο τὸ βαγγέλιο, τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο τὴν ἄγια τράπεζά μας, μὴν μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν». Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνας. «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύζῃς, πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά σας εἶναι.»

Ἡ τελευταία λειτουργία.

Τὴν ὥρα ποὺ μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἁγία Σοφία δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ παπάς ποὺ ἔκανε τὴ λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ ἅγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἐμπῆκε σὲ μιά θύρα καὶ ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι ποὺ τὸν ἐκυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνῃ ἄφαντος καὶ ἤσαν ἐμπρός των τοῖχο· πολέμησαν νὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰ ὄπλα τους καὶ δὲν μπόρεσαν. Ἐφεραν ὕστερα χτίστες κι ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτε. Προσκάλεσαν κατόπι ὅλους τοὺς χτίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ πάντα σ' ἐνέργεια νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνο τὸν τοῖχο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κόποι πῆγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λιοτούς οὔτε μὲ ὄλα τὰ οὐνεργα δὲν μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξῃ μόνη τῆς ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ ἐκεῖ μέσα ὁ παπάς νὰ τελειώσει τὴν λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία, ὅταν θὰ πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς.

Ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκέψῃ ἡ Πόλη καὶ μπῆκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιάς μας καβάλα στ' ἄλογό του νὰ τοὺς ἐμποδίσι. Ἦταν πλῆθος ἀρίθμητο ἡ Τουρκιά. Χιλιάδες τὸν ἔβαλαν στὴ μέση κι ἐκεῖνος χτυποῦσε κι ἔκοβε ἀδιάκοπα μὲ τὸ σπαθί

του. Τότε σκοτώθηκε τ' ἄλογό του, κι ἔπεσε κι αὐτός. Κι ἐκεῖ ποῦ ἔνας ἀράπης σήκωνε τὸ σπαθί του νὰ χτυπήσῃ τὸ βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε, καὶ τὸν πήγε σὲ μιὰ σπηλιά βαθεῖα στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα.

Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς, καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα νάρθῃ πάλι ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ. Οἱ Τοῦρκοι τὸ ξέρουσαν αὐτὸ μὰ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν τὴ σπηλιά ποῦ εἶναι ὁ βασιλιάς. Γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα, ποῦ ξέρουσαν πὼς ἀπ' αὐτὴ θὰ ἔμψῃ ὁ βασιλιάς γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶνοι θέλημα τοῦ Θεοῦ θὰ κατεβῇ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιά καὶ θὰ τὸν ξεμαρμάρωσῃ, καὶ θὰ τοῦ δώσῃ στὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, ποῦ εἶχε στὴ μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῇ ὁ βασιλιάς καὶ θὰ μῆ στὴν Πόλη ἀπὸ τὴ χρυσόπορτα, καὶ κυνηγώντας μὲ τὰ φουσατά του τοὺς Τοῦρκους θὰ τοὺς διώξῃ ὡς τὴν κόκκινη μελιά. Καὶ θὰ γίνῃ μεγάλος σκοτωμός, ποῦ θὰ κολυμπήσῃ τὸ μοσκάρι στὸ αἷμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Ἡ ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

1. Ἡ ἀναγέννηση.

Ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης δὲ ζημιώθηκε μόνο ὁ ἐλληνισμός. Γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἄλωση ἦταν μεγάλη συμφορά.

Πολλὰ καλλιτεχνήματα τοῦ παλιοῦ καιροῦ καὶ χειρόγραφα μεγάλων συγγραφέων, θησαυρισμένα μέσα στὴν Πόλη, χάθηκαν τότε στὴν τουρκικὴ κατάχτηση. Ἐπειτα ἡ Εὐρώπη ζημιώθηκε καὶ στὰ ἐμπορικὰ της συμφέροντα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ πάτησαν οἱ Τοῦρκοι στὰ ἐλληνικὰ χώματα, τὰ πλούσια αὐτὰ μέρη ἐρημώθηκαν. Δὲν εἶχαν πιά οὔτε διοίκηση οὔτε ἀσφάλεια. Ἔτσι ὁ πλοῦτος τους ἔμενε θαμμένος στὴ γῆ. Ὅλα αὐτὰ τ' ἀτέλειωτα χρόνια τῆς σκλαβιάς, ὀλόκληρα 400 χρόνια, ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν ἀνατολὴ δὲν εἶχε καμιὰ σχέση, οὔτε ἐμπορικὴ οὔτε βιομηχανικὴ.

Ἡ κατάχτηση ὅμως τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους ἔφερε καὶ ἓνα μεγάλο καλὸ στὴ δύση, τὴν ἀναγέννηση.

Ὡς τὴν ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν ἡ Εὐρώπη, καθὼς εἶπαμε, ἦταν σὲ βάρβαρη κατάσταση. Ἀπὸ τίς σταυροφορίες ἄρχισε νὰ ἔχῃ σχέσεις ἡ ἀπολίτιστη Εὐρώπη μὲ τὴν πολιτισμένη ἀνατολή. Ἀρχισαν τότε στὴν Εὐρώπη νὰ προοδεύουν τὸ ἐμπόριο, ἡ βιομηχανία, οἱ τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Τότε ἔγιναν τὰ πρῶτα πανεπιστήμια, τότε φάνηκαν στὴν Ἰταλία δύο μεγάλοι ποιητές, ὁ Δάντης καὶ ὁ Πετράρχης. Τότε ἀκόμη ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Τὰ ἔργα βέβαια τῶν τεχνιτῶν αὐτῶν εἶχαν ἀκόμη ἀτέλειες. Καὶ στὰ σχολεῖα καὶ στὰ πανεπιστήμια δὲ γινόταν ἀκόμη ἐπιστημονικὴ δι-

τό μέσον νά διαδοθοῦν καί νά προκόψουν. Ἡ ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας ἔγινε ἀπό τόν Ἰωάννη Γουτεμβέργιο.

Ἡ ἐφεύρεση τῆς ναυτικῆς πυξίδας Εἶναι καί αὕτη ἀπό τίς πιδ ὠφέλιμες καί σπουδαίες ἐφευρέσεις, γιατί βοηθεῖ τά πλοῖα νά ταξιδεύουν στίς ἀνοιχτές θάλασσες καί τοὺς ὠκεανούς, ἐνῶ πρὶν τὰ ταξίδια τοὺς ἦταν περιωρισμένα κοντά στή στεριά.

Ἡ ἐφεύρεση αὕτη στηρίζεται στήν ιδιότητα πού ἔχει ἡ μαγνητικὴ βελόνα νά στρέφῃ τὴ μία τῆς ἄκρῃ στο βοριά καί τὴν ἄλλῃ στο νοτιά. Τὴν ιδιότητα αὕτη τῆς μαγνητικῆς βελόνας τὴν ἤξεραν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Κινέζοι καί οἱ Ἀραβες, μὰ δὲν τὴν εἶχαν χρησιμοποιήσει. Στὴν Εὐρώπῃ πρῶτος βρῆκε τὴ ναυτικὴ πυξίδα ὁ Ἰταλὸς Φ λ ἄ β ι ο ς Τ ζ ὄ γ ι α ς.

Ἡ ἐφεύρεση τοῦ μπαρουτιοῦ. Εἶναι καί αὕτη σπουδαία, γιατί ἄλλαξε τὴ μέθοδο τοῦ πολέμου. Ὡς τότε ὁ πόλεμος στηριζόταν στήν προσωπικὴ παλικάριά τῶν πολεμιστῶν καί γι' αὐτὸ ἀναπτύχθηκε στήν Εὐρώπῃ ὁ ἵπποτισμός. Ἡ ἐφεύρεση ἔρριξε τὸν ἵπποτισμὸ καί ἔδωσε σημασία στίς λαϊκὲς τάξεις, ἀφοῦ πιά ὄλος ὁ λαὸς μπορούσε νά μεταχειρίζεται τὰ ἴδια ὄπλα.

Ἀλλὰ καί αὕτῃ ἡ ἐφεύρεση δὲν ἦταν νέα. Τὸ μπαρουτὶ τὸ μεταχειρίζονταν ἀπὸ πολλὰ χρόνια οἱ Κινέζοι, οἱ Ἰνδοὶ καί οἱ Ἀραβες γιὰ νά σπάζουν βράχους. Σὲ τουφέκι τὸ μεταχειρίστηκε πρῶτος ὁ μοναχὸς Β α ρ θ ο λ ο μ α ἴ ο ς Σ β ἄ ρ τ σ ο ς.

Οἱ γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις. Αὐτές ἔγιναν κυρίως ἀπὸ Ἰσπανοὺς καί Πορτογάλους θαλασσοπόρους. Ἀφορμὴ ἔδωσε σ' αὐτές ἡ ἀνάγκη νά βροῦν δρόμο γιὰ τίς Ἰνδίες, γιὰ νά ἐμπορεύωνται εὐκολώτερα μὲ τίς χώρες αὐτές.

Ὡς τότε τὰ ἐμπορεύματα πού ἔβγαιναν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀσίας, τὸ μετάξι, τίς πολύτιμες πέτρες, τίς μυρουδιές, τὰ ἔφερναν οἱ Ἀραβες ἔμποροι ἀπὸ τὴ στεριά στοὺς λιμένες τῆς Μεσογείου καί προπάντων στήν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ νά τὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ πλοῖα στήν Εὐρώπῃ. Ἔτσι ὁμως κόστιζαν πολὺ. Γι' αὐτὸ ζητοῦσαν πάντοτε νά βροῦν δρόμο γιὰ νά πηγαίνουν τὰ πλοῖα ἴσια στίς Ἰνδίες.

Οἱ Πορτογάλοι ἀναζήτησαν αὐτὸ τὸ δρόμο πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς καί πέτυχαν. Ταξίδεψαν γύρω στήν Ἀφρική, ἔφτασαν στίς Ἰνδίες καί ἵδρυσαν ἐκεῖ μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος.

Οἱ Ἰσπανοὶ ζήτησαν τὸ δρόμο αὐτὸ ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος. Ὁ Χ ρ ι σ τ ὀ φ ο ρ ο ς Κ ο λ ὸ μ β ο ς ἀπὸ τὴ Γένοβα πῆρε γιὰ βάση πῶς ἡ γῆ ἔχει σχῆμα σφαίρας, μιά θεωρία πού εἶχε ἀρχίσει τότε νά ὑποστηρίζεται. Ὁ Κο-

λόμβος με τὴ βάση αὐτὴ συλλογίστηκε νὰ ταξιδέψῃ πρὸς τὴ δύση νὰ φτάσῃ στὶς Ἰνδίες.

Τὸ σχέδιό του τὸ δέχτηκε ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας Ἰσαβέλλα καὶ τοῦ ἔδωσε τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, πλοῖα καὶ ναῦτες γιὰ νὰ κἀνῃ τὸ ταξίδι.

Προχώρησε λοιπὸν μὲ τὰ πλοῖα του δυτικὰ κι' ἔφτασε στὶς Ἀντίλλες, νησιά πού τὰ πῆρε πὼς ἦταν μέρος τῶν Ἰνδιῶν, ἐνῶ τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦταν νέα ἥπειρος, ἡ Ἀμερική. Ἔπειτα οἱ Ἰσπανοὶ κατάχτησαν τὸ Μεξικὸ καὶ τὸ Περού καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ μεγάλο ἀποικιακὸ κράτος.

Ἀργότερα ἄλλος Πορτογάλος θαλασσοπόρος, ὁ Μαγγελάνος, ἀνακάλυψε τὸν πορθμὸ, πού ἀπὸ τ' ὄνομά του λέγεται ἀπὸ τότε Μαγγελάνειος, πέρασε στὸν Εἰρηνικὸ ὠκεανὸ κι ἔφτασε πραγματικῶς στὶς Ἰνδίες, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς ἐλπίδας γύρισε στὴν Εὐρώπη. Ἔκαμε, μὲ ἄλλα λόγια, πρῶτος αὐτὸς τὸ γύρο τοῦ κόσμου.

Ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλους ἄλλοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ ἔκαμαν διάφορες ἐκστρατεῖες καὶ ἴδρυσαν στὶς νέες χώρες ἀποικίες.

Καθὼς οἱ ἐφευρέσεις, ἔτσι καὶ οἱ ἀνακαλύψεις ἔγιναν αἰτία ν' ἀλλάξῃ τὴν ὄψῃ τῆς ἡ ζωῆς τῆς κοινωνίας. Ἡ μεσαία τάξη ἄρχισε νὰ ἐμπορεῦεται μὲ τὶς νέες πλούσιες χώρες καὶ ἔτσι σὺναξε ἄπειρα πλοῦτη. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ ἄστοι ἔγιναν πλουσιώτεροι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ οἱ φραγμοὶ πού χώριζαν τὸ λαὸ σὲ διάφορες τάξεις, ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν καὶ νὰ πέφτουν.

3. Ἡ μεταρρύθμιση.

Ἐλευθερώνοντας ἡ ἀναγέννηση τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔφερε στὴ δύση καὶ τὴ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση.

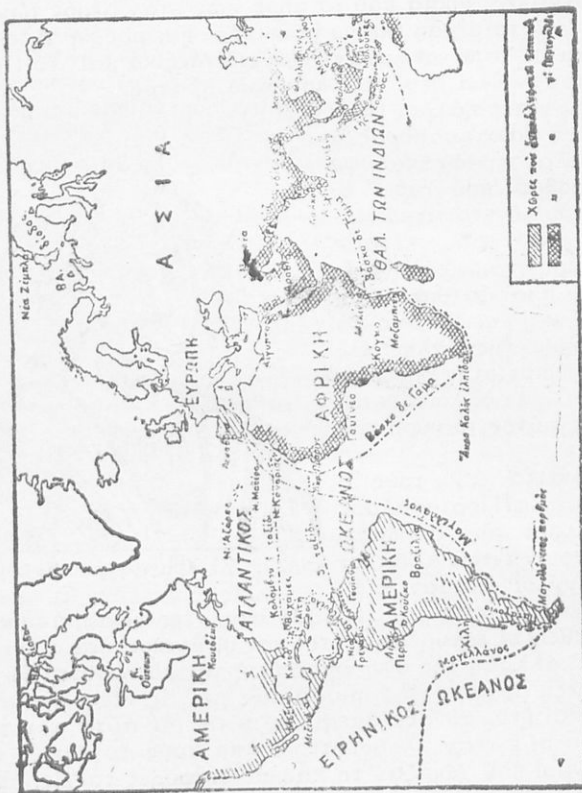
Μὲ τὴν ἐπιρροὴ πού εἶχε ὁ κλῆρος στοὺς βαρβάρους κατοίκους τῆς Εὐρώπης κατάρθωσε ν' ἀποχτήσῃ πλοῦτη μεγάλα καὶ ὅταν οἱ κληρικοὶ πλούτισαν ἄρχισαν νὰ κάνουν καταχρήσεις. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν ἀναγέννηση ἄρχισαν νὰ μορφώνωνται οἱ ἄνθρωποι, πολέμησαν τὸν κλῆρο. Ἀφορμὴ στὴν ἐξέγερση αὐτὴ ἔδωσε ὁ πάπας Λέων Ι΄. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Εἰκ. 22. Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος

(1517), πού συγχωροῦσε τὶς ἁμαρτίες μὲ χρήματα, πουλώντας τὰ περίφημα συγχωροχάρτια.

Τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκαμαν τρεῖς μοναχοί. Ὁ Λοῦθηρος στὴ Γερμανία, ὁ Τσβίγκλιος καὶ ὁ Καλβῖνος στὴν Ἑλβετία. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὶς καταχρήσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πάπα

Εἰκ. 23, Γεωγραφικὲς ἀνακαλύψεις.

καὶ ἄρχισαν νὰ κηρύττουν πὼς ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ μεταρρυθμιστῇ.

Οἱ κυριώτερες μεταρρυθμίσεις πού ζητοῦσαν ἦταν :

α') Νὰ καταργηθῇ ἡ τάξη τοῦ κλήρου καὶ νὰ ὑπάρχουν μόνο παντρεμμένοι ἱερεῖς γιὰ νὰ ἐξηγοῦν τὶς ἱερὲς γραφές.

β') Νὰ καταργηθοῦν οἱ γιορτές, λειτουργίες καὶ οἱ θρησκευτικὲς τελετές. Νὰ συγκεντρώνωνται μόνο οἱ χριστιανοὶ κάθε Κυριακῇ, καὶ τότε νὰ ψέλνουν ὄλοι θρησκευτικοὺς ὕμνους στὴ γλώσσα τους καὶ ν' ἀκοῦν τὴν ἐξήγηση τῶν γραφῶν ἀπὸ τὸν ἱερέα.

Στήν Γερμανία, στήν Ἑλβετία, στή Γαλλία καί στήν Ἀγγλία πολλοί παραδέχτηκαν τίς ιδέες αὐτές, καί αὐτοὶ ὠνομάστηκαν διαμαρτυρόμενοι. Δὲ συμφωνοῦσαν ὅμως ὅλοι τοὺς σὲ μερικὲς λεπτομέρειες καί γι' αὐτὸ διαιρέθηκαν σὲ διάφορες ἐκκλησίες.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση ἄναψε στὸν κόσμον πολλοὺς ἐμφύλιους πολέμους καί μεγάλες ταραχές. Στὸ τέλος ἔμειναν οἱ διαμαρτυρόμενοι στὴ βόρεια Γερμανία, στίς βόρειες χώρες καί στήν Ἀγγλία. Στὴν Αὐστρία, Βαυαρία, Γαλλία, Ἰσπανία καί Ἰταλία ἔμειναν οἱ καθολικοί.

Ἀπὸ τότε τὸ κύρος ποὺ εἶχε ὁ πάπας σὰ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης ἔπεσε. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καί οἱ λαοὶ τῆς δὲν ὑπακούουν πιά σ' αὐτόν. Κάθε λαὸς τώρα ἔχει συνείδηση γιὰ τὴν ἰδιαιτερή του ἐθνικότητα καί γιὰ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντα τοῦ ἔθνους του,

ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Νέα Έλληνική Ιστορία, για την 5^η τάξη *έγκυκλιμένη* από το Έκπαιδευτικό Συμβούλιο, από την αναθεωρητική επιτροπή και στον τελευταίο διαγωνισμό (1929).
2. Ιστορία της Έλληνικής Αυτοκρατορίας, για την Ε^η τάξη *έγκυκλιμένη* από το Έκπαιδευτικό Συμβούλιο, από την αναθεωρητική επιτροπή και στον τελευταίο διαγωνισμό (1922).
3. Αρχαία Έλληνική Ιστορία, για την Δ^η τάξη γραμμένη σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου.
4. Οί ήρωες των αρχαίων Ελλήνων, ιστορία για την Γ^η τάξη, γραμμένη σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου.

0020561162
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Προς τον κ. Διευτ. Σχολείων

Καθημερινή Γραμμή Αθήνας

Ανακοινώνται ότι οι 4 θέσεις κενώθηκαν
και διατίθενται σύμφωνα με την Σχολική
1939 και σύμφωνα με τον αριθμό 10000
99 0000 ΗΥ αριθμ. της Εγκ. υπ. Κ.Π. 00000
τόσο οι κενές αντιστοιχούν με την ΕΑΑΑ-
για την Αποκροστική Ε. Αποκροστική, και με
δύο θέσεις του νόμου 4138 και με την Εγκ. 0000
την από τον αριθμό 10000-0000 των θέσεων
όπως κατά την τελευταία επιταγή είναι οι θέσεις
καταργηθείς αναφερόμενες στον αριθμό 10000
πρόσθετα με τη σειρά αριθμ. 80 της Εγκ.
10000 1000 (Γαλλ.) ΗΥ αριθμ. της Εγκ. 00000
της Ε. Αποκροστικής.

Ἀριθ. Πρωτ. 4451 Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Σβρίου 1930
Διεκπ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς τὸν κ. Ἀντ. Χωροφᾶν

Συγγραφεὶα διδακτικοῦ βιβλίου δημ. σχολείων

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταῦταρτίθ-
μου ἀποφάσεως ἐκδοθεῖσης τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου
1929 καὶ αὐθημερὸν καταχωρηθεῖσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ.
99 (τευχ. Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβ. ἐνεκρίθη
τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον Ἱστορία τῆς Ἑλλη-
νικῆς Αὐτοκρατορίας Ἐ' Δημοτικοῦ, κατὰ τὰς
διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν, ἀρχομέ-
νην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929—30 ὑπὸ τὸν ὅρον
ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς
ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυ-
πωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς
τῇ δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης
Ἰουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος
τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης